

Kiadja a Játéktér Egyesület, Kolozsvár
Publicat de Asociația Spațiu de Joc, Cluj-Napoca
Published by the Playing Area Association, Cluj-Napoca

www.jatekter.ro

Játéktér 2022/4. szám 11. évfolyam

játék tér

2022/4. szám
11. évfolyam

Játéktér – erdélyi színházi periodika

A címlapon lévő kollázs
a Játéktér által szervezett eseményeken készült fotók
és Játéktér-borítók felhasználásával készült.
Grafika: Benedek Levente.

TARTALOM

KRITIKA

Köllő Kata: dráMAi új formák (dráMA 13 – Kortárs Színházi Találkozó. Tomcsa Sándor Színház, Székelyudvarhely)	3
Biró Réka: Itt, az Isten háta mögött (<i>K. Gedeon tündöklése és bukása</i> . Figura Stúdió Színház, Gyergyószentmiklós)	9
Nagy Enikő: Sorsfordító dugójáték (<i>Hullámszó vőlegény</i> . Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy)	13
Bartha Réka: Bibliai „megviccesítés” arról, ami nem látható (<i>Nyolckor a bárkán</i> . Tomcsa Sándor Színház, Székelyudvarhely)	17

INTERJÚ

Száva Enikő: „Ma nem úgy kell színházat csinálni, mint múlt héten” (Beszélgetés Dálnoky Réka színházi alkotóval)	21
Balázs Etelka: Művészeti vezetőként az igazságot kell keresned (Beszélgetés Kolcsár Józseffel, a kézdivásárhelyi Udvartér Teátrum volt igazgatójával)	28

TÍZÉVES A JÁTÉKTÉR

Sebestyén Rita: A tanár alakja	33
Sebestyén Rita: Miért a Játéktér, a Mentor Program és az Otherness Project	38
Dunkler Réka: Impressziók a térben	40
Demény Péter: A dolgoz napraforgó	41
Deák Kati: Színeket a térbe!	44
Ungvári Zrínyi Ildikó: Milyen tér?	45
Adorjáni Panna: Ex-szerkesztői utószó	48
Bakk Ágnes Karolina: Kettős lét	51
Zsigmond Andrea: Mesterségem címere	52
György Andrea: Független	56
Jankó Szép Yvette: Játék-e ez a tér?	57
Varga Anikó: Visszanéző	58

KÖNYVRECENZÍÓ

Szabó Réka: „A színházban a recept nem vezet sehová” (A Vlad Mugur-triptichonról)	61
Böjthe Pál: Lázás idők letisztult formában (A Kötő József-émlékkötetről)	65

DRÁMA

Sebestyén Rita: Vakfolt	67
-------------------------------	----

<i>Lapszámunk szerzői</i>	105
---------------------------------	-----

<i>Rezumate</i>	107
-----------------------	-----

<i>Abstracts</i>	111
------------------------	-----

Köllő Kata

DRÁMAI ÚJ FORMÁK

I dén tizennegyedik alkalommal rendezték volna meg a székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színház által 2008-ban elindított dráMA – Kortárs Színházi Találkozót, ha 2020-ban közbe nem szól a rossz emlékévilágjárvány. 2022-ben így „csupán” tizenharmadszor találkozott a színházi szakma, hogy betekintést nyerjen a kortárs magyar és román drámák, illetve az ezekből születő előadások világába.

Fontos kezdeményezésként indult annak idején a fesztivál, az inspirált szervezők jól ráéreztek az akkori romániai fesztiválpaletta egyik hiányzó szeletére. Kezdetben még úgy tűnt, hogy a leszűkített tematika nehéz helyzetbe hozza a rendezvényt, hiszen akkortájt aránylag kevés kortárs magyar és román drámából készült előadás született országszerte. Az évek során azonban a színházak egyre bátrabban nyúltak kortárs szövegekhez, újabb lendületet adva a fesztiválnak. (Kő)színháza válogatja, de tény, hogy évről évre kikerül egy dráMÁra való kínálat, ehhez persze hozzájárul az is, hogy a szervezők a független társulatok háztáján is körülnézzenek, amit csak dicserni lehet.

Az ideai találkozó műsorát egy Csehov-idézet mentén állították össze a szervezők: „Új formák kellene” – mondja a fiatal, (dráma)írói pályáján éppen csak elinduló, lázadó Trepljov a *Sirály* első felvonásában. „...formabontó, kísérletező szellemű és nemhagyományos munkamódszerrel készült kortárs romániai alkotók előadásait hívtuk meg” – olvasható a fesztivál műsorfüzetében, és a program arról tanúskodik, hogy az egyhetes találkozó valóban bővelkedett új formákban. Láthattunk megírt darabokból született előadást, rendező(k) és színész(ek) által írt szövegek alapján létrejött produkciót sok improvizációs-interaktív betoldással, auditív performanszt, autóbuszban játszott előadást, installációra épülő, performansz jellegű „verselőadást”, kirakatban megnézhető, felnőtteknek szóló bábelőadást, amelyet az Élet rendezett, de átjárószínházat is, vagyis utcai gyalogátkelőhelyen zajló flashmobszerű performanszfélét.

Ebből is kitűnik, hogy a szervezők nem hiába válogatták össze az ideai dráMA programját az idézett jelmondat mentén, hiszen „az új kifejezési formák keresése és folyamatos megújulás nélkül nincsen színház” (idézet a műsorfüzetből). Ezzel teljes mértékben egyetértek, azt azonban hozzáfűzném, hogy sokszor hiába vágyunk formabontó, kísérletező szellemű, nem hagyományos munkamódszerekkel készült színházi előadásokra, ha azok többnyire csak külsőségekben hordozzák az új formákat, ha a külső és a belső, vagyis a forma és a tartalom nem találkozik. Apropó, 'új formák kellene'-móttó, Kosztya Trepljovnak sem igazán sikerült radikálisan újat felmutatni, ezt a negyedik felvonásban el is mondja: „...nem az új vagy a régi forma a fontos, hanem

az, hogy írjon az ember, ne törődjön semmiféle formával”. Ha Trepljov darabvégi „vallomását” kicsit átírjuk, akkor valahogy így hangzana: nem az új vagy a régi forma a fontos, hanem az, hogy a formától függetlenül érvényes és hiteles előadás szülessen.

A gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház produkciójával indult az ideai dráMA; a *K. Gedeon tündöklése és bukása* című előadást Hatházi András rendezte, Barabási Albert-László *A képlet* című könyve alapján színpadra alkalmazta maga a rendező és Deák Katalin dramaturg. Barabási könyve a siker természetét, annak törvényszerűségeit vizsgálja. A téma nyilván azonnal összeköthető a színház világával, hiszen ott aztán minden ezen áll vagy bukik: a vélt vagy valós sikeren. Nem véletlen tehát, hogy az alkotókat megszólította ez a téma, átszűrtek magukon, átvették a színházra is alkalmazható elméleteket, és készítették egy jól sikerült forgatókönyvet. Amit aztán a színészekkel együtt – mert biztos vagyok benne, hogy ők is aktívan részt vettek a végső forma kialakulásában – színpadra vittek.

Persze ennek az előadásnak igazából nincs is végső formája, amint hogy azt is megszokhatuk az utóbbi években, hogy Hatházi András nevét nem igazán köthetjük „hagyományos” színházi előadásokhoz sem rendezőként, sem színészként, az ő terepe mostanság a kísérletezés. Ennek megfelelően tehát a Figura Stúdió Színház előadásában is sok az improvizáció, az interaktivitás, és tulajdonképpen nem is előadás, csak egyfajta együttgondolkodás – adott esetben a közönséggel együtt – mindarról, hogy melyek is a siker törvényei színházban, magánéletben, karrierben, kapcsolatokban, házasságban stb.

Ebben a másfél órás „nemelőadás-félében” tehát az sem eldöntött, hogy a színészek mikor színészek és mikor civilek, van benne színészi rájátszás, mondhatni ripacszkodás, pojácaság, de

Kató Emőke, Lucian Teodor Rus. Toate lucrurile pe care mi le-a luat Alois, Reactor, Kolozsvár. Fotó: Kelemen Kinga.

van maximális természetesség is, kiszámíthatatlan, hogy épp improvizációs szöveget hallunk vagy eleve megírtat, amint hogy az is, hogy mikor vonják be a közönséget a játékba. A produkció négy színésze – Dávid Péter, Sosovicza Anna, Barabás Árpád, Tamás Boglár – mellett ki kell emelnem Hatházi Rebeka nevét, aki látványtervezőként nagymértékben hozzájárult az előadás sikeréhez, hogy maradjunk *A képlet*-adta tematikánál.

A Csíki Játékszín *A sarlatán* című produkcióval volt jelen a fesztiválon, amely némiképp a *K. Gedeon...* ikerelőadásának is tekinthető. Nem csupán azért, mert mindkettő Hatházi András nevéhez fűződik – előbbi részben írta és játszik benne, utóbbit részben írta/adaptálta és rendezte –, hanem a tematikája miatt is. Míg a Figura Stúdió Színház produkciója azt boncolgatja, hogy melyek a siker törvényei, az előadás sikere valóban a közönségtől függ-e, és egyben rávilágított a színészi identitás sokrétűségére, addig *A sarlatán* hangsúlyosabban kérdezi meg és vonja kétségbe mindezeket. Foglalkozik többek között azzal, hogy van-e értelme a színházcsinálásnak, és ha van, azt hogyan kellene művelni ahhoz, hogy igaz legyen; mit tud kezdeni magával a színész, ha már nem úgy hisz a színházban, és nem úgy akarja művelni a hivatását, ahogyan húsz, harminc évvel ezelőtt tette, mert úgy érzi, nem érvényesek az akkori módszerek, elméletek, nem tartja működőképesnek a teljes kőszínházi rendszert.

A Tom Dugdale és Hatházi András által jegyzett szöveggönyv mindezeket egy színészetet oktató színművész-tanár szemszögéből mutatja meg (a darab munkacíme is – *A színitanár* – eredetileg erre utal), de természetesen, akárcsak a *K. Gedeon...* esetében, egy adott pillanatban fontos szerepet kap a közönséggel való interaktivitás. Az előadás rendezője Tom Dugdale, akivel Hatházi András már többször együttműködött: az amerikai rendezővel, egyetemi oktatóval való több mint

P. Magyarosi Imola, Benedek Ágnes. Amikor telihold ragyog a turkáló felett, Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy. Fotó: Kelemen Kinga.

tíz éves baráti és szakmai kapcsolatuk eredményeként tudható be például a *Tizenöt próbálkozás a színészetre* című one-man-show is, amely szintén a színészi lét problémáit feszegeti.

Óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy *A színitanár* munkacíme mikor és hogyan vált azzá, amivé? Mind a szöveggönyvire, mind pedig az előadásra jellemző egyfajta kettősség, hiszen van abban némi pikantéria, hogy Hatházi András a valóságban is színművészetet oktató tanár, aki jó ideje problémáknak találja a színészképzés és a színházcsinálás mikéntjét, akárcsak a darabban szereplő Tanár. A két színinövendéket játszó Nagy Gellértnek és Balázs-Bécsi Eszternek pedig a valóságban is tanára (volt) Hatházi. Bőven van tehát valóságalapja ennek a fikcionalizált történetnek, amely két alkotó – Tom Dugdale és Hatházi András – többévtényi beszélgetéseinek, levelezéseinek eredményeképpen született. Az előadás attól izgalmas, hogy végig fenn tudja tartani ezt a kettősséget: nehéz eldönteni, hogy abból, amit látunk, mi tartozik a valósághoz, és mi fikció, mikor lesz a tanárból sarlatán, és fordítva, mikortól színház az, amit látunk, vagy mikor tükrözi az esetleges valóságot. Leginkább az interaktív résznél bújik ki a szög a zsákból: az előadáson belüli, élő tévéstudió-beszélgetésnek álcázott jelenetben ugyanis a Hatházi által játszott tanár kilép a szerepből – vagy legalábbis erre lehet következtetni –, és elkezd kérdéseket feltenni a nézőknek a színházi előadásokkal kapcsolatban: hogy mit is jelent számukra a színház, a színészi játék, milyen a jó előadás, miért tapsolnak akkor is, ha szerintük rossz az előadás stb. Egy idő után valóban nem lehet tudni, hogy ebben a nézőkkel folytatott interaktív jelenetben miként van jelen Hatházi András. A saját maga és a rendező által írt darabban játszó színészként? Hatházi Andrásé? Oktatói munkájának értelmét megkérdőjelező tanárként? Vagy csak egyszerűen élvezi a szerepből való kilépési lehetőséget, ezt a fajta kapcsolatteremtést a nézőkkel. Őszinte érdeklődéssel feltett kérdések, amelyekre kiszámíthatatlan válaszok érkeznek. Vagy nem érkeznek. De mindenképpen vissza kell lépni valahogy az előadás utolsó jelenetébe, felvenni a szálát ott, ahol abbamaradt... Aztán taps.

Aprópó fesztiválmottó, csak lábjegyzetben írom ide érdekességként, hogy *A sarlatán* két színinövendéke Csehov *Sirályának* negyedik felvonásából próbálja Kosztya (azaz Konsztantyin Gavrilovics Trepljov, aki új formákért lázadott a darab elején) és Nyina utolsó találkozását. Így érnek össze a dolgok egy fesztiválon.

Terjedelmi okok miatt a továbbiakban nem térek ki az egyhetes dráMA minden előadására, csupán kiemelek egy-egy produkciót.

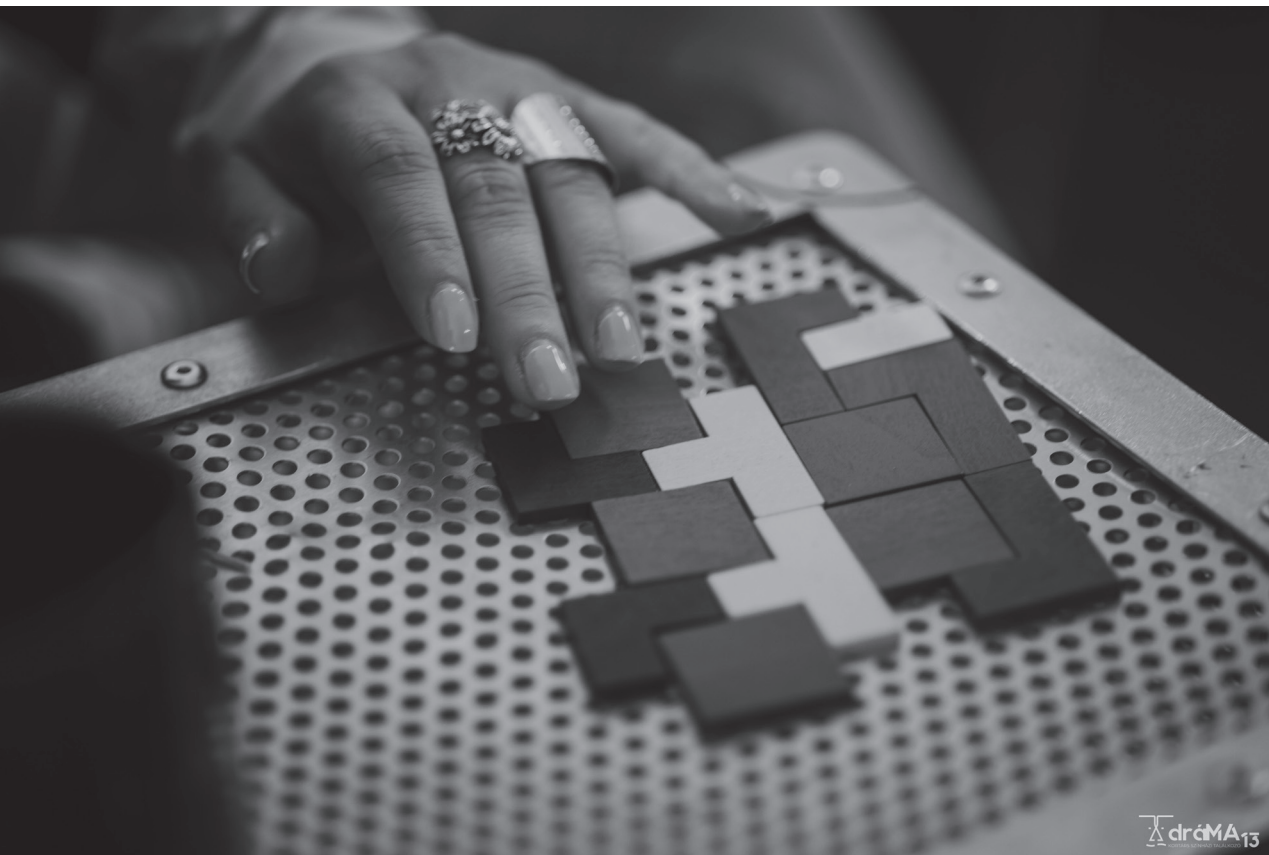
A fesztivál második napján a *Toate lucrurile pe care mi le-a luat Alois (Minden, amit elvett tőlem Alois)* című produkciót láthattuk, amelyet Andrei Măjeri rendező a kolozsvári Reactor független társulatnál hozott létre. Az előadást korábban online formában már láttam, ami nyilván nem mindig mérvadó. De azt a véleményemet, hogy Cosmin Stănilă darabjához jól jött volna egy dramaturg, és hogy az előadás túlságosan is „számít” a nézői könnyekre, az élőben látott változat sem írta felül. Ennek ellenére nyilván az előadásnak megvannak a maga pozitívumai, Kató Emőke színészi játéka pedig nem hiába érdemelte ki a legjobb női főszereplőnek járó UNITER-díjat. Egy anya–fiú kapcsolatot a kegyetlen Alzheimer-kór prizmáján keresztül bemutató előadás mindkét szereplőjének fontos feladat jut, de természetesen a Nagy Eszter színésznő alakító Kató Emőkének több lehetősége van megmutatni a figura komplexitását, részben a szereplő mivolta, részben a helyzetek miatt. Lucian Teodor Rus (Cristi) eleinte kissé egysíkú játéka csak később, az anyja gondozása közben lassan ránehezülő pszichés teher nyomán válik összetettebbé. Az előadás előtti T. E. Á.-s (Találkozás egy alkotóval) beszélgetésen a rendező elmondta, hogy a darab a Reactor Alkotói és Kísérleti Egyesület által meghirdetett Drama 5 elnevezésű drámaíró rezidensprogram alatt született. Andrei Măjerinek megtetszett a szöveg, és mivel mindenképpen Kató Emőkével szeretne volna megrendezni, akivel előzőleg már dolgozott a Kolozsvári Állami Magyar Színházban, a szerzővel egyeztetve átírták a történetet egy Nagy Eszter nevű magyar színésznőre, akinek vegyes házasságából született fia csupán néhány szót tud magyarul, a közös kommunikáció nyelve tehát a román.

A negyedik nap programjából két produkciót emelnék ki. A *Madárszokét* a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata hozta el a drámÁra. A Tandori Dezső költőre, intermedialis grafikusra emlékező performansz rendezője Keresztes Attila, zeneszerzője pedig Boros Csaba, akivel aznap T. E. Á.-ztunk, és aki végtelenül szimpatikusan beszélt arról, hogy mit is jelent számára a zeneszerzés, miért váltott át a színészetről erre a műfajra, és hogy mennyire nem méltányolják a kritikusok a színházi zenét. Egyfajta összművészeti produkció a *Madárszoké*, jó arányban ötvözi az installációt, a zenét, a verset, a korabeli hang- és videofelvételeket Tandori Dezsőről, mindezeket szinte karmesterként fogja össze a színpadon lévő Boros Csaba. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy csodás zenélő kalitkákat „gyártott” ehhez az előadáshoz, amelyeknek különös hangzása és látványa lenyűgözött).

A napot a *Részeg halottakat nem szolgálunk ki* című kirakatelőadás zárta. A sepsiszentgyörgyi Cimborák Bábszínház produkciója Örkény István egyperces novellái alapján született, a jól összerakott, humoros bábéledést (amit a műsorfüzet szerint az Élet rendezett) egy utcai járdára épített emelvényen ülve néztük végig az egyik üzlet kirakatában. Kabátban, pokrócba burkolózva (mert sajnos az időjárás nem volt velünk kegyes a fesztivál alatt), fejünkön fülhallgatóval kísértük végig a szellemes ötletekkel tűzdelt produkciót.

A dráMA ötödik napján ismét láttam egy *Eltűnteket*, Elise Wilk *Disparitii* című darabját ezúttal a sepsiszentgyörgyi Andrei Mureșanu Színház hozta el a fesztiválra, Cristian Ban rendezésében. A brassói szász származású, román nyelven alkotó drámaíró darabját először a Yorick Stúdió előadásaként láttam Sebestyén Ába rendezésében a gyergyószentmiklósi Nemzetiségi Színházi Kollokviumon, a magyar nyelvű színpadi változatot *Eltűntek* címmel játszották. A darab egy erdélyi szász család történetét dolgozza fel 1944-től 2007-ig, a három kulcsfontosságú történelmi időszakban zajló családi eseményeket nem időrendi sorrendben látjuk. A történet háttéréhez

Tetriszezés. Fotó: Kelemen Kinga.

tartozik, hogy mindhárom periódus alatt drasztikusan csökkent a romániai német kisebbség létszáma. Cristian Ban rendezése jobban felszínre hozza a szöveg humorát, erre persze rásegitenek az egyes részek közötti improvizációs jelenetek is, amikor a színészek reflektálnak a szerepcserékre, az ezekből adódó helyzetekre. A darab tizenkét szerepét ugyanis szerzői utasítás szerint ugyanaz a hat színész játssza, a szerepváltásokat pedig – hogy ki kicsoda a következő jelenetekben – maguk a színészek magyarázzák el a különböző részek között, ebből aztán valószínűleg stand-up-comedy kerekedik. Bár erről az előadásról sem igazán mondható el, hogy nagyon formabontó vagy kísérletező jellegű lenne, mint ahogyan a reactoros produkcióról sem, de ettől még érvényes színházi alkotásoknak tartom őket.

A sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház előadását a dráMA utolsó előtti napján, szombaton láthatta a közönség a nagyteremben. A Radu Afrim írta és rendezte *Amikor telihold ragyog a turkáló felett* című produkcióra nagyon kíváncsi voltam. Szerettem Afrim rendezéseinek mágikus realizmussal áthatott világát, és azt is, hogy a színészeiből mindig ki tudja hozni a maximumot. Van viszont egy gyengéje: az általa írt vagy a színészek improvizációi alapján született szövegekkel nem tud takarékosan bánni, és mivel nem dolgozik dramaturggal, ez sajnos mindig rányomja a bélyegét az ilyen alapon készült előadásokra. Ez történt most is.

Maga a történet – amúgy Afrim általában igyekszik helyspecifikussá tenni ezeket a sztorikat – tulajdonképpen egyszerű, idézem a műsorfüzetből: „Golyó turkálójában az idő egy ideje helyben áll. A madarak a rádióban laknak, a ruhák életre kelnek, a ruhák régi tulajdonosainak szellemei rohangálnak. Főleg, ha telihold van. Ha telihold van, akkor nagy a tét. Átkokat kell feloldani, titkokat kell feltárni. A logika morfológiája összetett dolog, ahogy Claribella mondja. Golyó turkálójában sokféle igazság és sokféle logika találkozik. És a nap, amikor egy Zarát akarnak a városba hozni, egyre csak közeledik. Pedig sem Zarának, sem bevásárlóközpontnak nincs helye ebben a kisvárosban.”

Amint az idézetből is érzékelhető, a Golyó&Son turkálóban zajló eseményeket, történeteket nagyfokú ironia itatja át, jó kis társadalomkritikát vetít elénk a rendező, humora is van, a színészek pedig nagyon értik Afrim rendezői világát. Csakhogy egy idő után mindenből túl sok van, minden túlbujánzik, elsősorban a szöveg, ebből kifolyólag pedig a játék is, és lassan érdektelenné válik a nagyon jól induló előadás. Szerencsére a színészek kitartóan, nagy játékkedvvel próbálják menteni a menthetőt a szöveggönyv útvesztői közepette.

Záró gondolatként ismét idézném Kosztya Trepljov ifjonti hévvel világgá kiáltott alkotói fájdalmait: „Új formák kellene. Új formák, és ha azok nincsenek, akkor inkább ne legyen semmi”. De legyen, mondom én, legyen, akár új, akár rég(ebb), csak hiteles és érvényes legyen.

Biró Réka

ITT, AZ ISTEN HÁTA MÖGÖTT

K. Gedeon tündöklése és bukása. Figura Stúdió Színház, Gyergyószentmiklós

Az előadás egy adott pontján a színészek arra kérnek minket, nézőket, hogy tartsunk közösen egy főpróbát az előadás végéről. Ebben a szerepben mindenki otthonosan mozog, el is indul azonnal a taps, üdén csapják össze kezeiket a nézők, lazán veszi a Tamás Boglár által kiszúrt néző is feladatát, akinek jelzésre egy csokrot kell majd átadnia. Az ötlet, hogy a tapsrend ne a megszokott helyén történjen meg, egyszerű, de annál jobban funkcionál a jelenet, a néző cinkostársa tud lenni a színészeknek. Majd elhangzik: „Ettől a tapstól most nagyon népszerű lett az előadás. De nem biztos, hogy jó. Népszerű, de nem biztos, hogy jó.” Az első még poénként csattan, a megisméltése a mondatnak viszont azt sejteti, az alkotókban bujkál az igazuk megkérdőjelezése. A *K. Gedeon tündöklése és bukása*-előadásban érzékelhető magatartás számomra ebben a jelenetben összpontosul leginkább.

Egy kiállítótérnek ható díszletbe érkezünk, a túllfüggönyök közötti járásokon keresztül jutunk el a nézőtérre. Az előadás kellékei kiállított tárgyként hevernek, kis kártyákon a „művek” címei három nyelven (magyar, román és angol), illetve rovásírással is megjelennek¹ – olyan gesztus ez, amely azonnal elhelyezi az előadást a térképen. Hasonló gesztusokban még bővelkedik az előadás a későbbiekben is. Elhaladunk három egymásra rakott babzsák mellett, mellettük azt írja: hóember. Tálalókocsin egy mikrofon, a felirat: guruló hangok. Pufuléc: nosztalgia. Barabási Albert-László sárga borítós *A képlet* című könyve egy kottatartón, mellette: genesis. Ehhez képest a szöveggönyv egy szemeteskosárban. Erős jelzésnek tartom ezt az alkotók részéről: a könyv, amely alapján az előadás szöveggönyve készült, piederasztalon, a színpadra alkalmazott szöveg meg kidobva. Majd jelentősége lesz ennek az utalásnak is az előadásra nézve – gondolom. Tudományos-ismeretterjesztő kabaré-előadás a siker természetéről, írja a cím alatt, ehhez méltóan el is indul Irving Berlin *There's no business like show business* című dala, és a kabaréra jellemző mozdulatokkal elkezdik az előadást. Csillogó ruhák és fogsorok, viszont a háttérben a túllfüggönyökön olyan érzések meghatározásait olvashatjuk, amelyek egyáltalán nem jellemzőek erre az üde műfajra: szorongás, reménytelenség, tanult tehetetlenség, előítélet és társaik.

¹ Mint utólag megtudtam az előadás dramaturgiától, Deák Katalintól, a német nyelvű fordítást írták rovásírással.

A bemutatkozás improvizációnak tűnik, de hamar kiderül, hogy szó sincs erről. Dávid A. Péter kiveszi a szövegkönyvet a szemetesből: „itt nincs semmiféle véletlen. Te ki vagy találva. Én is. A lányok is ki vannak találva. A nézők is ki vannak találva. Ez a jelenet minden alkalommal megtörténik”. És alá is támasztják különböző időpontokban készült fotókkal, hogy ez a jelenet valóban minden alkalommal megtörténik. A nézőkkel való kommunikáció is megtévesztően szabadnak hat (pl. kérnek egy-egy szót a nézőközönségből, melyet rögtön ki is vetítenek), viszont ez a kommunikáció minden alkalommal irányított (Tamás Boglár is végig jelentkezik, hogy szóhoz jusson, és amikor színésztársa úgy érzi, kimerült ez a jelenet, odatartja a mikrofont – siker, mondja Boglár, és mehet is tovább az előadás a maga előre meghatározott menetében). Szimpatikus ez a felvállalt manipulálás.

Hasonlóan teremti meg az előadás a személyesség illúzióját is: a szereplők nevei mellett van saját név használata, utalások egyéb színházi munkákra, színházfesztiválokra, saját életből hozott példák (a Mona Lisa-festmény és az egyik színész kislánya rajzának összehasonlítása). Az alkotók igyekeznek az előadást saját közegébe helyezni, ezt támasztja alá az is, hogy amikor én a *K. Gedeon...*-t az udvarhelyi 13. drÁMA kortárs színházi találkozóon nézem, a gyergyói hivatkozások az udvarhelyiekre vannak adaptálva (például a Bucsin negyed Tábor negyeddé válik).

Az előadás több síkon önti a tartalmat, ezt adja vissza a különböző mélységeiben elhelyezett függönyökből kialakított *layeres* díszlet is. Vannak a Barabási által meghatározott sikertörvények, vannak a történelemből ismert sztorik, amelyek aláhúzzák a törvényeket, vannak a házassági jelenetek, melyek a törvények menetét követik, van a kabaré-vonal, a vizuális tartalom, amely fotó-, videó- és szövegalapú, és van a színházra való reflektálás mint téma. Utóbbi működik a legizgalmasabban, és itt két kérdést emelnék ki, amelyek elhangzanak az előadásban: kell-e színház, mitől vagyok én színész? Ezeket a kérdéseket önazonosnak hallom, meglehet, azért, mert itt

Jelenetkép. Fotó: Bartalis Előd.

valóban improvizáció követi a kérdésselvetést. Nincs lehetőség a megúszásra, ezeket a kérdéseket tehát minden egyes alkalommal valóban fel kell tenni és megvizsgálni a maga aktualitásában.

A többsikű tartalom szerepváltásokat is követel. Deák Katalin a próbafolyamatot követően a Játéktérben közölt próbanaplójában² ezt írja: „Azért nem tisztítjuk le pontosan, hogy mikor kik vagytok, mert azt az állapotot keressük, amelyben az identitásváltások nem okoznak problémát: miközben például az egyik Sikerként válaszol a partnerének, ő azzal egyidőben maga a színész is, illetve az az identitás is, aki most (a Siker szerepe mellett) eljártssza a Gyereket. Ez a *minden vagyok egyszerre* állapota.” Érződik az erre való törekvés, helyenként pengén, helyenként maszatosan működik, de ez a pontatlanság annak is betudható, hogy az előadást a bemutató után keveset játszották, mivel a Figura Stúdió Színház épülete jelenleg renoválás alatt áll, így hosszú szünet után érkezik a drÁMA találkozóra. Egyébként ebben az előadásban igazán fontos a pontos hangsúlyozás, a megfelelő mondattagolás és a szünetek betartása, hiszen a szöveg egy pillanatra sem engedi, hogy ezek ne legyenek betartva. Ha mégis megtörténik, a néző figyelve azonnal elveszett. „Bizzatok tehát a szünetben. Hagyjátok, hogy a szünet hasson rátok” – olvashatjuk ugyancsak a próbanaplóban, és valóban a szünet jó kezelése az előadás egyik alapeleme. Ez meg a megfelelő energiabeosztás és figyelemvezetés teremti meg az előadás jó ritmusát. „Mert mindenkinek, akinek van, adatik, és bővelkedni fog; attól pedig, akinek nincs, még az is elvételik, amije van. Máté 25:29” – hangzik el többször, és minden alkalommal az adott helyzethez illően hangsúlyozva.

² Deák Katalin: *Mit próbálunk?* – K. Gedeon tündöklése és bukása, próbanapló-részlet, <http://www.jatekter.ro/?p=38439>. (Letöltés: 2022. október 26.)

Barabás Árpád, Tamás Boglár. Fotó: Bartalis Előd.

A szöveg masszívan tartalmaz tételmondatokat (az alapanyagot nézve valószínűleg nem is olyan könnyű elkerülni ezeket), és ezek a tételmondatok akkor tudnak mondhatókká válni, ha a színészeket megteremtett helyzetek segítik. Bár azt hinnénk, hogy a tudományos részek azok, amelyeket nehéz helyzetbe hozni, mégis olyankor tapasztalható a könnyed játékosság, a színészek változatosabb skálán mozognak ilyenkor. Ehhez képest az otthonosabbnak tűnő házassági jelenetek nehezkesebbek a többi energikus jelenethez képest. Fel is merül bennem a kérdés, hogy az alkotók miért érezték szükségét ennek a házassági párhuzamnak, hiszen úgy tűnik, a sikertörvények függvényében a színházcsinálásról jóval több és tartalmas mondanivalójuk volt.

Elég nehéz úgy gondolkodni erről az előadásról, hogy ne írjuk le azt: Sosovicza Anna egy színésznő! Viszont a miéértjét nem spoilerelném el azoknak a nézőknek, akik még nem látták az előadást.

„A siker törvényei univerzálisak. És ezeket nekünk tudatosítani kell” – ezzel indítják a zárómondatokat, és azzal engednek el minket, hogy kapcsolati hálónkkal, tanácsainkkal, stratégiáinkkal segítsük elindítani a siker útján azokat a környezetünkben, akiről úgy érezzük, megérdemlik. Az előadásban a helyzetünkről és lehetőségeinkről felvetett kérdések komorságát humorral és öniróniával igyekeznek lazítani az alkotók, és kedves számomra, hogy a végén még megfejelik egy feloldozással is. „Nincs olyan, hogy itt, az Isten háta mögött.” Jó lenne hinni nekik.

K. Gedeon tündöklése és bukása. Figura Stúdió Színház, Gyergyószentmiklós. A bemutató dátuma: 2022. február 19. Színpadra alkalmazta: Hatházi András és Deák Katalin (Barabási Albert-László *A kép/let* c. könyve alapján). Rendező: Hatházi András. Dramaturg: Deák Katalin. Díszlet- és jelmeztervező: Hatházi Rebeka. Szereplők: Barabás Árpád, Dávid A. Péter, Sosovicza Anna, Tamás Boglár.

Nagy Enikő

SORSFORDÍTÓ DUGÓJÁTÉK

Hullámzó vőlegény. Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy

„Érzésem szerint a jövő drámája nem a tények művészi megszerkesztése folytán születik meg a néző lelkét és édes megrettenéssel fogja érezni, a szentek vagy a madarak sorába került” – nyilatkozta Tamási Áron 1943-ban.¹ A szerző pontosan megfogalmazta, hogy darabjai színházi adaptációjának nagy kihívása nem más, mint a színház gyökereitől elszakadva életre kelteni a színpadon a furcsa-különös, álom és valóság között költőien lebegő székely világot. Tamási sosem írt „szabályos” drámai műveket, a *Hullámzó vőlegényt* például színpadi játéknak nevezte, „amely nem mindenben tűri a szabályos dráma törvényeit”.²

Albu István rendező a Tamási Áron nevét viselő sepsiszentgyörgyi társulattal bravúrosan oldotta meg a színpadi játék feladványát. Nem kicsi a tét, hiszen ebben a színházban az elmúlt fél évszázad alatt Tamási valódi otthonra lelt. Tompa Miklós 1968-ban elindított sorozata után Bocsárdi László és Török Viola rendezései a '90-es években ízig-vérig Tamási szellemében keletkeztek, A csoda Bocsárdi László színrevitelében mindmáig mérföldkőnek számít a Tamási-interpretációk sorában. Albu István előadása is arról tanúskodik, hogy a fiatal rendező nem csupán érti, de anyanyelvi szinten beszéli Tamásit, előadásával pedig szervesen folytatja az érvényes Tamási-előadások sorát.

A *Hullámzó vőlegény* az önmagával meghasonlott ember drámája, aki tehetséges művészként a tucatgyártás hálójában vergődik. A színpadi játék tétje az, hogy a főhős Bodrogit, aki képkeretezőként jelenik meg az előadásban, kiszabadítsa az iparoslét és a kényszerházasság szorításából, és visszavezesse a szabadon alkotó jobbik énjéhez.

Az előadás a művészember belső vívódásának bemutatására koncentrál. Bodrogi Antal szerepét a rendező Kónya-Ütő Bencére osztotta, aki virtuóz csellistaként, csetlő-botló képkeretezőként képes a lélek megannyi húrján játszani, mialatt az elkeseredett vergődéstől eljut a felszabadító önazonosságig. Az előadást átítatja az alkotás jelenidejűségének a szelleme. A játékidő alatt megszülető, vászonra vetített képek az élőzenével együtt vibráló elevenséget kölcsönöznek a produkciónak, és olyan dimenzióba röptik, ahol szabadon szárnyalhat a képzelet, ahol a (kép) keretek szorítását szét lehet feszíteni.

¹ Tokaji György: *A kortársakról. Beszélgetés Tamási Áronnal. Film Színház Irodalom*, 1943. július 16.

² Elhangzott a *Hullámzó vőlegény* közvetítése után készült rádióbeszélgetésen, Magyar Rádió, 1947. március 8.

Előterben Kónya-Ütő Bence. Fotó: Barabás Zsolt.

Szóke Zsuzsi aranyozott, egyszerű képeretet idéző teret tervezett, amelyet időnként egy áttetsző vászonnal választ ketté. Erre hol képeket vetít, hol pedig sejtelmesen bújtatja mögé a szereplőket, akik mielőtt belépnének a színpad, egy életnagyságú mozgó képeretben vonulnak végig a színpadon, festői pózba merevítve, egy hihetetlenül izgalmas, több dimenzióba rétegződött mozgó színpadképet hozva létre. Ott látjuk Köteles szerepében Szalma Hajnalkát, aki szigorú adószedő mivoltából kivetkőzve szabadon nyargal körbe, mint az általa mondott mesében megidézett perzsa ember számára, akiről, ha levették a hámot, táncoló paripává változott. Ott bukkan fel Bogyó is, akire Czirmos ráaggatja az 'angyali szellem' nevet. Ott húzódik meg Bodrogi, amikor nincs a színen, vagy ott látjuk letámasztott csellóját. Az áttetsző vászon folyamatos átjárhatóságot teremt a való világ és a képzelet között, mintegy ellenpontozva a keret által bemerevített világot. Teremt és megidéz, színház a színházban. Ugyanakkor mintha a léleknek egy rejtettebb, sejtelmesebb részét mutatná meg, ahová vissza lehet húzódni, ahol az agyon-szabályozott hétköznapiakban is élénken él a szabadon nyargaló paripa képe vagy a művész csellójának a hangja, mialatt tulajdonosa képereteket gyárt tucatszámra.

A kezdő jelenetben Bodrogi társaságában felbukkan egy hegedűs (Gáspár Csaba), aki alteregójaként kíséri a csellón játszó Bodrogit, és egy festő (Pignitzky Gellért), aki a vászonra kivetített képeket festi, azaz a homokfestés technikájával teremt folyamatosan változó képeket az alulról megvilágított üvegfelületre az előadás valós idejében. Amíg a festő a nézőtér baloldalán elhelyezett emelvényen helyet foglal, addig a két zenész a színpad jobb sarkában hosszasan, komótosan készülődik. Ráérősen hangolnak, de mire megszólaltatnák a hangszereiket, újabb rákészülés következik. Többszöri nekifutás után kép és hang egyszerre születik meg: az az érzésünk támad, hogy egy világ teremődik meg előttünk. Részesei vagyunk annak a vajúdó folyamatnak, ahogyan a hangokból zene lesz, a színes foltok pedig képpé állnak össze.

Ebbe az emelkedett hangulatba toppannak be a Bodrogi környezetében élő, vastagon elrajzolt figurák. Mihály (Beczásy Áron) mindkét kezében késsel hadonászva keresi a ház urát, hogy kiszorítsa belőle a fuvardíjat. Aztán a kést maga felé fordítja, és egy lassított, színpadias mozdulattal végighasítja a mellkasát. Folyik a (mű)vér, de Czirmos higgadtan fogadja az erődemonstrációt. Pálffy Tibor alakításában az öreg segéd humora és bölcsessége mély és tiszta emberséggel ötvöződik. Enélkül Tamási sajátos világa aligha tudna megszólalni. Ez az a közeg, amelyben a csoda megtörténik, és az angyali szellem megjelenik. Pálffy igazi varázsló, úgy tűnik el a színpad mögött, és tér vissza a *madárral, aminek füst az éneke*, vagyis egy szál cigarettával, mintha valóban egy élő kismadarat tartana oltalmazóan a markában. Mi ez, ha nem valódi költészet, színesztézia? Talán erről álmodhatott Tamási, amikor sajátos színpadi nyelvét megteremtette.

Bodrogi barátai, Gumics és Czimer (Márton Lóránt-László és Fekete Zsolt) ott téblábolnak Bodrogi körül, mintha folyamatosan azt lesnék, hol csurran-cseppen valami. Gondolkodás nélkül azt tanácsolják neki, hogy vegye el Terézt. Amikor megérkeznek a lánykérőbe, Gumics pohár alakúra formált kezével jelzi, hogy igazán tölthetnének már valamit, miközben unos-untalan ismétli, hogy mennyire megfáztak. Bár egyetlen szál cigarettáját is megosztja velük, a dugójáték alatt Bodrogi elismeri, hogy hitvány barátokat tartott.

A céhes képkeretzők (Varsányi Szabolcs, Nagy-Kopeczky Kristóf, Korodi Janka) igazi színpadok az előadásnak. Fontoskodva vonulnak egy hatalmas keretet cipelve, számonkérően, szemrehányóan érkeznek Bodrogihoz, ám aligha derül ki, hogy mi a panaszuk, mivel mindhárman olyan erősen selypítenek, dadognak vagy hadarnak, hogy követhetetlen a beszédük. Korodi Janka mesteri szintre emeli a hadarást, amellyel rengeteg humoros helyzetet teremt.

Az eladósodott Bodrogi otthonában a rideg és merev Köteles mappával a kezében, kimérten lépdél körbe, keresve, hogy mit tudna elérvezetni. A vevők, Piroska és Petke (Benedek Ágnes és Derzsi Dezső) hetykén, egymást ugratva mérik fel a lakást. Derzsi Dezső óriásléptekkel veszi számba a területet, nézelődés közben valósággal átkiabálnak egymásnak a tér különböző sarkaiból. Kósa János (Erdei Gábor), a háztulajdonos érkezik a mentő ötlettel: Bodrogi vegye el feleségül az idős Bagi Terézt. Valóságos cselszövést indít az érdekházasságért. Ám a dugójáték őt is belátásra, változásra készíteti. Az angyali szellemként megjelenő Bogyót kérdi meg Czirmos, hogy ki a Bodroginak szánt hajadon. Bogyó vonakodva, a szavakat keresve, finoman adja tudtára, hogy bizony Bagi Teréznek vannak hiányosságai. Vass Zsuzsanna alakításában Bogyó maga a megtestesült tisztaság és ártatlanság. Angyali szellem, akinek az alakja alig kivethető, csupán sejthető az áttetsző vászonfüggöny mögött. Elbújik, előbújik, mintha őrködné Bodrogi sorsa felett.

Kerekesszékben, székelyruhában taszítják ki Terézt (Pál Ferenczi Gyöngyi), nézése üres, feje oldalra ejtve. Nemigen mozdul, nem reagál, csupán egy báb, akit árucikként tologatnak, ügyet sem vetve arra, hogy mit érezhet, mit gondolhat.

Bagiéknál indít a második felvonás. Az öreg Bagi a lánya, Teréz kerekesszékének dől, Zelma a falnak támaszkodik, Petke és Piroska szundítanak, Teréz hangosan fel-felsír. Petke megunja a fölösleges álldogálást, négykézláb a zenészhez lopakodik, hogy a hegedű vonójával felverje az alvó háziakat, és egérutat keresve vonulhasson ki a kellemetlen helyzetből. A felriadó Bagiek egymásnak esnek. D. Albu Annamária Zelmája harciasan érvel, a házasságot sürgetné, úgy érzi, csúfot űztek a lányából, Bagi (Szakács László) megadóan válaszolgat, mint aki az eddigi összes elvesztett csata után most még ezt az egyet elveszítheti. Kettejük párbaja, csípős szóváltásaik, hirtelen haragjuk és elfojtott dühük egyszerre epés és humoros. Zelma nem válogat az eszközökben, vehemenciájában a fejszét is előkapja, azzal megy neki hites urának, aki egy székkal védi magát a fejszétamadástól. Ekkor érkeznek meg a hóesésben, szélfúvásban elakadt lánykérők. Gyönyörű, mesébe illő színpadkép, ahogyan a lesötétített háttér előtt kavargó a fehér hó.

Elsőnek Gumics érkezik, majd Czimer és végül Bodrogi, aki azonmód vissza is fordul, majd hosszas szünet után egy csokor virággal tér vissza. Átadja Teréznek, majd ismét eltűnik. Végül

leül a csellója mellé, és játszani kezd. Az az érzésünk, hogy ízig-vérig művészember ez a Bodrogi, aki könnyebben zenél, mint beszél, érzéseit csellójátékával tudja igazán kifejezni. Hiába várja a társaság, lánykérésre nem hajlandó. A feszültség oldására Piroska a dugójátékot javasolja, ez fordítja meg a történetet. Mintegy varázssütésre az előadás hangulata, regisztere is megváltozik, ahogyan Piroska mesébe szöve, akár egy ünnepi szertartáson, előadja a szabályokat. A színészek szinte megbabonázza ülnek le a játékmester köré, a színpad szélére. A fények felgyúlnak a nézőtérre is, a könnyed mesélés bizsergő feszültséggel telítődik. Piroska (Benedek Ágnes) kellő komolysággal és játékossággal vezeti fel az igazság pillanatát megteremtő dugójátékot, ugyanakkor egész lényét átítatja valami tündéri jószág, nyitottság és ártatlanság, amitől ez a sorsfordító jelenet működésbe lendül, és a tehetetlenül vergődő Bodrogit elvezeti a saját maga igazságához.

Mivel a rejtett gondolatokat hozza felszínre, a dugójáték az igazság pillanatává emelkedik, amelyben az ember félelemtől és hazugságtól mentesen a szabadság állapotába kerül. Kósa úr Terézhez intézett kérdésére, hogy szereti-e Bodrogit, Teréz csodával határos módon feláll a kerekesszékből, Bodrogi mellé ül, és végigsimít az arcán. A feltétel nélküli, viszonzást nem váró szeretet éltető ereje van ebben a mozdulatban, ami minden ráakódott tehertől és elvárástól megtisztítja a két ember kapcsolatát.

Bodrogi hatalmas változáson megy át a játék után. Feltárva saját lelkét, rájön, hogy iránytűjét nem a boldogulás, hanem a maradandó értékek felé kell fordítania. A Terézzel kötött házasságot tisztességgel visszautasítja, majd fejszével aprítja szét a képkereteket. Sőt, Tamási szavaival kiszól, hogy megveti azt a színházat, amelyik a valóságot akarja elélni állítani, és nem a költői igazságot. Kiérezhető mondataiból a meg nem értett ember indulata és az újítás szükségessége. Ezzel a kiszólással is sűrűbb lesz a 'színház a színházban'-alapgondolat rétegződése, ugyanakkor felszínre tör az alkotó ember örök dilemmája és lázas igyekezete, hogy hiteleset és maradandót alkosson.

Értő, érző, Tamási szellemében működő előadás a *Hullámzó vőlegény*, amelyben a különböző művészeti ágak egymást segítik. Bocsárdi Magor szuggesztív, hangulatfestő zenéje szervesen egészíti ki a színészi játékot, valamint az előadás képi világát. Tamási költői képei megelevenednek a színpadon, egyetlen olyan replika sem hangzik el, amely ne telítődne valós tartalommal.

Tamásinak a jövő drámájáról szóló gondolata alapján bátran elmondhatjuk, hogy ha szentek vagy madarak éppenséggel nem is leszünk az előadás végére, de a sajátos humorral és költőiséggel fűszerezett példázat mindenképpen szembesít kisebb-nagyobb árulásainkkal, hiszen önvizsgálatra készítet, ugyanakkor rámutat az őszinteség és az alkotás felszabadító erejére is.

Hullámzó vőlegény. Tamási Áron Színház, Sepsiszentgyörgy. Bemutató: 2022. szeptember 19. Szerző: Tamási Áron. Rendező: Albu István. Rendezőasszisztens: Demeter Márk-Cristopher. Díszlet- és jelmeztervező: Szőke Zsuzsi. Zeneszerző: Bocsárdi Magor. Video design: Rancz András. Ügyelő: Veres Bartha Edit. Súlyó: Dobra Mária Magdolna. Szereplők: Kónya-Ütő Bence, Pálffy Tibor, Vass Zsuzsanna, Erdei Gábor, Derzsi Dezső, Benedek Ágnes, Pál Ferenczi Gyöngyi, Szakács László, D. Albu Annamária, Márton Lóránt-László, Fekete Zsolt, Szalma Hajnalka, Beczásy Áron, Varsányi Szabolcs, Nagy-Kopeczky Kristóf, Korodi Janka, Bocsárdi Magor, Gáspár Csaba, Pignitzky Gellért.

Bartha Réka

BIBLIAI „MEGVICCESÍTÉS” ARRÓL, AMI NEM LÁTHATÓ

***Nyolckor a bárkán.* Tomcsa Sándor Színház, Székelyudvarhely**

„A”nya, ez az előadás tutira Noéről fog szólni, mert ha nem róla szólna, akkor a *bárka* helyett az lenne, hogy *nagy hajó...*” – morfondírozott hatéves Leám, amikor végre volt időnk elbeszélgetni (a bemutató előestéjén) arról, hogy miben is áll majd az a „gyerekszínház”, amelyet közösen nézünk majd meg a székelyudvarhelyi Tomcsa Sándor Színházban.

A bővebb ismertetőt az előadás címével kezdtük, és úgy tűnik, hogy ez az információ éppen elégséges útbaigazítást hordozott számára, rögtön a műfaji megnevezést követően, amely viszont egy kerek hétig volt bőven elegendő. Brassói magyar gyermeknek „gyerekszínházat” megtapasztalnia ritkábban adódik alkalmá, ezért is szívesen utazott el érte Székelyudvarhelyre. A vízi jármű régies megnevezése és megidézett jelentéstartománya egyértelmű irányt mutatott számára abban a tekintetben, hogy mire is várhat a Márkó Eszter által rendezett *Nyolckor a bárkán* című produkcióban. „Megviccesített Biblia” – mondta a történetről utólag is. Itt azonban azt még feltétlenül el kell árulnom háttérinformációként, hogy apróka néző társamtól nem idegen a hitélet és a Biblia. Az előbbivel idén nyáron ismerkedett meg, amikor a *Dávid és Góliát* című musicalt tanították be egy sok felekezetű gyermektársulatnak a brassói Baptista Gyülekezetnél. Azóta bibliai meséket néz YouTube-on, olykor szombatoként vallásórával egybekötött gyerekfoglalkozásra is jár, és van már istenélménye és -képzete is, amit attól a vallásos közegetől sokkal inkább elfogad, mintha én magyaráznám neki a magam ridegebb, csupaszabb, racionálisabb módján (hiszen nem részesültem olyan nevelésben, amelyben a vallás központi helyet foglalt volna el). Tőlem a mindennapokban csupán visszaigazolást kér és vár egy-két, az istenképéhez kapcsolódó vonatkozásban. Ugyanezt kérte suttogva az előadás ideje alatt is, amikor a hitnek egynémely alapvető, visszaigazolást kívánó aspektusát firtatta a gyerektársaságként tépelődő, vitázó három pingvin.

Ezt azért is írtam le ennyire aprólékosan, hogy valamiféle szellemi portréját rajzoljam meg az előadás egyik kis nézőjének, és körvonalazzam azt az előzetes tudástárat és érzelmi bagázst, amellyel ő a székelyudvarhelyi bemutatót nézte. Hiszen Ulrich Hub gyerekdarabjának egyik erőssége az, hogy nagyon komplex hitbéli kérdéseket vet fel roppant leegyszerűsített formában. Nem is sejtenénk ezt a történet kezdetén, amikor három pingvingyerek gyerekcsínyét láthatjuk a Déli-sarkot jelző jéghegyekből kialakított játszótéren, ahol olyan huncutkodás zajlik, amely nem idegen a legkisebb, 5-6 éves nézőktől sem, hiszen hétköznapijuk része az ilyen interakció. És

Pál Attila, Esti Norbert, László Kata. Fotó: Balázs Bence.

akkor egyszer csak, *in medias res*, szóba jön Isten, aki „barátságos”, „okos”, „iszonyú hatalmas”, „csak egy gond van vele”, „iciripiciri probléma” – firtatják a szereplők –, az, hogy „láthatatlan”. És akkor odahajolt hozzám Leám, és azt kérdezte suttogva: „Anya, ez nem baj, ugye?!” És akkor intettem neki, hogy „nem, nem”. Közben meg azt elemezgettem magamban, hogy „gyereknyelven” az ennyire komplex kérdéseket csakis ilyen nyers természetességgel érdemes, játék közben felvetni, hiszen a felnőttek társadalmában általában túlságosan ceremóniásan szokta ezeket „előadni”, mintha a gyermeket érdekelnék a szertartásos sallangok.

A székelyudvarhelyi pingvinek a gyerekjáték artikulált hangján és jellegzetes hanghordozásával megbeszélték továbbá azt is, hogy van jó és van rossz a világon, és hogy csak a „jók” jutnak a mennybe. Felmondták a vallásos erkölcsösség tanait, azonban Ulrich Hub megmutatja itt azt is, hogy van a merev törvényszerűségek alól gyermeki „kibúvó” is: amikor a két „jó” pingvin megkapja a duci posta-/békegalambtól a maga utazási okmányát, két „pingvinhelyet” a bárkára, hogy elmenekülhessen az istencsapása, az özönvíz elől, akkor ők úgy döntenek, hogy magukkal viszik társukat is poggyász formájában. Nem szólnak a turpisságról sem az utazás szervezőjének, Noénak, sem pedig a potyautasnak – ilyen módon élnek (vissza) a „kiválasztottságukkal”. Ez is nagyon valószínű élethelyzet, ahogy az is, hogy – a bárkán megélt számtalan viszontagság mellett – végül fény derül a turpisságra. „Kérjenek bocsánatot Istentől!” – suttogta Lea nagy szakértelemmel és aggodalommal, amikor a cselekedetért járó büntetés szóba került, azonban a helyzet pajkos, játékos megoldásából maga is rájött, hogy a Hatalmas Láthatatlan nem a bibliai haragos, büntetést osztogató Isten, hanem inkább egy megbocsátó és megértő szülőre hasonlító entitás, aki gyönyörű szivárványt is vetít a színház mennyezetére annak jeleként, hogy a haragja elmúlt, az özönvíz lejárt, és a huncut pingvinség is „megúsztta” a büntetést. Leának ez a

szivárvány volt a „legkedvencebb kedvence” az előadásban a szópoénok kavalkádja és a pajkos dalbetétek mellett, amelyek végig ébren tartották a figyelmét.

Sokáig lehetne még bibelődni a szövegbeli témafelvetések sokaságával, a mulatságos, sziporkázó szófordulatokkal, azonban itt inkább az összképet érzékeltetném: Ulrich Hub gyerekdarábja a posztmodern ember istenképét és istenkeresését mutatja be, egy olyan világot, amelyben feltételezhető, hogy a hitélet nem központi eleme, hozzávalója a hétköznapiaknak. Vagy legalábbis nem olyan mértékben, mint néhány évtizede. Az erről való gondolkodás alkalmi és jobbra esetleges, így pedig a gyermekek és felnőttek témába vágó „keresései” egyformán gyermetegek. Másfelől pedig szülői fogódzókat is nyújt a szöveg, amolyan vitaindítóként is szolgál arra, hogyan lehet megközelíteni ezt az igen komplex témakört, amikor a gyermek figyelmére irányul, a felnőttek pedig valamiféle válasszal, útbaigazítással kell szolgálnia.

A székelyudvarhelyi előadás képi világa is ezt szolgálja azáltal, hogy nem tömködi tele a teret káprázatos, mesés elemekkel, hanem a puritán – jégmezőt, illetve hajóbelső megjelenítő – díszlethez a fénytechnikát rendeli hozzá a mesehangulat megteremtésére. Így hangsúlyosan a történetre és a nyelvi bravúrokra terelődik a nézői figyelem, arra a szövegre, amely szintén „öltözteti” és „díszíti” a produkciót. Márkó Eszter rendezői elképzelése tehát az egyszerűség felől közelíti meg a Noé bárkája bibliai történetének Hub-féle értelmezését, és kitapinthatóan megbízik a szöveg és a színészi eszköztár előnyös találkozásában, és abban, hogy ez a „frigy” egy órán keresztül fenn tudja tartani a nézőtérben ülő kicsik és nagyok figyelmét. Mert egy gyerekelőadás éppen ezt a fontos kihívást hordozza magában mindenkor: lenyűgözni a kicsiket, és elgondolkodtatni a nagyokat, hogy együtt élvezhessék a produkciót.

László Kata, Szűcs-Olcsváry Gellért, Pál Attila. Fotó: Balázs Bence.

És persze arról a felelősségről se feledkezzünk meg itt, hogy a bábszínház büvköréből lassanként kikerülő kis nézőket meg kell nyerni a színháznak, olyan emlékezetes élményt nyújtva nekik, amitől később, érettebb nézőként kíváncsiak lesznek arra, amit ez a művészet nyújtani tud nekik. Ez a nem kis feladat a rendezői vonalvezetés mellett főként a színészi játékra hárul. A három pingvint megformáló Pál Attila, László Kata és Szűcs-Olcsváry Gellért nagyszerűen helytáll, és a regiszterváltással is kiválóan megbirkózik, hiszen itt éppen az a „mesterkélttség” a nyerő, amit a felnőttelőadások zömében (rendezői parancsszóra) le kell vetközniük a színészeknek: az artikulált szövegmondást, a nyomatékosan karikírozó és elnagyolt gesztusokat, a komikum fő forrásaként szolgáló szögletes mozgást és a turpisságra való állandó készenlét jelzését, mintegy előrevetítését. Egyszerűnek mutatkozó, ám a játék gyakorlatában kifejezetten bonyodalmasnak bizonyuló, mérete jelmezük „megspékeli” ezt az összhatást. És ehhez a hármashoz könnyűszerrel fel tud zárkózni a duci, vokális tikkje által is szimpatikus békegalambot alakító Esti Norbert, aki jelmeze révén sokkal inkább a háziasabb, kevésbé fennkölt kakasra hajaz, mint a békét méltóságteljes szárnycsapásokkal elhozó, bibliai szupersztár fehér galambra. Ez a szereplőgárda – küllemében és játékában – egyszerre idézi meg a bábszínházi bábvilágot, valamint a cirkusz műfajából ismeretes bohóc jelenségét, az otthonos referenciák által pedig megnyerik a kis nézők bizalmát a történet komolyabb témájának okfejtéseihez.

Kérdeztem Leától, hogy „baj-e az, hogy az előadásban nem láthatjuk Noét”, és azt válaszolta erre, hogy „anya, nem annyira...” Ezt pedig úgy értelmeztem, hogy bár szerette volna látni őt, Isten láthatatlansága mellett azt is elfogadta, hogy az ő fő földi segítője, a bárkás utazás főszervezője, Noé maga sem látható. Én ezt azért tartom fontosnak, mert gyermekkorban – és ez később a színházi nézői gyakorlatban is igencsak szükséges – az absztraháló képesség fejlesztése kulcskérdés. Olyan korban élünk, amelyben az egyén úgy akar kontrollt gyakorolni világa fölött, hogy mindent látnia kell, mindent képi valóságra kell fordítani számára, ez pedig egy alig kitapintható és rendkívül alattomos „tragédia”. Főként azért, mert ez az embertípus nem tud mit kezdeni a csodával, a csoda jelenségével, az emberi lét szellemi sava-borsával, s mint ilyen, a színház jelenségével sem. Emiatt tartom jónak azt, hogy a gyermekem bibliai meséket néz. Szülőként pedig ezért is szerettem a székelyudvarhelyi produkciót: mert mindamellett, hogy jól sáfárkodott a bibliai „megviccesítéssel”, folyamatosan jelezte azt, hogy helye, létjogosultsága és rendeltetése van az életünkben annak is, ami nem látható.

Nyolckor a bárkán. Tomcsa Sándor Színház, Székelyudvarhely. Bemutató időpontja: 2022. október 22. Író: Ulrich Hub. Fordította: Németh Virág és Koleszár Bazil Péter. Rendező: Márkó Eszter m. v. Dramaturg: Dunkler Réka m. v. Díszlet: Deák Réka m. v. és Szűcs-Olcsváry Gellért. Jelmez: Karda Zenkő m. v. Zene: Király Péter m. v. Kellékmester: Zayzon Ádám m. v. Szereplők: Pál Attila, László Kata, Szűcs-Olcsváry Gellért, Esti Norbert, Barabás Botond m. v. (csak hangként).

Száva Enikő

„MA NEM ÚGY KELL SZÍNHÁZAT CSINÁLNI, MINT MÚLT HÉTEN”

Beszélgetés Dálnoky Réka színházi alkotóval

A Tomcsa Sándor Színház épületével átellenben, a Küküllő túloldalán álló ház kilencedik emeletére kapaszkodom fel, hogy Dálnoky Réka dramaturggal, drámaíróval találkozzak. A résnyire nyíló ajtóban melegbarna színű kutya orra jelenik meg. A gazdi beljebb invitál, teát tölt, és miután a négy lábú kortárs, Szatyor elterül lábainknál, kezdődhet a T. E. A. – azaz a Találkozás Egy Alkotóval, a 13. dráMA fesztivál közönségtalálkozó-sorozata – különkiadása. Akasztják a hóhért: míg a székelyudvarhelyi színházi találkozón Dálnoky Réka faggatta az alkotókat, most őt kérdezem a tökéletes előadásról, a színházcsinálásról, a vállalt kihívásokról.

Főszervezőként te magad határoztad meg a 13. dráMA irányvonalát. Mennyire vagy elégedett a fesztivál sikerével?

A személyiségemből fakadóan soha nem vagyok elégedett, mindig mindent lehet jobban csinálni. Ettől függetlenül büszke vagyok arra, hogy egy ennyire kis szervezőcsapattal sikerült ilyen nagyszabású eseményt megrendezni. A dráMA célja, hogy találkozási lehetőséget teremtsen a román és magyar színház és színházi alkotók számára, és ilyen szempontból, úgy gondolom, sok sikertörténetet tudhat

maga mögött a fesztivál: vannak rendezők, akik itt ismerték meg a következő előadásaik dramaturgját, vagy itt kértek fel látványtervezőt egy következő munkájukhoz. Szabadúszó dramaturgként magam is így kaptam meg első munkámat a Tomcsa Sándor Színháznál.

Reményeim szerint a dráMA továbbra is nagy hangsúlyt fektet arra, hogy inspiráló közeggé váljon, olyanná, ahol megszülethet egy kiváló erdélyi dráma ötlete, ahol találkozhat egy alkotópáros, vagy valaki elhatározza, hogy forradalmasítja az erdélyi színjátszást, vagy bár annak egy kis szeletét.

Ami a fesztivál színvonalát illeti, minden évben a román és magyar kortárs szövegekből készült hazai előadások legjobbjait igyekszünk elhívni, és úgy vélem, hogy ez egy olyan összképet formál, amely a nézőket, a kritikusokat és az alkotókat egyaránt érdekelheti. Sajnos idén hiányzott pár fontos előadás: a temesvári *Párhuzamos várost* lehetetlennek tűnt adaptálni Udvarhely utcáira, a kolozsvári színház pedig adminisztratív okokból nem tudta elhozni az ifj. Vidnyánszky Attila által rendezett *Ifjú barbárok* című előadást, de remélem, ezt jövőre láthatja majd az udvarhelyi közönség.

Jövőre is tagja leszel a szervezőcsapatnak? Ezt azért is kérdezem, mert két évad

után, júniusban lemondta a Tomcsa Sándor Színház művészeti vezetéséről.

Jóval előbb mondtam fel, de úgy éreztem, hogy nem hagyhatom cserben a társulatot, ezért végigvittem az évadot, előkészítettem a következőt, és a drÁMA szervezését is vállaltam. Természetesen a továbbiakban sem szakad meg az együttműködés az udvarhelyi színházzal: most épp az *Afterparty* című improvizációs stúdióelőadásban dolgozom (r.: Andrew Hefler), majd a *Haláli nagy játék* című előadásban is részt veszek (r.: Alexandru Dabija), de a következő fesztivál szervezésére sem tudtam nemet mondani, mert mindig is szívügyem volt a drÁMA és a drÁMA.

Nagyváradon születél, aztán diákként körbeutaztad a fél világot, és végül Székelyföldön horgonyoztál le. Miért éppen Udvarhelyen?

Udvarhelyre a véletlen sodort, de mindig is szerettem élni a véletlenül felkínálkozó lehetőségekkel, ezek mindig jó irányba vittek. Né-

hány fesztiválszervezés és dramaturgi munka alatt szerettem bele az udvarhelyi csapatba, és ezért döntöttem úgy, hogy a kőszínházakkal szembeni fenntartásaim ellenére leszerződöm.

Több társulattal dolgoztál dramaturgként, de Udvarhelyen művészeti vezetőként is rálátásod nyílt arra, milyen irányba tart az erdélyi magyar színháztársulás. Ugyanakkor láttad, hogyan működik a színházcsinálás Skóciában. Hogyan jellemeznéd az erdélyi magyar színháztársulást? Mennyire ragaszkodnak a társulatok a színházi hagyományokhoz? Mennyire nyitottak az újra?

Egyik beszélgetésünkön Visky András valahogy úgy fogalmazott, hogy Erdélyben még mindig él a kommunizmus, csak már nem külső és intézményes, hanem belső és önkéntes hatásra, illetve formában. Én a rendszerváltás után születtem, nincs olyan mértékű rálátásom, mint Andrásnak, de úgy érzem, lehet ebben valami igazság. Sok mindent nem vetőkötünk még le a múltból: a félelmünket, a ki-

Dálnoky Réka. Fotó: Kovács Levente.

sebbségtudatunkat, a bizonyítási és megfelelési kényszerszt; szerintem ez a színházi életre is rányomja a bélyegét.

Csináljuk az ügyes kis komédiákat, újra műsorra tűzzük a rongyosra rendezett darabokat, és közben azt érzem, hogy alig tudok egy maréknyi olyan előadásról, amely igazán nekünk és rólunk szól. És szerintem ez a rendszer hibája.

Skóciában még a gyengébben sikerült előadások után is azt leltároztuk a kocsmában, hogy mi volt benne jó, eltanulható vagy legalább inspiráló. Itthon pedig azt érzem, hogy cinikusan szurkálódunk, és kárörvendően figyeljük, hogy a másik színház vagy a másik alkotó hány rossz előadást csinált, vagy hogy milyen kevés a közönsége.

Egy ilyen közegben nem csodálom, hogy egy tökéletlenre sikerült, de merész előadás helyett sokan a becsületesen megcsinált jó kis történeteket választják.

Bevallom, magam is gyakran jövök ki úgy előadásról, hogy szinte azonnal megfogalmazom, mi nem tetszett, és csak később térnek vissza a gondolataimba a jól sikerült részek, vagy egy-egy bravúros rendezői megoldás, amely megváltoztatja a véleményemet. Már középiskolásként is előbbre valónak tartottuk a negatív kritikát, talán sznobságból...

Nem tudom, hogyan, miért alakul ki ez a hozzáállás. Közben ennek az ellenkezője is erősen jelen van Erdélyben. A nézőkkel kapcsolatban azt tapasztaltam, hogy sokkal nyitottabbak, mint ahogy azt mi, szakmabeliek gondolnánk. Nagyon sokszor hallottam olyan aggodalmakat, hogy „ennek a darabnak nem lesz közönsége” vagy „az emberek nem akarnak vasárnap színházba járni”, de a nézők lépten-nyomon meglepnek. Amikor a pandémia idején nem volt szabad beengedni a közönséget a színházakba, mi kiköltöztünk a kirakatokba, és az utca népének játszottunk. Nem tudtuk, hogy megállnak-e majd az emberek, de játszottunk, mert játszani akartunk. Akkor nagyon tudtunk hinni a színházban. És az emberek megérezték, hogy ez most nagyon

a máról, nagyon nekik szól, mert rengetegen álltak meg és nézték végig az előadást még hóviharban is.

*Látom, ez a kép megmaradt benned...
elérzékenyültél.*

Ez a tapasztalat ellentmond a kisvárossal kapcsolatos előítéleteknek. És többnyire meghat, amikor megtörténik egy igazi találkozás, mert az annyira ritka. Néha úgy gondolom, hogy mindannyiunkban él egy tökéletes előadás képe, és ha nem is tudatosan, de minden este ezt keressük, amikor elmegyünk a színházba.

Láttál már tökéletes előadást?

Szerintem tökéletes előadás nem létezik, de éppen ez a szép.

Engem szakmailag azok inspirálnak leginkább, amelyeket a legkevésbé szeretek: ahogy megfogalmazódik bennem, hogy én mi mindent csináltam volna másképp, kirajzolódik a saját véleményem a témáról, a saját színházi ízlésem.

Dramaturgként mindig izgalmas kihívás, hogyan tudok a rendező elképzelésére hangolódni annak érdekében, hogy a megfigyeléseimmel, a visszajelzéseimmel az ő vízióját szolgáljam.

Nézőként pedig csak az igazán jó előadások tudnak beszippantani, olyankor nem a rendezést és a megoldásokat látom, hanem egyszerűen visz magával a történet.

Tudsz olyan előadást említeni, amely az utóbbi években nézőként vagy szakmabeliként megérintett?

Persze. Hogy egy hazai példát mondjak, ilyen volt *A tigris* Tóth Tünde rendezésében. Azt éreztem, hogy Gianina Cărbunariu amúgy is erős szövegéből egy mérhetetlenül kreatív, gazdag előadás született. Jó volt látni, hogy a színészeknek öröm játszani. A rendezés pedig bevitt egy nagyon erős állítást a színészi létéről és a nagyváradi színházat akkoriban fenye-

gető politikai problémáról is. A külföldi előadások közül talán a Gary Clarke Company *Coal* című, a nagy-britanniai bányásztüntetésekől inspirálódott mozgásszínházi előadása fogott meg. Dramaturgként, drámaíróként élmény volt megtapasztalni, hogy egyetlen szó nélkül, kizárólag mozdulatokkal is milyen pontosan és komplexen tud „beszélni” egy előadás: a mozdulatsorokat akár le lehetett volna fordítani szövegre.

Te hogyan látod, Erdélyben mennyire hangolódott egymásra a közönség és a színházi szakma? Mit vár el a néző, és mit nyújt a színház?

A színház nem tud versenybe szállni az utóbbi évtizedek filmes technikájával, amely gond nélkül megoldja, hogy sárkányok repdessenek a képernyőn. Nem tud, de nem is szabad erre törekednie. A Netflix lényege a szórakoztatás, az, hogy egy gombnyomás válasza el attól, hogy pontosan azt nézzem, amit szeretnék, bármikor, bármilyen mennyiségben. Azt hiszem, Castellucci mondta, hogy a hétköznapijainkat a szórakoztatás börtönében töltjük, és a színház lehetőség a szabadulásra.

Én épp ebben látom a színház lényegét, hogy szembeíthat olyan dilemmákkal, amelyekkel nem biztos, hogy egyébként foglalkoznánk. A szerelemről, a társadalomról, a szegénységről, az emberségről, a #metoo-ról szóló előadások hétköznapi emberi történeteken keresztül nyithatnak meg olyan perspektívákat, amelyek kimozdítják a nézőt a korábbi meggyőződéseiből, vagy elérik azt, hogy empatikusabban, összetettebben gondolkodjon egy témáról.

Az emberölés például elítélendő, negatív tett a társadalmunkban. A *Száll a kakukk fészkére* azonban úgy építi fel a főszereplő, McMurphy történetét, hogy meggyilkolása egy katartikus feloldozás, az emberi méltóság diadala. Ezt tudja nyújtani a színház, estéről estére segít mélyen átérezni és átgondolni az emberi lét egy kis szeletét.

Szoktuk mondani, hogy a színház tükröt tart a világunknak. Szerintem nem tükröt tart,

hanem formálja a világunkat. És ez nagy felelősség.

A #metoo mozgalom kapcsán jut eszembe, hogy született egy „hatkezes” variációtok erre a témára. Sebestyén Ába felkérésére Székely Csabával és Elise Wilkkel közösen írtátok meg a Nem történt semmi című darabot, amelynek az ősbemutatója tavaly októberben, Marosvásárhelyen zajlott. Azonnal igent mondtál a felkérésre?

Egy időben foglalkoztatott a téma színházi szempontból is, de ha nincs ez a felkérés, nem fogtam volna neki. Miután rábólintottam, sok ismerősöm azt mondta, ha ehhez a témához hozzá merek nyúlni, akkor nem vagyok normális. Ez a hozzáállás sokat elmond a társadalmunkról.

Ha jól emlékszem, 2018-ban azt nyilatkoztad, hogy a román–magyar együttélésről sem akartál feltétlenül drámát írni... Ehhez képest megszületett egy pályázatra a nyertes Tévédések tárháza. (A darab a Játéktér 2021/nyári lapszámában olvasható – szerk. meg.)

Bevallom, hogy drámaíróként nincs sok önfegyelmem. Vannak darabok, amelyeket tíz éve írok, és lehet, hogy soha nem fogok befejezni. Ezért kapóra jött a centenáriumi drámapályázat, mert a határidő mindig jó motiváció. A román–magyar együttélésről már annyit hallottam és olvastam, hogy különösebben nem érdekelt a téma. Azt éreztem, hogy már abszurd részletekbe menően versengünk, osztjuk-szorozzuk a kis sérelmeket, de nem jutunk sehová, úgyhogy ezt próbáltam megragadni a szövegben: az első jelenetben például egy tudós azt kutatja, hogy a románok vagy a magyarok tudják gyorsabban felhúzni a paplanra a paplanhuzatot.

Az is érdekelt, hogyan lehet rávenni a nézőt a tudatos állásfoglalásra, ezért a darab úgy van megírva, hogy fokozatosan építkező lehetőségeket teremt az interakcióra. Ez sosem kényszer: borzasztónak tartom, amikor a nézőket a hecc kedvéért rángatják bele egy

interaktív játékba. Viszont amikor a darabot bemutattuk a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház román és magyar tagozatának koprodukciójaként, azt tapasztaltuk, hogy ha az interakció fokozatosan és játékosan van felkínálva, a nézők szeretnek élni a lehetőséggel. Talán azért, mert kortól függetlenül mindenki szeret játszani.

Az utolsó jelenetben a politikusok fogadást kötnek arról, hogy a szavazópolgárok bármilyen irányba terelhető, manipulálható barokk-e vagy sem. Az egyik előadáson a nézők több mint fele elhagyta ülőhelyét, és tüntetően felsorakozott a mögé a szereplő mögé, aki arra fogadott, hogy az embereknek van véleményük, és képesek tenni azért az eszméért, amelyben hisznek.

Új formákat keresel, ez kétségtelen, de emellett az átlagosnál fontosabb számodra a politikai, társadalmi mondanivaló; azokat a témákat keresed, amelyek közvetlenül befolyásolják az életünket. Intenzív színházi kö-

zegeben nőttél fel, a családfád tele van színházi alkotókkal, nyilván otthonról is hozod ezt a fajta nyitottságot. Mit gondolsz, mit adott hozzá ez a közeg a személyiségedhez?

A társadalmi témák gyerekkorom óta érdekelnek, főleg a magányos, szomorú kisemberek történetei. A család pedig rengeteget számít. Nagyon nagy előny úgy indulni az életben, hogy az olvasás magától értetődő tevékenység, és a Shakespeare-kötetek a könyvespolcon csak azt várják, hogy akkora legyél, hogy elérd őket.

A családom pedig tele van színházi csodatörténetekkel. Egyik rokonunk például úgy mentette meg a szerelmét a haláltábotól, hogy a színház jelmeztárából egy tábornok unokahúgának öltözött. Arra is emlékszem, hogy gyermekként láttam egy előadást a nagyváradi színházban, amelyben valakinek kinyomták a szemét, és a két szemgolyó kifröccsent. Anyyira fiatal voltam, hogy igaznak hittem a látottakat, a szüleim meg kellett nyugtassanak,

A 13. drÁMA fesztiválon. Fotó: Kelemen Kinga.

hogy ezek csak tojások voltak, a bácsi jól van, találkoztunk is vele, ilyen a színház. Engem pedig ez teljesen elvarázsolt.

Azóta persze a csodák mellett a színház-csinálás sötétebb oldalát is megtapasztaltam, kétszer meg is kíséreltem otthagyni, de valahogy mindig vissza kellett térnem hozzá. Most már elfogadtam, hogy – minden nehézség ellenére – én csak ezzel tudok foglalkozni.

Ha kiléptél volna a színházból, merre kanyarodtál volna?

Az irodalom vagy a pedagógia felé. De rá kellett jönnöm, hogy mindkettőben a színházat keresném: az irodalomban a történetet, csak csapat nélkül; a pedagógiában pedig a csapatot, csak történet nélkül.

Úgy alakult, hogy pedagógus is lettél, a Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetemen tanítasz. Vannak sikerélményeid?

Óriási öröm olyan fiatalokkal együtt dolgozni, akik még hisznek abban, hogy megváltathatják a világot. Nekem mérhetetlenül jó tanáraink voltak, nem dogmákat tanítottak, hanem eszközöket adtak a kezünkbe. Én is arra töreksem, hogy minél színesebb színházi skálát mutassak fel a diákjaimnak, hogy tudatosságra és analitikus gondolkodásra neveljem őket, és rájuk bízom a saját színházképük megformálását, ahelyett, hogy rájuk kényszeríteném a sajátomat.

Elképzelem, hogy akár az óráimra beülő diákok közül kerülhet ki a 21. század Beckettje vagy Ionescója, ezért nem jelenthetem ki, hogy: márpedig így nem lehet színházat csinálni, kérem szépen.

Miben tér el az erdélyi színházi berendezkedéstől a Skóciában vagy más országokban megismert színházi világ?

Nagy-Britanniában a színházak projekt alapon működnek, vagyis nincs szerződötött társulatuk. Minden előadásra castingolnak, az ország bármelyik pontjáról jelentkezhet-

nek színészek. Az előadást lepróbálják, aztán egy pár hét alatt kijátsszák, és többnyire ezzel vége is. Ennek a rendszernek az a negatívuma, hogy a színészeket nagyon bizonytalan gazdasági helyzetbe kényszeríti, viszont nagy előnye, hogy aki részt vesz egy produkcióban, az tényleg ott akar lenni, és ez nagyon produktív, pozitív légkört eredményez.

Skócia nagyon sok pénzt fektet a tudományokba és a művészetekbe, és ez azt eredményezi, hogy a színházak mellett rengeteg alternatív, független és mikrotársulat, valamint egyszeri alkotótársulás létezik. Ezért az ember lépten-nyomon színházba botlik, de nem csak a hivatásos intézmények falain belül, és a kínálat is nagyon színes.

Ennek a gyökeres ellentéte talán Tahiti, ahol egy évet dolgoztam a British Council kulturális követeként. Ez egy kicsi sziget az óceán közepén, és ugyan a kultúrája tele van zenével, táncokkal és rituális elemekkel, konkrét értelemben vett színháza nincs. A mélyszegénységben élő gyerekekkel és a helyi közösséggel végzett munkám során viszont azt tapasztaltam, hogy a színház nyelve mindenkiben benne van, még akkor is, ha életében egyetlen előadást sem látott.

Mindez nagyon jól hangzik. Konkrétan mi hozott haza?

Van bennem valamiféle idealizmus, azt hiszem. Ma már nem is próbálok harcolni ellene. Nem ítélek azok fölött, akik elmennek Erdélyből, de felmerül bennem a kérdés, hogy ha mindenki elmegy, aki megteheti, akkor mi lesz itt? Engem így neveltek, hogy el kell menni világot látni, és meg kell tanulni, amit csak lehet, meg kell tapasztalni sok vagány dolgot, és az értékeket haza kell hozni. Amíg azt érzem, hogy van nyitottság az elképzeléseimre, arra, amit én nyújtani tudok, addig nem zavar, hogy itt nehezebb, hogy itt többet kell taposni olyan utakat, amik máshol már rég ki vannak taposva. Egyébként szerencsésnek mondhatom magam, mert csupa remek lehetőség talált meg, és ezekért csak hálás tudok lenni.

Éppen akkor kezdted Udvarhelyen a művészet vezetői munkát, amikor kirobbant a világjárvány. Mennyire érintett negatívan a lezárás, a folyamatos bizonytalanság?

Úgy gondolom, hogy emberileg mindenkit megviselt a bizonytalanság, de szakmailag sikerélményt jelentett, hogy a járvány idején rugalmasak tudtunk maradni, és minden nehézség ellenére nagyon szép előadások születtek. Én többnyire elememben érzem magam a lehetetlen helyzetekben, és kifejezetten örömet okoz ezekre megoldásokat találni. A határlezárások és programváltozások miatt sorra estek ki a meghívott rendezők és próbafolyamatok, és még a meglévő előadásokat sem játszhatuk, mert az épületbe nem engedhettük be a nézőket. Így született meg a *Beckett Rövidék* videoszínházi kísérlet és a *Meghatározatlan időre* című kirakatszínház ötlete is. Az első UNITER-díjat kapott, a második közönségkedvenc lett, de ami a legfontosabb, hogy a társulat aktív tudott maradni egy lehetetlen helyzetben, és a nézők érezték, hogy ilyenkor is (vagy ilyenkor még inkább?) szükség van a színházra.

Miről szól a jelenlegi élethelyzeted? Újabb felkérésekre vársz?

Egy ideig biztosan szabadúszó leszek. Jól esik annak a szabadsága, hogy csak a számomra kedves projekteket vállalom el, vagy hogy egy interjúban végre saját magamat képviselem, és nem egy intézményt. Mindenképp szeretnék időt szakítani a saját ötleteim kivitelezésére is, mert lassan több ötlet-jegyzetem van, mint amennyit meg lehet írni egy élet alatt. Van egy pár „tartozásom” is olyan kollégáknak, akiket évek óta hitegetek azzal, hogy megírom a szöveget, amelyről egyszer régen beszéltünk.

Maradsz a dramaturgiai munkánál? Nem vonz a rendezés?

A hagyományos értelemben vett rendezés nem. Egyébként is azt látom, hogy Erdélyben

papír kell ahhoz, hogy valaki rendezhessen – pár kivétellel. Nekem mindig is jobban tetszett a színházcsináló-felfogás, amikor valamennyire egymásba folynak a szerepkörök, és közösen vállalunk felelősséget egy produkcióért. Dramaturgként is azokkal a rendezőkkel szeretek dolgozni, akik csapatban gondolkodnak, szerintem ettől csak erősebb lehet egy produkció. Persze annak is megvan a szépsége, amikor az ember rábizza magát Wilson vagy Beckett kicentizett instrukcióira, de én személy szerint jobban szeretem azt, amikor együtt birkózunk meg egy ismeretlen, új kihívással.

Hamarosan a színházi tudományok doktora leszel. Jól tudod, hogy a doktori disszertációdban is a kísérletező színházé a fő szerep?

Drámairóként természetesen foglalkoztat, hogy milyen drámák születnek Erdélyben, és a kutatásom arra fókuszál, hogy milyen alternatívák vannak arra, hogy valaki egyedül ír meg egy darabot a próbafolyamat előtt. Megvizsgáltam például, hogy milyen darabokat vittek színpadra az erdélyi magyar kőszínházak a rendszerváltás óta. Sok előadásnál nincs feltüntetve a szöveg szerzője, és ez többnyire az adaptált, improvizációk alapján írt, közösségi és hasonló színházi módszerekkel készült előadásokra jellemző, ahol túl bonyolult kibogozni, hogy kinek a neve kerüljön a plakátra. Az is érdekel, hogy milyen egy szavak nélküli színházi előadás vagy jelenet forgatókönyve, erre is vannak izgalmas példák. Az idei drÁMA fesztivál kapcsán sokat beszélünk az új formákról és arról, hogy kell-e bármi áron kísérletezni. Én nem hiszek az öncélú különckedésben, de folyamatos keresés és folyamatos megújulás nélkül nincsen színház – azt hiszem, ezt talán Brook is valahogy így gondolta. Ma nem úgy kell színházat csinálni, mint múlt héten, mert azóta megváltozott az élethelyzetünk, más témák foglalkoztatnak, más attitűddel ül be az előadásra a néző, másképpen játszik a színész. Ha folyamatosan keresünk, akkor mindennap kísérleti színházat csinálunk. És akkor az már nem kísérleti színház, hanem egyszerűen: színház. Színház, aminek tétje van.

Balázs Etelka

MŰVÉSZETI VEZETŐKÉNT AZ IGAZSÁGOT KELL KERESNED

**Beszélgetés Kolcsár Józseffel, a
kézdivásárhelyi Udvertér Teátrum
volt igazgatójával**

A amikor negyedik teljes évadodat kezdted a kézdivásárhelyi színház igazgatójaként, 2014 végén, szintén készített veled egy interjút¹ a Játéktér, így ez a mostani beszélgetés mondhatni keretbe helyezi a történeted. Akkor még befogadószínházként működött a kézdivásárhelyi Városi Színház, rengeteg tervetek volt – ez később sem volt másként, hiszen a színház az elmúlt tizenkét évben, vagyis a vezetőséged éve alatt látványos változásokon, fejlődésen ment keresztül, többek között nevet is váltott. Most elértünk egy fordulóponthoz – azért mondom többes számban, mert ez nekünk, kézdivásárhelyieknek is fordulópont, nem csak neked.

Amikor elvállalja valaki a színházigazgatói állást, gondol-e arra, hogy milyen lesz, amikor lemond? Vagy hogy milyen életpályát fog befutni?

Egyáltalán nem gondol arra. Például amikor az ember épít egy hajót, annak a munkának van egy vége: ha kész a hajó, eladja, vagy kihajózik vele a tengerre – de ha az em-

ber szellemi, alkotói munkát végez, nem gondol arra, hogy ez valamikor kész lesz. Olyan ez inkább, mint a Sagrada Familia, amelynek esetében egy idő után cél is lett, hogy sose legyen kész. Ilyen formában, amikor 2011 januárjában elvállaltam az igazgatást, csak az fordult meg a fejemben, hogy mi lesz, ha nem válunk be egymásnak. Illetve arra gondoltam, hogy mennyi kihívás elé állít majd a feladat, hogy komolyan fel kell kössék a gatyámat. Azon is morfondíroztam, hogy a kortárs színházi világhoz vajon tudok-e majd hozzászólni egy olyan kisvárosban, mint Kézdivásárhely. Mert hogy a város életéhez hozzá fogok adni, abban szinte biztos voltam, de hozzá tudok-e adni az erdélyi színjátszás életéhez vagy a magyar színházi palettához valamit, az volt az igazán nagy kérdés.

Visszatekintve: hozzá tudtál adni ehhez a palettához?

Én csak a saját véleményem tudom elmondani, az igazságot a történészek fogják eldönteni, de úgy gondolom, hogy igen. Mint vezető és mint művész folyamatosan az igazságot kerestem a színházban. A színház igazságát, a szerep igazságát, a téma igazságát,

¹ Boros Kinga: *Színház, város nélkül*. Játéktér, 2015/1. Online megjelenés: <http://www.jatekter.ro/?p=13622>.

a körülöttem lévő események igazságát, és ez jeligémmé is vált. Miközben tudom azt, hogy nincs teljes igazság, de törekedni kell rá. Fontos, hogy ne akarjunk többnek látszani, mint amik vagyunk, de kevesebbnek se, szorítsunk ki magunknak helyet azon a palettán, ahová illünk.

Mik voltak az elmúlt tizenkét év fő állomásai? Fel tudod sorolni őket?

Az egész nagyon éretlenül kezdődött. Nem volt vezetői tapasztalatom, de volt, amin már az első pillanattól kezdve változtattam. A színház műsorpolitikáján például. Az első célkitűzésem az volt, hogy minél több embert vonzzunk be a színházba, hogy minőséget képviseljen, amit létrehozunk, és ezzel minél több nézőt tartunk meg. Ezért első körben mindenféle típusú előadással próbálkoztunk.

Az elmúlt évek során dolgoztunk csak diákokkal például a *Képzelt riport egy amerikai popfesztiválról* című musicallel, dolgoztunk úgy is, hogy diákok a színészekkel együtt játsztak, volt utcaszínházunk, szekérral jártunk körbe, *commedia dell'arte* előadást játsztunk a téren. Volt olyan, hogy színészek diákokkal karöltve verseket mondtak patikában, üzletekben, turkálóban. Fekete Vince írásaiból hoztuk létre az *Udvarteri székelyek* című előadást, ami sajátos volt. Egy másik alkalommal Fekete Vince és Szilágyi Domokos verseit fűztük egybe, azokból készítettünk előadást – videofelvételét a Magyar Művészeti Akadémia megvásárolta, most már az ő tulajdonuk, és lehet is látni néha a tévében. De a stúdióelőadások is egyre nagyobb teret nyertek a színházban. Amikor *A Grönholm-módszer* című előadásunk 2019-ben Kisvárdán díjat nyert, azzal a szakma is elismerte, hogy igenis számításba kell venni az Udvarteri Teátrumot, vagy hogy versenybe tudunk szállni – ez volt az első szakmai visszajelzés számunkra.

De a színház tízéves évfordulóját is ilyen fordulópontként éltem meg. 2009-ben a színház olyan volt, mint egy újszülött gyerek, aki aztán elkezdett játszani, és tízéves korára megkapta az első öltönyét. Időközben készített magának

játékokat és házikót, ahol lakhat. Ha visszagon-dolok arra, mennyi minden történt az elmúlt tizenkét év alatt, nagyon jó érzés tölteni el.

Többen vagyunk azok, akik a tanítványodként kezdtünk, vagy valamilyen módon kapcsolódtunk hozzád, és mind visszajöttünk a színiegyetem után Kézdivásárhelyre. Amikor felvételizni készültem a teatrológia szakra, kértem tőled egy előadásfelvételt, hogy kritikát tudjak írni róla, és te azt mondtad, hogy tessék, itt van, de ígérd meg, hogy majd írsz valamit a színházamról. Ez a mondat sokszor a fejemben járt az egyetemi éveim alatt, hogy nekem vissza kell jönnöm ide.

Hát, igen, sok olyan embert szelíden „megzsaroltam”, akik jöttek hozzám, hogy készítek fel őket valamire – az első mondataim közt általában ott volt, hogy de ezt majd Kézdivának ilyen Ludas Matyi módjára vissza kell fizetned. Nem nekem, hanem a színháznak, a városnak. Számomra ez, hogy a tanítványaimból lettek színházi emberek, akik vissza is jöttek hozzánk, éppen azt jelzi, hogy mennyire jól csináltunk bizonyos szegmenseket, mert természetesen nem mindent tudtam vagy tudtunk jól csinálni, biztos, hogy voltak hiányosságaim vagy mulasztásaim. De nagyon büszke vagyok arra, hogy művészi szempontból nagyon sok embernek egyfajta „apa” szerepet töltöttem be az életében. Csak egy apa tud átadni olyasmit a gyerekének, amitől az vissza akar térni, és azt akarja csinálni, amit ő, vagy abban a közegben akar létezni.

Ebből kifolyólag nagyon sok fiatalal dolgozol. Milyen a munka kezdőkkel, tapasztalatlanokkal, frissen végzettekkel?

Bizonyos szempontból jobb, bizonyos szempontból nehezebb, mint tapasztalt alkotótársakkal. Olyan szempontból jobb, hogy nagyobb a bizalom, zökkenőmentesebb a munka, sokkal nyitottabbak. Ugyanakkor viszont nekem szükségem van arra, hogy visszakérdezzenek, hogy megkérdőjelezzem én is, hogy jó-e az, amit gondolok. Az az ide-

Kolcsár József. Fotó: Volker Vornehm.

ális felállás, ha minden korosztály képviselve van egy munkaközösségben, a tapasztalt és a fiatal ember egyaránt.

A már említett játékeres interjúban felmerült egy költői kérdés benned: hogy egyáltalán kell-e egy kisvárosnak színház. Most hogyan válaszolnál erre?

Igen, kell! Kézdivásárhelyen a színház nagyban hozzájárult, hogy az emberek mentalitása változzon. Persze azoknak az embereknek a mentalitásához tett hozzá, akik nyitottak voltak erre a színházra. A színház egy sziget. Olyan pluszt tud adni az embereknek, amelyet sem a politikai, sem a gazdasági, sem a társadalmi helyzet nem tud megadni. Vagyis a színház nem tudja megemelni az emberek fizetését, viszont könnyebben elviselhetik segítségével a gondjaikat. Anyagiilag nem, szellemileg viszont gazdagabbá válnak, illetve tudnak tenni olyan kérdéseket egy előadás nyomán, amikre sosem gondolnának, mert

egyszerűen átsiklanának fölöttük. Az a jó előadás, amelyet nézve az az érzésem, hogy közöm van hozzá.

Sokkal gazdagabb lett a város, amióta van az Udvarter Teátrum. Arról nem is beszélve, hogy hány ember fordult meg a színházban valamilyen okból kifolyólag, és itt nem csak a diákszínjátszókra gondolok, hanem üzletemberekre is, akik bekerültek a támogatóink közé, és egyszer csak büszkén fedezték fel, hogy az, amit támogattak, milyen izgalmas dolog. Nagyon sok ember, intézmény találkozott a színházzal – volt olyan cégvezető, akihez bementem támogatást kérni, és azt mondta, hogy rendben, az összes alkalmazottamnak veszek bérletet. Ily módon is találkozott a színház olyan emberekkel, akiknek addig semmi közük nem volt a művészetekhez.

A színház változik, a környezetünk is változik. Azt kell felmérnünk, hogyan tud a színház ezzel a változással lépést tartani, úgy, hogy ne individuusként elrajtoljon, s mindenkit maga mögött hagyjon, hanem mint egy jó tyúkanyó, vigye magával a közönséget is ebben a változásban. Én ezt az előzékenyebb változást próbáltam képviselni, hogy együtt tudjunk felzárkózni és lépést tartani a világgal, amelyben élünk.

Ez az együttfejlődés mennyire tudott működni? Mert én azt olvastam vagy akár tapasztaltam, hogy nagyon sok néző lemorzsolódott.

Egy színházban a nézők lemorzsolódását egyáltalán nem tartom tragédiának. A színház mindenkit nem várhat meg. Csak azért, hogy megőrizze az összes nézőjét, nem nyomhat satuféket, mert akkor a többiek repülnek ki az ablakon. A másik dolog, ami ebben a morzsolódásban a smirglipapírt érdesebbé tette, az a Covid. Az emberek a járvány óta nehezebben mozdulnak ki, de ez nem csak Kézdire jellemző. Vannak dolgok, amik rajtunk múlnak – de én sosem éreztem azt, hogy azért nem járnak színházba az emberek, mert a kínálatunk nem jó.

Honnan kapsz visszajelzést a munkádra mint igazgató, mint rendező vagy mint színész?

Visszajelzések mindenhol érkezők, ha nyitott vagy, és én elég nyitott embernek tartom magam. Sok emberrel megállok beszélgetni, érdekel a nézők véleménye. Érdekel az értelmiségiek véleménye, de a műszakos kollégáé is, hogy hogyan élte meg a munkát. Ugyanakkor mindig enyém volt a döntés. Olyan utat akartam járni, amelyen a döntésemet ne befolyásolja semmilyen személyeskedés, vélemény, hogy mindig az előadás és a színház javát tartsam szem előtt.

Közben meg nem mindig tudtam elválasztani az igazgatói mivoltomat a rendezői vagy színészi énemtől.

A magánéletedet el tudtad?

Igen, bár keletkeztek kisebb „sebeim” a tizenkét év alatt. Pl. valakivel nagyon jó barátságban voltam, és a munka ezt kikezdte. Azt mondta egyszer Nemes Levente, hogy igazgatónak lenni a legmagányosabb dolgok egyike. Ezt egy idő után én is megtapasztaltam, bár azért mindig is családi hangulat uralkodott az Udvarter Teátrumban, és most is az uralkodik. Mivel nem vagyunk sokan, ezért mindenki mindenkiről mindent tud, ezért is vagyunk jóban. De mint egy családban, nálunk is vannak néha súrlódások, és ez is teljesen normális.

Ki tanított meg téged igazgatónak lenni?

A színház. Mindig is voltak segítő szándékú emberek, akiknek adtam a véleményéremre, akikhez futottam, hogy ebben és ebben a helyzetben mit kéne vajon tenni. Amikor gazdasági problémáink voltak, olyan emberhez fordultam, aki gazdasági ügyekben volt járatos; ha művészi gondjaink voltak, azokat kérdeztem, akiknek számított a művészi véleménye; ha a színház közösségén belül volt probléma, akkor a bölcs embereket kerestem, itt gondolok könyvekre is; volt olyan probléma, amihez elolvastam egy pszichológiai könyv egy fejezetét, és úgy oldottam meg, vagy egy jó film vagy akár színházi előadás is oldott meg problémákat Kézdin. Szabó Rita irodai kollégám nevét mindenképp szeretném megemlí-

teni, ő volt a legjobb munkatársam és segítóm az egész igazgatás alatt.

Amikor az Udvarter Teátrumról beszélsz, tényleg mintha a családdodról beszélnél, valósággal csillog a szemed. Hogyan lehet ott hagyni egy ilyen közösséget, milyen érzések vannak benned?

Nehezen. Mert ha valamit az ember nagyon szeret, akkor nehezen tud meghozni egy ilyen döntést. Mert nem beteg vagyok, nem húztam ki a gyufát, vagyis nem veszttem össze senkivel, tehát nem volt kötelező felmondanom. A döntésemnek három fő szegmense van.

Az egyik az, hogy egy ideje nem sikerül a színházat egy újabb szintre emelnem – de erről nem feltétlenül érzem azt, hogy az én hibám. Innentől kezdve pedig már nem kihívás számomra a vezetés, vagyis én nem szeretnék csak azért vezetni egy színházat, hogy egyik napról a másikra túléljünk, és nem azért, hogy lépjünk előre. Mert akkor Don Quijote-módra szélmalomharcot vívok a kézi színházzal, eldob, feltápaszkodok, és megint nekimegyek, miközben már látom, hogy szélmalom, már nem hiszem azt, hogy a sárkány.

Másrészről a családomnak most nagyobb szüksége van rám, mivel a gyerekeim már akkorák, hogy millió program kezd beépülni a mindennapjainkba, amire egy szülő nem elég úgy, hogy a feleségem is dolgozik. A családi tényező mindenképpen sokat nyomott a latban.

Nem mellesleg szeretnék ismét több időt magamra mint színészre fordítani, és ezt nem tudom megtenni, hogyha még maradok. Nem tudom teljes bedobással végezni ezt is, meg azt is.

Mint színésznek mik a céljaid? A szentgyörgyi Tamási Áron Színházon belül vagy azon kívül tervezel inkább?

Szeretnék, igen, a színházban nagyobb feladatokat kapni és vállalni. Illetve egyénileg is vannak színházi terveim, de így konkrétan nem akarok kimondani egyet sem, mert félek, hogy az olyan lenne, mint egy-egy ígéret. Versekkel

is szeretnék foglalkozni, szövegeim is vannak, amikben gondolkodom, az énekléstől sem riadnék meg, a stand up-tól sem. Diákokkal is foglalkozom még. Egy biztos, hogy nagyon sok út áll még előttem, és próbálom meghallani a sugallatot, hogy mi felé kell nekem menni: ezt a fajta művészi szabadságot ismét akarom élvezni. Aztán hogy mi lesz, azt nem tudom. De akkor sem tudtam, amikor igazgató lettem, még azelőtt lévő nap sem tudtam, és azt sem, hogy tizenkét év után eljövök. És most is csak azt tudom, hogy mi felé törekszem: hogy a saját éneket, a világomat, a tudásomat minél jobban ki tudjam aknázni, s megmutatni, amikor ezt meg kell mutatni.

Kinek vagy hálás?

Biztosan olvastad a bejegyzésem² a Facebookon: abban mindenkinek köszönetet mondtam, akivel a kézdi színház összehozott ezekben az években. Ezúttal viszont a feleségem emelném ki, mert ő végig mellettem állt ebben az időszakban, és nagyon hálás vagyok neki. Hálás vagyok a sorsnak is, hogy kaptam egy ilyen ajándékot az élettől, hogy egy igazán nemes célért harcolhattam. Arra ösztönzött a pozíció, amit elfoglaltam, hogy arról győzzek meg embereket: érdemes a színházban hinni – s ezáltal mindig magamat is megerősítettem a tekintetben, hogy amit csinálok, abban hiszek is. És hálás vagyok, még egyszer, mindazoknak, akikkel az Udvartér Teátrum által kapcsolatba kerültem, hiszen szakmailag sokat tanultam ott arról, hogyan kell egy színházat vezetni, még akkor is, ha nem csináltam én ezt mindig jól.

Milyen embernek szeretnéd továbbadni a színházat?

Jólesne, ha azt az utat követné a színház, amin az elmúlt tizenkét év alatt én is jártam. Vagyis jó lenne, ha volna egy társulata a színháznak, és jó lenne, ha továbbra is színész-

központú színházat művelne. Mert ugye ez kis színház, technikailag nem nagy adottságokkal rendelkező színpaddal, nem nagy anyagi kerettel, kis létszámmal – és megtaláltuk az elmúlt évek alatt, hogy itt színészközpontú előadások kell hogy szülessenek, ahol nem a látvány a fontos, hanem a színész.

Jössz még vissza hozzánk?

Ha hívnak. Igen, látom lehetőségét annak, hogy szívesen visszamegyek színésznek vagy rendezőnek, ha lesz rá igény. Számomra ez a történet nagyon jó volt, és meg merem kockáztatni, hogy én is jó választás voltam abban az időben Kézdi. Na, de ezt is, remélem, a történelem fogja igazolni.

² Egy 2022. okt. 14-i bejegyzésről van szó a Kolcsár Jócó nevű felhasználó Facebook-oldalán. (Szerk. megj.)

TÍZÉVES A JÁTÉKTÉR

Sebestyén Rita

A tanár alakja¹

Kötő Józseffel 1992-ben találkoztam először, amikor is színháztörténetet írt. Nem abban a formában, ahogyan a legtöbben ismerik.

Abban az évben, az utolsó percben a magyar tagozatot a teatrológia/színháztudomány szakon nem engedélyezték, és mivel a nyelv és a színházi kultúra is nagyon különböző a román–magyar viszonylatban, félelmetes ugrásnak tűnt ez az ismeretlenbe. Mindössze négyen voltunk: kétségbeesetten kóvályogtunk irodáról irodára, hogy legyen hova egyetemre járni pár héten belül. Mindenki lerázott, továbbküldött.

Nem emlékszem rá, ki irányított Kötőhöz, és nem is volt fogalmam, kié az a sokadik név és arc, akihez magyarázkodni megyünk. Kötő érdeklődve felnézett a papírjaiból. Nyugodt volt. Beszélgettünk. Néha főzött egy kávé, és elgondolkodott, mit lehetne tenni. Két vagy három ízben elindult az egyetemre, találkozóra. Az akkori tanszékvezető, Ion Vartic vevő volt az átmeneti megoldásra, amit ott kitaláltak, pár nap leforgása alatt. Hivatalosan román szakon jártunk minden elméleti órára, igen jó tanárokkal, ráadásul rendszerint elvittek a bukaresti fesztiválokra. Hozzá kifejezetten csak a mi curriculumunkban megjelent a magyar színháztörténet és magyar nyelven az egyetemes színháztörténet kurzus is, amiket Kötő tanított. Mire diplomáztunk, valahogy teljesen hivatalossá tették a magyar óráinkat is, és visszanézve egyértelműen a legizgalmasabb kultúráközi színházképzést kaptuk, amivel a térségben találkoztam.

Kötő óráira viszont már nem tudtak az egyetemen termet biztosítani, ezért a színház büféjében félrehúztunk egy asztalt. A legutolsó évben megnyílt a Györkös Mátyás Emlékház, ezért amikor szabad volt, néhány alkalommal oda mentünk; meleg volt a kályha. Soha nem emlegette, hogy valósággal összetárgyalt nekünk egy egyetemi szakot, meglehetősen jó összetevőkből, és

¹ Köszönjük az emlékkötet szerkesztőjének, hogy átengedte újraközlésre Sebestyén Rita írását. In: Bartha Katalin Ágnes (szerk.): *Színház, civil társadalom és politikum. Írások, tanulmányok Kötő József emlékére.* A születésének 80. évfordulójára tartott emlékkonferencia előadásai, 2019. augusztus 16. EME–EMKE, Kolozsvár, 2021. 99–104. (Szerk. megj.)

azt hiszem, ő maga sem tulajdonított ennek nagy jelentőséget. Minden alkalommal a kifogástalan öltönyeiben jelent meg, többnyire tehát a színház büféjében, elővette jegyzeteit az aktatáskájából, és belelebegtünk vele a buborékba, ami körülvette. Sok ország sok egyetemét végigjártam mindenféle minőségben, mire rájöttem, mennyi összetevője volt annak, amit Kötő tanárként művelt.

Színházba csöppenni tudományos közegből, de azt hiszem, bárhonnán máshonnán is sokszzerű állapot. Ráadásul meghatározhatatlan volt ez az új szakunk: írni és kutatni tanultunk, gyakorlatilag minden művészeti ágban. Statisztáltunk is, ami a legkegyetlenebb és egyben legfontosabb élményem maradt arról, hogy mennyi létfontosságú apróságnak kell egybeesnie ahhoz, hogy egy előadás megtörténjen az adott estén. Kötő a rendíthetetlen nyugalomával komoly kapaszkodó volt a forgatagban, azt hiszem, legfőképpen azért, mert a színháztörténeti szemlélete az életformája volt. Köröttünk sétálgatott Wesselényi, aki a szabadtéri színpalak mögé valódi vadkant üzetett a hajtókkal, majd az előadás részeként lelőtte. Pár méterre tőlünk a szamosi hídról fulladt a vízbe tévedésből egy színészről filmezés közben. Ahogy kétségbeesetten integetett, a stáb lelkesen felvette, mondván, milyen jó alakítás. A város szélén táborot verő középkori jokulátorok kijokulátorkodták a közönség zsebéből a garasait. Ékszert is, ha volt olyan. A századfordulón szépreményű színésznők le-fel utazgattak Budapestre kariert csinálni vagy összetörni, meggazdagodni vagy koldussá válni. Paktumok kötődtek arra nézve, hogy melyik főrend támogatja és hogyan a színi mozgalmakat, és milyen darabokat játszzanak. Komoly és komolykodó, játékos és politikai narratívák szövődtek össze minden korszakban. Abban a fordulat utáni nagy művészi és kinyílási erőlködésben valószínűleg megbolondultunk volna, ha nem adódik ez a szórakoztató perspektíva, ahonnan nézve minden csak egy korszak, bizony, a mi életünk és munkásságunk is, és ha elég jól küszködünk, belőlünk is színháztörténeti bejegyzés lesz. És mivel az órásebében hordta a történetek minden porcikáját, azt sejtem, Kötő tanár úr jókat mulatott minden jelen pillanaton, ahogy fontoskodva kezeljük magunkat benne. Volt mindig ebben valami belső kuncogás, valami paradox nagyvonalúsága a saját kicsiségünknek, és azt sejtem, ezt az oldalát Kötő nem élte ki ennyire elevenen másutt. Élvezettel lapozgatott velünk, kamaszosan csengett a hangja, ahogy cinkosan utaztatott minket az időben oda-vissza.

Fotó: Biró István.

Nem tudom, más évfolyamokkal hogyan volt, de abban a négy évben Kötő másként tanította a színháztörténetet, mint ahogyan kutatóként írt róla. Mindig is meglepett a nagyon keretezett tárgyszerűsége a könyveiben, összevetve azzal, ahogyan jelenlévőként előadott. Azt gondoltam, a történetírás, még ha színháztörténet-írás is, nem igényel különösebb tehetséget, imaginációt, és nem is értettem, hogyan eshet valaki rabjául. Pontos és tárgyszerű kötetei jelentek meg, benne eszméletlen kutatói alaposággal lejegyzett tények, az órához képest szűkszavúan, rendkívül sok információt sűrítve, és szinte matematikai algoritmus-rendszerezéssel. Egészen a közelmúltig nem sikerült relációt felállítanom az órák melegszívű kuncogása és a feljegyzések hűvössége között, és most is csak hipotézisem van róla. Kétféleképpen mesélte a történeteket: volt egy, az írásbeli, ahol a kutatói etika úgy kívánta, hogy minden részletességében, a tényekhez szorosan ragaszkodva megírja mindazt, amit előbányászott, fáradhatatlanul és kérlelhetetlenül, minden apró iratnak, levélnek, feljegyzésnek utánakutatva. Ezzel tulajdonképpen végtelenül továbbgondolható scripteket írt, és nem gondolta senki orrára kötni írásban a lehetséges szubjektív értelmezéseket. Mindent, ami a szabadabb narratíva körébe tartozik, megtartotta az órákra: átkötéseket, párhuzamokat, értelmezéseket. És sok humort is.

Az első vizsgán rettenetesen idegesek voltunk. Az már az egyetem kijelölt termében történt. Nyilvánvaló volt, hogy megközelíthetetlen, amit tud, és hirtelen nagyon komollyá vált a tét, hogy milyen lesz a számonkérés. Kötő látta a reszketést, és meghívott minket egy kávéra. Megnyugodtunk, komótosan visszaballagtunk a hivatalos vizsgahelyre, majd tényleg erős, de barátságos vizsga következett. Kedves volt és rendíthetetlen.

Három év múlva, mielőtt a legutolsó egyetemi évet kezdtem volna, a már említett tanszékvezető, Ion Vartic behívatott nyáron a tanszékre, és meghívott tanítani. Azt mondta, Kötővel egyeztetve gondoltak rám, de Kötő soha nem említette, hogy volt része, vagy mennyi része volt a meghívásban. Nyakas, nehéz ember voltam, és kizárólag a tanításra figyeltem, pedig azt hiszem, a tanszéknek leginkább arra volt szüksége, hogy valaki a papírmunkában segítséget nyújtson. Kötő erről sem szólt semmit. Nem regulázott. Szeminarizáltam, legfőképpen az ő kurzusait, és ez biztosságot adott. Pontosan tudtuk, hol tartunk az anyagban, mi következik. Jó zsarut játszottunk a híres vizsgákon, és persze Kötő nagyvonalúan hagyta, hogy én legyek a jó fej. A legkisebb fia színire járt pár éven belül; valószínűleg neki lehetett a legnehezebb dolga. Sem kését, sem hányaveti tudást nem engedett meg neki a tanára.

Sok évvel később, amikor együtt zsúriztunk a gyergyószentmiklósi kisebbségi színházak fesztiválján, az egyik unokája is részt vett rajta: ha nem tévedek, ők voltak az első nem kőszínházi, de már hivatásos társulat, a pakliban egy újfajta színházi nyelvel. Kötő kérdően fordult hozzám, hogy mit gondolok. Nem tagadta, hogy izgul érte, de ahogy korábban is tette, most is keményebben kritizálta ezt a munkát, mint az összes többit az akkori felhozatalban. Nehéz volt eldönteni, hogy az unoka vagy a színjátszás jövője aggasztja inkább abban a kísérleti előadásban. Jó év volt, jó fesztivál volt, beszélgetésekkel, hogy vajon mi értelme ennek a kisebbségi jelzőnek a művészeti közegben. Nem tartunk-e magunknak külön ejtőernyőt az esztétika fölé, nem vagyunk-e túl megbocsátók magunkkal, és közben bőven önsajnálók is. Akkor nagyon úgy tűnt, sokkal markánsabban látható már a többségi színházi nyelvek – akár a magyarországi, akár a romániai – és az erdélyi magyar színházak közötti különbség, és a felnövegy stációját látszott elérni a közeg. Fárasztó volt és ingerlő a különösen magyarországi mércék, elvárások és sóhajok minden rebbenésére figyelni, kiskorúsításban élni. Született ott és akkor egy manifesztum is, a jelenlévő igazgatók között, miszerint az érintett színházak saját egyesületbe kezdenek. Ha jól tudom, ezt nem vitte végül tovább senki.²

² Valóban, csak később, 2017-ben alakult meg öt erdélyi színház összefogásából a Magyar Színházi Szövetség (a MASZÍN). Jelenleg hat tagja van: a temesvári, az aradi, a nagyváradi, a szatmárnémeti, a székelyudvarhelyi és a csikszeredai magyar színház. (Szerk. megj.)

Pár hónap múlva, Sepsiszentgyörgyön újra találkoztunk, és tulajdonképpen tét nélkül, merészeket, hosszúakat beszélgettünk, és arra lyukadtunk ki, hogy elférne már egy saját színházi intézet-múzeum, és esetleg egy lap is.

Dunkler Rékával, aki hamarosan szintén fontos szereplője lett a Játéktérnek, egy szobán osztoztunk, és nem aludtunk aznap éjjel, a beszélgetéseink után; bármilyen meglepően naiv vagy vak is, az ütött éppen arcul, hogy végül is bárhol is maradunk, vagy bárhová is megyünk a világban, mindig kisebbségi pozícióból szólhatunk csak. Ezzel szemben Kötő gondtalanul közlekedett a román és a magyar közegekben, de soha nem horgonyzott le, mindig vitte maga körül azt a buborékot, amit az ő kutatása jelentett, és eszébe sem jutott a helyzetén vagy a helyzetünkön keseregni. Elevenen folytattuk a beszélgetést másnap. Zsigmond Andrea is ott ült velünk, és már ott tartottunk, hogy címet adunk annak a képzeletbeli lapnak. Körülbelül három dialógusváltásból dőlt el, hogy Játéktér legyen a neve.

Azon a nyáron Kötő elhívott Kolozsvárra, találkozni, ami nagy kihívásnak számított, mert tizenöt évig nem tudtam visszamenni. Várt az állomáson. Közéletről beszélgettünk, persze úgy, hogy minden háznak minden sarkához kötött egy emlékezetes színházi momentumot is. Egyszerre volt benne valami nagyon tradicionális és nagyon cutting-edge. Kötő nem volt tradicionalista sznob. Az a kíváncsiság, amivel első találkozásunkkor felnézett a papírjaiból, nagyon emblematicusvá vált az ő, számomra nagyon is részlegesen elérhető megfjtésében. Tudta, hogy mi folyik színházi és kultúrpolitikai téren éppen a világban, és volt, amit kedvelt, volt, amit nem. Volt olyan is, amiről úgy gondolta, nem érti meg eléggé, és arról minden teketória nélkül, nyíltan kérdezett.

Egy román színházi mondás szerint ha egyszer felszállsz a színházi vonatra, azon robogsz tovább, jöhetnek-mehetnek körötted a korszakok, trendek. Fogalmam sincs, Kötő hol szállt fel arra a vonatra. Azt hiszem, átszálló-jegyeket vett. Szerettem kérdezgetni, és szerettem mesélni arról, hogyan látja, merre halad a kultúrpolitika. Ebben is kicsit távolságtartó volt, és szemlélődő. Sem hiperaktív, sem passzív. Figyelt, és nem sietett ítélni. Romániában ma már, azt hiszem, nagyon látható a kihagyásos párbeszédetek terhe; és ő sosem gondolta, hogy ezek egyszer és mindenkorra letudhatók, mi meg hamarosan kézen fogjuk egymást, és boldogan elugrabugrunk, mint Róbert Gidáék. Azt sejtem, csak menni akart, csinálni valamit, ahol így vagy úgy, de kibukik és alakul majd valamiféle diskurzus. Mesélt akkor az atléta versenyző múltjáról is, és könnyű szívvel elbúcsúozva megjegyezte, hogy a lapot azért ne felejtsük el.

Néhány hét múlva felhívtam Pesten, és gyors ütemben összeverebuváltuk a csapatot, akikkel már hónapok óta terveztünk. Rékán és Andin kívül akkor már ott volt Ungvári Zrínyi Ildikó, Karácsonyi Zsolt és Demény Péter. Az egyetlen, amire figyeltünk, hogy a két egyetemi központ, Kolozsvár és Marosvásárhely is reprezentálva legyen. Kötőnek igaza volt abban, hogy bele kellett vágni, és majd megszenvedni az alakulást. A belevágás volt a legkönnyebb, valóban.

Novemberben már megvolt a lapszám, ami borzalmas nyomdai minőségűre sikeredett. Kibillentett a rengeteg sértett harc a lap körül, és egyben megértettem, mekkora térfoglalásnak tekinthető ebben az apró közegben, ha valami megszületik. Kötő nem volt különösebben meglepett. Semmilyen reakciót nem váltott ki belőle a kaszabolás köröttünk, valószínűleg nem tartotta energiára érdemesnek őket, és nyilván az ő tapasztalatával előrelátható lehetett az is, hogy csillapodik majd. Fogta a szörnyű példányokat, és újranyomatott egy adagot, így mire a többi bemutató jött, már szép lapokkal sétáltunk oda. Éppen kolozsváriasan hasadt a hó, amikor hóna alá csapott jópárat belőlük, hogy mielőbb elvigye a helyi könyvesboltokba, mondjuk az ősidők óta híres Röser antikváriumba. Messze nem voltam ilyen nagyvonalú, és messze nem voltam ennyire pozitív akcióra képzett. Tulajdonképpen kettőnk közül én voltam az elképedt és életidegen könyvkukac, aki nem értette, milyen mérges bődönbe csöppent. Úgy képzelem, Kötő élvezettel sétálgatott a Kolozsvár minden repedését jótékonyan elfedő hóesésben, hóna alatt a lapszámokkal, annak biztos tudatában, hogy idővel helyrerázódik majd minden.

Két téllal később megint Kolozsvárra érkeztem. Megint rettentő hideg volt és lapszámbejelentő. De ez akkor kevésbé volt érdekes. Kötő, akiben első találkozásunktól majdnem a legutolsó pillanatig sportos, gyorsmozgású és srácos hangú, laza fél mozdulatokkal kisebb csodákat varázsló egykori tanáromat láttam, haldoklott. Akkor voltam először és utoljára a házában. Egy teljesen átlagos erdélyi értelmiségi könyvekkel és jegyzetekkel telezsúfolt házában. Varga Anikó, aki akkorra már főszerkesztő lett, Ildikó és Andi volt még ott. Kötő a legújabb felfedezéséről mesélt; természetesen kolozsvári színész, akinek a története hirtelen felbukkant a papírok között. Elmesélte, milyen szempontokból érdekes, hogy hol és mit játszott, miért éppen azokat a szerepeket éppen azokban a társulatokban, és honnan bányászható mindez elő. Azon a beszélgetésen kívüli időt nagyjából hisztérikus bögéssel töltöttem, és mélységes bűntudattal, azt hiszem, nem felsorolható a lista, helyhiány okán, hogy mi minden miatt.

Talán racionálisan levezethető, a reláció-művészet és a gondolkodtatás, a szociológia és a politikai érzékenység milyen elegye megfelelő megközelítés a tanárságra. Amatőr toporgó vagyok, húsz évnyi, kisgyerektől az öregig, pincétől a padlásig, sok nyelven, helyzetben és intézményben való tanítási gyakorlattal. Nem tudhatom mégsem, mitől jó egy tanár. Attól talán, hogy a fejemben még beszélgetek, néha vitatkozom vele. Hogy kihallom a hűvös kötetekből a srác érces nevetését. Egy kis, rám eső, róla szóló történet, úgy, ahogy van. Életteli, humoros, és döbbenetesen gazdag. Ha ezt elmondanám neki, most csodálkozva felkapná a fejét.

Sebestyén Rita

Miért a Játéktér, a Mentor Program¹ és az Otherness Projekt²

Tudunk-e eseményeket, élményeket vagy találkozásokat generálni, amelyek fordulat minőségűek?

•

Évtizedekig lavíroztam úgy, hogy a közepesnél gyengébben tudtam angolul. Viszont tele voltam szeretettel a nyelv iránt, és volt bennem valami fura magabiztosság is, amivel beszéltem és írtam. Nem lehetett lelőni, tényleg. Volt ott valami: egy közeg, sok történet, ami még várt rám, ebben egészen biztos voltam.

¹ <http://www.jatekter.ro/?cat=214>

² <https://othernessproject.org>

Fotó: Töltési Lujza.

Családi barátunk a hetvenes években családotól lelépett Amerikába. Előtte évekig tanult határokon féltve átlapolt angolkönyvekből. British English-t tanult tehát, és nem amerikai, de ez senkit nem zavart. Később, mire olvasni tudó gyerekké nőtem, voltak Romániában is angolkönyvek a boltokban, még ha elvéve is. De abból akartam tanulni, amelyikből ő is tanult; aki elbúcsúzott tőlünk sok-sok éve, még csecsemő koromban, és aki végül szerencsésen megérkezett, majd savat lapátolt évekig Los Angelesben. Az ő fényes, kanárisárga borítású könyveiből bifláztam gyerekként lelkesen. A borító és a lapok selymes tapintására emlékszem. A rajzokra is: félig karikatúra, félig képregény; keménykalapos angol férfiak és kiskosztümbbe szorított nők. Minden ruha térdig ér, minden üzlet cégére kifogástalan, és minden fán ül egy madár.

Mire egyetemre kerültem, azt kérdezték, honnan szedem a régies fordulatokat, amiket használok, ki tanította meg a fonetikai jeleket, és úgy általában, hogyan mehetett ez az egész kiejtés-dolog ennyire félre?

Felnőtt voltam, amikor találkoztunk, Los Angelesben. Még mindig ugyanabban a gyógyszergyárban dolgozott, ahol korábban savat lapátolt, most már aligazgatóként. Méltóságteljesen mondta, hogy övé a második hely a parkolóban. Úgy bölintottam, mint aki érti és érzi ennek a súlyát: mi több, mint akit érdekel. Mindenki úgy emlegette otthon, mint a megvalósult amerikai álmot.

Párszor még találkoztunk, gondosan kitervelten, este, munka után, és nyitott levelezőlapon rögzítve a helyet és az időt. Szállásadó házigazdám, aki anno a Beatlesszel járt életében először Londonban (ez egy másik történet, ne csapjunk bele), tele szájjal nevetett a körülményeskedésen. Nekem mindegy volt, mert nekem minden annyira új volt, hogy hat hétig alig aludtam, az agyam folyamatosan járt, és az ottlétem minden eleme szürrealitásban lebegett.

Melankolikus volt, magányos, és mélyen megtört. Áltam vele a Hollywood felirattal szemben, sétáltunk a hírességek sétányán, a csillagoson, aminél eklektikusabb, koszosabb utcát addig nem láttam (azóta igen), és voltunk igazi hollywoodi moziban, ahol a kifinomult és cinikus közönség hangosan kiröhögte a bemutatót a *Crouching Tiger Hidden Dragon* című filmet.

Vicceket mondott, félig magyarul, félig románul, a hatvanas-hetvenes évekből. Fiatal felnőtt énem mélyen elítélte egy csomó bumfordi jópofaságát.

Kicsit tényleg megszorult a torkom, amikor hathetes Los Angeles-i kirándulásom végén felajánlotta, hogy kivisz a reptérre, és rossz stílusban, giccses hollywoodi filmesen visszaneztem rá. Belém ütött az intuício vagy inkább projekció, hogy ez a történet az időben később elhelyezve egyszer csak fontos és sorsfordító lesz, és semmit nem értek még ebben a pillanatban.

Nagyon sok további év telt el. Mélyen kíváncsi lettem erre az emberre és a történetére. Ke-restetni kellett, mert a gyógyszergyár, ahol aligazgató volt, már nem őrzi a jelenlegi tartózkodási helyét. Nem találtam meg.

•

Szóval hogyan tudunk fordulat értékű eseményeket, találkozásokat, élményeket generálni?

London, 2022. szeptember 9.

Dunkler Réka

Impressziók a térben

Reflex Fesztivál, Sepsiszentgyörgy. Munka és öröm, a találkozások, a baráti együttlétek ideje. Egy padlószoba szűkössége, amit Sebestyén Ritával osztok meg. A hely, ahová Rita egy este csillogó tekintettel, boldogan tér meg az álma megvalósulásának lehetőségével tágitani a parányi teret. Szavából egy új színházi szaklap létrehozásának tervei bomlanak ki. Magával ragad a genezis eufóriával és energiával teli élménye, utazom vele az együttgondolkodásban, arcokkal, irányvonalakkal telik meg a szoba. Akkor, azon az éjszakán még nem tudom, hogy egy olyan munka lehetősége sejjik fel előttem, amelynek majd a megvalósulása, örömeivel és terheivel együtt, tíz éve helyet követel magának nap mint nap az életemben. Egy héttel később Kötő József tanár úrral folytatott „hivatalos” beszélgetés után válik bizonyossággá, hogy a Játéktér, aminek a keresztelőjén is jelen vagyok, az terem lesz nekem is.

A bennem látott lehetőségek közül a lapindítás körüli szervezést választom, abban érzem magam otthonosnak, a színházi munkáim során szerzett tapasztalataimat hasznosítom, tágitom. ISSN számot kérek és intézek, lapterjesztést tervezek, színházakkal, szerzőkkel egyeztetek, pályázatokat kutatok fel, honlap ügyében egyeztetek, tartománynevet intézek, Kötő tanár úr (ahogy én szólítom) pontos és kedves kéréseire válaszolok megoldással, amikor tudok. Ritával szárnyalunk a mit lehetne még, mit kéne még felhőin, melyeket gyakran foszlat szét valami megoldhatatlan akadály, legyen az emberi vagy anyagi.

Mindeközben megalakul a szerkesztőség, lázasan készül az első lapszám. Belénk ég a pillanat, amikor először a kezünkbe fogjuk, ott keveredik a várakozással telített öröm, büszkeség a tartalma okán és a csalódottság a nyomdai kivitelezés miatt, a bizonyossága annak, hogy újra kell nyomtatnunk, és a tudat, hogy az első lapbemutató előtt ezt már nem tehetjük meg. A Janus-arcú kezdet.

Honlappal gazdagodunk, abban vállalok konkrétabb feladatot, elkezdem azt a munkát, amit majdnem minden nap végzek azóta is, a színházak híreinek szerkesztését.

Rögösen, de elindulunk, a reménnyel, ami a mai napig tart, hogy majd minden egyszer könnyebb lesz. Minden beszélgetésben azóta is ott van az igény a gördülékenyebb működésre. Tíz éve körvonalazódnak a feladatkörök, melyeket minduntalan felülír a szűkös anyagi keret. Akkor, és azóta is, túl kevesen vagyunk a lap követelte munkához. Aki belépett e tíz év alatt bármilyen kis időre is e játéktérbe, időt, energiát áldozott sokszor fizetség nélkül, valami furcsa, megfoghatatlan elhivatottságtól fűtve. Megéri, megérte?! Nem tudom a válaszokat, csak azt, hogy: összetart minket ez a tér.

Fotó: Kovács Levente.

Demény Péter

A dolgos napraforgó

Harminc éve vagyok szerkesztő. 1995-től dolgozom ebben a szerepkörben, és kezdettől világos volt mindenki számára, hogy én nemcsak és nem is elsősorban a vesszőkivevő szerkesztő leszek – nem gúnyból mondom, rég a fejembe ragadt Matei Călinescunak Dan Petrescuról, a Polirom munkatársáról írt epitheton ornansa: „mare cititor cu lupa și scalpelul”, s a szakmában azokat tartom a legnagyobbra, akik ehhez is remekül értenek –, hanem a szervező. Persze egyiket sem lehet külön, elszigetelten csinálni, ennyi év alatt még kevésbé.

A Kriterion szerkesztőjeként kezdtem, a Krónikánál folytattam, aztán az Erdélyi Riportnál, majd a Polisnál, s most már tizenakárhány éve a Látónál dolgozom. De voltam a Játéktérnél is – ez az időszak különben, fájdalom!, nem tartozik legszebb emlékeim közé –, és majdnem húsz éve szerkesztem a *Prospero könyvei* című sorozatot.

Hogy miért nem tartozik? Mert megérhettem, hogy kolléga lévén mégsem jelent meg a szövegem. Valamilyen fura megfontolás alapján nem került be a számba, s én, aki amúgy is két lovon ültem (már a Látónál dolgoztam), ezen nagyon megbántódtam. Ma már úgy gondolom, és nemcsak ennek az élménynek köszönhetően, hogy akkor nem az én utamon mentem.

Szóval a szerkesztés nálam folyamatosan edzésben volt, s ahhoz képest, hogy annak idején mi mindent nem tudtam, ma már sokkal inkább ki vagyok kupálódva, még ha olyan könnyed magabiztosságot, mint amilyen a Dávid Gyuláé vagy a Réz Pálé, soha nem is fogok tudni megszerezni.

De a szerkesztésnek bizonyos értelemben mégiscsak a vesszők és a mondatok lejtése a legkönnyebb része. A legnehezebb és a legszebb: a szerzők. Nemrég Máramaroszigeten jártam, mert annak idején, még a Kriterionnál, egy Fábri Sándor nevű úr verseket küldött, és én levélben válaszoltam neki. A levelet egész életében emlegette, úgy halt meg, hogy valamiképpen örököül hagyta a családjára, nehogy elfelejtsék, és a család meghívott posztumusz kötetének bemutatására.

Ez a szép része. Meg kezdő költők párás tekintete, fordítók hálás kézzárása, egy mondat arról, hogy ha én nem vagyok, XY soha nem lett volna író, a színésznők és színészek ragyogó szeme, már akié. Vitályos Ildikó barátságát a *Prosperónak* köszönhettem, László Ferenc barátságát annak, hogy a Kriterion szerkesztője voltam, a Balázs Imre Józsefét pedig, amelyről nem tudok elég szépen szólni, szintén.

A „már akié” nem a gonoszság, hanem egyrészt a valóság, másrészt a fájdalom. Az ember óhatatlanul vét bizonyos hibákat, és egyes emberek esetleg úgy érzik, szándékos volt a gonoszsága, mások pedig ebben a meggyőződésben mennek el. Sajnálom, hogy Varga Vilmos például így érezte, és még csak ártatlannak sem mondhatom magam.

Hogy most már a gyakorlat gyakorlatiasabb oldaláról is szóljak, a *Prospero könyvek* megszerkesztése például azzal kezdődik, hogy kijelölöm vagy elfogadom az illető alanyt. Valaki jön, és azt mondja, ő írna Albert Annamáriáról, Miske Lászlóról vagy bárki másról, én pedig azt mondom, rendben. Mondtam már nemet, de az igen aránya elsöprő. Vagy nekem jut eszembe, hogy Temesvár mennyire el van hanyagolva, és akkor felkérek szerzőket, hogy írjanak Szász Enikőről vagy másról.

De nem kérhetek fel akárkit. Csíky András azt mondta az első fiatal lányról, akit hozzá küldtem, hogy „ne olyan legyen, akinek a számára Budapest ostroma annyira messze van, mint a

mohácsi vész” – végül Köllő Katiban állapodtunk meg. Olykor ráfaragok a választásomra, az illetőről kiderül, nem tud kérdezni, nincs humora, vagy feszült viszonyba kerül az alannyal. Viszszalépni nagyon nehéz, magyarázni hiábavaló, végig kell tehát taposni azt az utat, amelynek a végén mégiscsak megjelenik a könyv, s az már közös öröm, bár a könyvbemutató még mindig bizonyulhat kálváriának.

Megvan a szerző, indulhat a munka. Amikor befejeződik, többnyire eléggé lepkebáb-állapotban levő kéziratokat olvasok. Időnként az egész kéziratot át kell hangszerelnem, mondatról mondatra újraírnom, mert legtöbbször nem veszik észre, hogy ami a diktafonban remek, az a papíron silány.

De ki írja az előszót? 2004-ben, amikor a sorozat indult, még helyel-közzel voltak olyanok, akiket bátran felkérhettem erre. Ma már alig vannak, és akadt már rá példa, hogy igen kellemetlen pillanatokat kellett megélnem amiatt, mert visszautasítottam egy borzalmas előszót.

Az előszó is megvan, kezdődhet a függelék összeállítása. Mindenki beküldi, de mindig van szerkeszteniivaló rajta. Tavaly még egy sillabuszt is fogalmaztam, hogy világos legyen a lista struktúrája (a szerep, az előadás szerzője, címe, rendezője, a bemutató időpontja) – mondanom sem kell, teljesen fölöslegesen.

Miután zöldágra vergődünk alapos és módszeres segítőmmel, Szikszai Attilával, az Ábel Kiadó munkatársával, akkor nekieshetünk a fényképeknek és azok aláírásának. Mindez elég gyakran idegbajjal és gyomorfekélyel járó művelet, nem beszélve az iszonyú telefonszámláról.

Ez tehát a *Prospero*. A Látó már jóval egyszerűbb: itt csak írnom kell valakinek, aki elküldi vagy nem, és esetleg azt reméli, megajándékozom egy nívódíjjal. A szöveg szerkesztése is könnyebb, elég ritkán akad dolgom mélydílettánsokkal. De egy-egy különszám szerkesztésekor rengeteg levelet kell írni, mindenkinek mindent elmagyarázni a terjedelemtől a határidőig, sürgetni és megdorgálni, ha hosszú lett, szabadkozni a honorárium késlekedése miatt, tomlolni az írás késlekedése fölött. Aztán nivellálni: lapszámbemutatókor nem ildomos mindezzel előhozakodni, végeredményben a mesterség kockázatához tartozik. Minden szerző pompás és színvonalas. És ha mégis szóvá teszem, mert rejtek magamban egy elefántot, akkor megkapom érte a magamét.

A szerkesztő feladata egyébként a „szereposztástól” függően is változik. A *Prosperónál* kezdetű az egyedüli felelős voltam, én találtam ki, én vittem át a Korunkhoz, amikor úgy éreztem, nincs már hazája, onnan az Ábelhez, amikor a Korunk fáradt el. Majdnem egyeduralkodó voltam és vagyok, ennek minden örömeivel és nyűgével. A Látónál azonban egy többtagú szerkesztőség szabályainak vetem alá magam, kollégáimtól is kapok más író küldte esszét (ezt a rovatot szerkesztem), az Arany- vagy Ady-számot természetesen nem egyedül szerkesztettem, a lapszámbemutatókat sem egyedül tartom. Azt viszont egyedül döntöttem el, hogy mondjuk Temesvárról kit kérek fel mire, mert lassan – ez is érdekes jelenség – egyedül maradtam, aki legalább A Hét évkönyveiből hallott az egykori jelentős színházi emberekről. És egyedül viszem el a balhét azért, hogy ebben a megromlott politikai közegben ki haragszik kire, és miért nem tudja elfogadni a könyv megjelenésének a gondolatát sem.

Szóval a szerkesztő szép feladatot végez, amelyért olykor nagy dicsőséget hajt be, máskor nagy árat fizet. A költők egy része áldja a nevét, más része átkozza – például egy másik máramarosszigeti költő nem jött el a Fábri Sándor kötetének bemutatójára, talán azért, mert annak idején, kezdő szerkesztő koromban, visszautasítottam egy kéziratát.

De van egy személyre szabott feladata is. Bizonyos dolgokban nagyon rugalmasnak kell mutatkoznia, másokban nagyon határozottnak. Mindennapi harc dúlt közöttem és egy úr között, aki sajnos már eltávozott az élők sorából, s aki egyáltalán nem értette, hogy a kézirat előkészítésének fázisait (leadás a kiadónak, szerkesztés, tördelés, korrektúra, leadás a nyomdának) nem jó összemosni. Ezer levelet kaptam tőle, melyekben mindig olyan megjegyzéseket olvashattam,

hogy „lilával írtam be”, „késsel írtam be” stb. Hiába magyaráztam, hogy ez kockázatos, egyszerűen nem fogta fel a dolog súlyát.

Másfelől mégis jól tettem, hogy nemcsak interjú formájú kéziratokat vállaltam a *Prosperó*ban, és azt is, hogy nemcsak olyan esszét közlök a Sétatérben, amelyek az én ízlésemet tükrözik, vagyis olyanokat, amelyek valóban esszék, és nem tárcák vagy tudóskodó tanulmányok – ez utóbbiaktól a hideg is kiráz, mégsem tudok szembeszállni egy világlajvelemmel.

De őrzöm magamat, azt a műveltséget, amelyben felnőttem, és azt az érdeklődést, amelybe beleneveltem magam. Ezért aztán követem a más irodalmakat, főleg a románt, de az angolt is, és fordításokkal gyarapítom a rovatot vagy azt, amibe dolgozom még. Szóval olyannak is kell lennem, mint valami dolgos napraforgónak. És minden nehézség ellenére ezért szeretem.

Fotó: Ema Cojocar.

Deák Katalin

Színeket a térbe!

Tíz évvel ezelőtt harmadéves hallgató vagyok Kolozsváron, színháztudomány szakon. Az egyre gyakrabban felmerülő híre annak, hogy hamarosan erdélyi színházi lap indul, kíváncsivá tesz. Várom, hogy a kezemben tarthassam. Szép, színes, játékos kiadványt képezek el. Akkor a színházat is ilyennek látom még. Aztán, azon a bizonyos 2012-es Interferenciákon végre megnézhetem magamnak az első Játéktérét. Kicsinek, szürkének, de főleg túl komolynak tűnik.

Tíz évvel később érkezik Zsigmond Andrea levele, hogy írjak szerkesztői beszámolót a téli, ünnepi lapszámhoz. Meglepődöm. Nem tartom magam Játéktér-szerkesztőnek. Igaz, ideig-óráig szerkesztettem néhány szöveget és vele (azaz Andival), majd Biró Rékával közösen egy-egy lapszámot. Mégsem érzem, hogy tagja lennék a szerkesztőségnek. Hogy mi okból?

A színházban elsősorban a dramaturgi munkáimra fókuszáltam. A szerkesztést – bevallom – háttérbe szorítottam, leginkább csak szabadidőmben végeztem. Megírtam azt, ami éppen érdekelt. Megszerkesztettem, amihez kedvem volt. Kitaláltunk két lapszámot olyan tematikákban, amelyek akkor éppen foglalkoztattak minket: 2020 őszén a bábszínház és az akkor tízéves Vároterem; 2022 nyarán pedig a jóllét a színházban. Ahogy itt írok, eszmélek rá, hogy mégiscsak kiváltságos helyzetben vagyok. És akkor ezt most szeretném is megköszönni.

Melyek a kedvenc munkáim, amelyeket tíz év alatt a Játéktérben elkövettem? – érdeklődik Zsigmond Andi. És nekem rögtön a Szamos-part jut eszembe, ahogy Biró Rékával ott kávézunk, és arról kérdezzük egymást, egyáltalán mi érdekel minket a színházban; mi az, ami kapcsán másokat is megszólítanánk. És persze hosszan beszélünk arról is, ami zavar. Nem utolsósorban pedig győzködjük egymást, hogy ezekről írni kell.

Merthogy van egy tér, ami ezt megengedi nekünk. És lehet, hogy első látásra kicsinek, szürkének vagy túl komolynak tűnik, de csak tőlünk függ, viszünk-e bele színeket. Amikor igen, akkor azokat szeretni szoktam. 2022 nyári lapszámának tematikus részén például összesen huszonketten dolgoztunk. Az huszonkét különböző szín. És bennük, külön-külön, mennyi árnyalat!

Fotó: Deák Katalin.

Ungvári Zrínyi Ildikó

Milyen tér?

A Reflex fesztiválon kezdődött a tervezgetés, de Sebestyén Rita már azelőtt megkeresett – akkor rengeteg közös tervünk született. Rita előadta a tervet, amit Kötővel közösen találtak ki, s amelynek én is része voltam. Nekifogtunk hát kidolgozni a körülményeket, összehozni az első lapszámot, amelyet reprezentatív indításnak szerettünk volna: román alkotók megszólalásaival, a legjobb erdélyi színházi szakemberekkel, jó elméleti szövegfordítással, Székely Csaba első bányadrámájával. (Rövidesen vissza is hallottam, hogy egy frissebb Fischer-Lichte szöveget kellett volna lehozni, nem azt, amit közöltünk – én viszont, aki a szöveget fordítottam, úgy láttam, hogy Erdélyhez képest ez most is nagyon friss! Nem csak a szakmának, hanem az erdélyi színházi világnak szántuk, alkotóknak és színházkörieknek, akik nemigen láthattak olyan előadásokat, amelyeket a szerző részletesen elemez, a német színház nagy korszakából – számomra világok nyíltak meg, amikor a könyvet elolvastam. És ezzel már el is kezdődött a hosszú beszélgetések sora, melyek arról szóltak, hogy kiknek szóljon a lap?) Utólag jó egyébként látni, hogy akik az első lapszámomban közöltek, jobbára mind a lap mellett maradtak.

Az első lapszám külseje ráment a próbálkozásra. Nemsokára újabb bemutató következett Budapesten, és erre az alkalomra újra is nyomtattuk a lapot – nagyjából ekkor nyerte el mai méretét és grafikai arculatát. Mindannyian örültünk a Játéktér-logónak (a Játéktér-kocka Adrian Ganea terve), és a folyóirat grafikai arculata egyre jobban közelített az általam, általunk elvárthoz. A munkatársak fluktuációja elég nagy volt, rengeteget kerestünk és egyeztettünk. Ma is azt gondolom: számít, hogy milyen térbe érkezik egy induló színházi lap – van-e ott már a lap működtetéséhez szükséges tapasztalat, kitartás, bölcsesség. Ezt kezdjük tanulni lassanként.

Hogyan is jellemezhetném ezt a kezdeti hőskorszakot? Nyilván van a lelkesedés meg az öröme és a nyugtalanságnak egy furcsa egyvelege, ami ritkán keríti hatalmába az embert – amikor valami olyat talál meg, amely nemcsak számára fontos, hanem úgy véli, a környezete egészén nagyot fog lendíteni. Profi lapot csinálunk, Erdélyben az első nyomtatott szaklapot, 1945 után nem volt ilyen – ez volt a kezdő

Fotó: Ungvári Zrínyi Imre.

impulzus, ami óriási erőket tudott megmozgatni. A dolog felelősségét is éreztük, de az akkori zsbongásban ez sosem volt nyomasztó. Rita rengeteg értékes embert szervezett be, Kötő nagyszerűen intézte a lap gazdasági háttérét, adminisztratív ügyeit. Óriásiakat leveleztünk e-mailen és Messengeren, vitakoztunk, egyeztettünk virtuálisan és reális terekben; lapbemutatókon, erdélyi városok kávézóiban és vendéglőiben, kulturális egyesületek helyszínein találkoztunk. (Szerkesztőségi irodánk ugyanis nem volt, hiszen a szerkesztők különböző városokban éltek, Vásárhelytől, Kolozsvártól és Sepsiszentgyörgytől Budapesten át Dániáig). És eközben sikerült átbeszélni az erdélyi színház rengeteg fontos problémáját – fontos szakmai beszélgetésekre került így sor.

Habár a profizmus néha el-elmaradt, azért a tudat, hogy végre profi szerkesztőséggel és együttgondolkodással egy akut hiányt tudunk lefedni Erdélyben (mégpedig abból származót, hogy 1990 előtt itt nem létezett magyar nyelvű színházkritikus- és színháztudományi képzés) és egy addigi hiányzó szakértelem-hálózatot tudunk összeszóni, igazán nagy erőtartalékokat tudott megmozgatni. Amit akkoriban sikerült elérni, abban számomra az egyik legfontosabb, hogy nem köldöknéző magunkba zárkózással hoztunk létre erdélyi magyar színházi lapot, nem is úgy, hogy a kisebbségi létet felmutatva eljárunk körülötte egy méltóságeltel és sajátos (áldozati) táncot, hanem szakmailag megalapozott és kíváncsi attitűdből, segítőkész pártatlansággal és tájékozottsággal közelítettünk helyzetünkhöz, akárcsak egy kiadós szerkesztőségi beszélgetésen. Ezeket az elveket Sebestyén Rita távozása után Varga Anikóval tudtuk a legjobban megosztani és letisztázni, és ebben (is) egyetértettünk: a lapunk ne legyen erőlködő és akarnok. Nekem rendkívül fontos volt, hogy a Játéktér ne legyen kisszerű, mutassa fel önmaga milyenségét, és azt, hogy egy ilyen, kisebbségi kultúra is tud élvonalbeli, aktuális kérdéseken gondolkodni, európai és Európán túli tereken és jelenségeken, ilyen módon megközelíteni a kultúra és a színház világát.

A tanulmány (és rövid ideig az interjú) rovat szerkesztőjeként ezeket az elveket igyekeztem valamelyest új, a lap közönségéhez igazított formában gyakorlatba ültetni. Örömmel gondolok vissza néhány olyan anyagra, amit ennek a szellemiségnek a bizonyítékaként sikerült beszerezniem. Például román kritikusok és alkotók színházi írásának fordítására – Marian Popescu, Miruna Runcan, Alice Georgescu, Mihai Lukács tollából –, fontos nyugati elméletírók szövegeire: Fischer-Lichte, Duška Radosavljević, George Banu, Dragan Klaić, Trencsényi Katalin írásaira. Akik mellett magyar szerzők írásai is szépen bejöttek: Visky András, Kricsfalusi Beatrix, Kékesi Kun Árpád és Jákfalvi Magdolna, Kiss Gabriella néhány fontos szövege. Megelégedéssel gondolok a roma lapszámunk szövegeire (Mihai Lukács, Szeman Ioana, Fosztó László írásaira), az európain túli színházi jelenségeket taglaló Birge-Witz szövegre vagy a feminista lapszamba kért írásokra. Szívesen készítettem a „testes” körkérdést (*Szétbeszéd a testről*), valamint a jelen erdélyi eseményeire reagáló és azokhoz szakmai kérdésselvető diskurzust biztosító beszélgetéseket, vitákat. Ilyen volt a csiki színház átszervezésének kérdése (*Netkávézó* címen), valamint a közönség-vita és a nemrég, a váradi színház összevonásának ügye körül szervezett szakmai megszólalások – utóbbiakat Varga Anikóval szerveztük. (A csiki szöveg Kricsfalusi Bettivel való ötletelés nyomán, egy általam tervezett virtuális kávézó-rovat keretében indult, amely sajátos mediális és szerkesztői jelenléte követelt.)

Végül visszakanyarodnék a lap fogyaszthatóságának kérdéséhez: mivel nincs olvasóközönségre vonatkozó felmérésünk, a feltételezéseink a legbiztosabbak, és csak a visszajelzésekre tudunk hagyatkozni. Ezek pedig abba az irányba (is) mutattak, hogy a szakmai közönség is szívesen olvassa a könnyebben emészthető szövegeket. Ezért indítottam be az elég sikeres 'egyképernyős' online műfaját (egy képernyő terjedelmű szöveg és kép) és, mivel akkor kezdtem el foglalkozni a színházi fotóval, indítványoztam egy másik vizuális műfaját rovatot, a 'Talált kép'-et, amely szintén szöveg és kép egymást értelmező együttesét jelenti – és mindkét esetben megtartható az igényesség a rövid formában is. Az előbbi leginkább Hatházi András írói vénájának és a műfajnak a találkozásából fakadóan indult sikerrel útnak, majd csatlakoztak hozzá mások

is, színészek, szépírók, kritikus kollégák – de sokat jelentett az olvasottságában az is, hogy időnként megjelentek az online felületen Parti Nagy Lajos, Háy János, Egressy Gábor egyképernyős szövegei is. Sok munkával és nehezen fenntartható műfaj volt, kapacitás híján meg is szűnt; a Talált kép rovat viszont azóta is működik a lapban. Szintén a (vizuális) fogyaszthatóság szándékával indítottam a Fókusz rovatot: egy oldalnyi (szak)szöveg-fordítás friss, aktuális kérdéseket feszegető színházi szövegekből. Ezek a kísérletek mind a digitális világ olvasásához igyekeztek illeszkedni: vizuálisan áttekinthető, vonzó formában kínálni tömör információ-adagot. Nem a vizualitás felől, hanem a sokféle szakterület szempontjainak bekapcsolása felől újít a Glosszázó rovat, amellyel most kísérletezünk, és amelyet az interdiszciplináris megközelítések időszerűségének szándékával javasoltam – az őszi számban olvashatjuk az elsőt. Szükségünk van ugyanis azokra a formákra, amelyek biztosítják a merev (műfaji, szaktudományos) határok átlépését, a rögzített formákban is a dialógus lehetőségét.

Manapság sokat cikkeznek és töpreng a magyar színházi szakma a kritikusi státusz és szakma lehetőségeiről és lehetetlenségéről. Az erdélyiek nem kapcsolódtak még be a vitába, de tudjuk, érezzük, hogy ezek a problémák a mi térségünkben is jelen vannak, a Játéktér életét is megnehezítették. Nemrégiben megújult a szerkesztőség, és azt remélem, hogy a mellettünk dolgozó fiatalokkal megtaláljuk azokat a megoldásokat, amelyek a mostani körülmények között is biztosítják a folytatást – legyen továbbra is játéktere a szakmai igényességnek, a nyitottságnak, a párbeszédnek!

Adorjáni Panna

Ex-szerkesztői utószó

2015 végétől 2017 végéig voltam szerkesztője a Játéktér 'nemzetközi színház' rovatának, ez idő alatt kilenc szám előkészítésében vettem kisebb-nagyobb intenzitással részt (a lap évente négyszer jelent meg). A munkám ebben a relatíve rövid időszakban az alábbiakból állt: igyekeztem rendszeresen felkutatni és lefordítani külföldi tanulmányokat és esszéket. Ezek egyrészt az én szakmai érdeklődésemet, másrészt a lapszámok tematikáját követték.

A megfelelő szöveg megtalálása már önmagában komoly feladat volt, a jogok elkérése és az ezzel kapcsolatos adminisztrációs munka pedig időigényes, és ha nem tudtam jól beosztani az időmet, az akár bizonyos fordítástervezetek meghiúsulásához vezetett. Ezt követte a fordítók megbízása és a fordítások lektorálása, a munka izgalmasabb része, amely során kapcsolatba kerülhettem és együtt dolgozhattam számomra értékes szerzőkkel, szakmabeliekkel, kollégákkal.

A Játéktér szerkesztéséhez való hozzájárulásom másik vonala az új cikkek, recenziók, interjúk, esszék megrendelése volt valamilyen nem magyar nyelvterületről. Itt tudtam igazán bevetni a szakmai kapcsolataimat, és utólag visszanezve a lapszámokat, tetszik, hogy nem csak a nyugat-európai vagy amerikai dolgok érdekeltek, hanem megpróbáltam a szomszédos országokból is izgalmas projekteket, embereket keresni (ha jól látom, volt cseh, szerb és ukrán kitekintés is).

Hogy a Játéktér nemzetközi rovatáért felelhettem tulajdonképpen pályakezdőként, az azért is volt lehetséges, mert ebben az időszakban roppant szerteágazó volt az érdeklődésem, sokféle színházi munkában próbáltam ki magam, és különösen fontos volt számomra a nemzetközi színházi körforgásba való bekapcsolódás. A nemzetközi eseményeken való részvétel egyrészt kritikus pályámnak volt köszönhető (amikor egy folyóirat megbízásából mentem el egy fesztiválra), másrészt a mérhetetlen mennyiségű pályázásnak (amelyek által beválogattak bizonyos találkozókra, szakmai platformokra, fesztiválokra), harmadrészt az egyéb színházi megbízásaimnak (amikor például a dunaParton vagy a TESZT-en dolgoztam, és úgy ismerkedtem meg külföldi alkotókkal), negyedrész pedig a ritka, de annál értékesebb meghívásoknak (amikor valaki valahol meglátott, megszeretett, és elhívott rezidenciára vagy egy munkára, ezek voltak általában az alkotói melók).

A Játéktér szerkesztőjének lenni szimbolikus jelentéssel bírt számomra. Szerkesztőnek lenni valamilyen értelemben a kritikus pályám legitimálását, elismerését jelentette, ugyanakkor újszerű hatalmi pozícióba is kerültem általa. Itt nem felkérést teljesítettem, hanem én voltam az, aki indítványoz, ráadásul egy olyan terepen, ahol elememben éreztem magam. Mozgósíthattam a nemzetközi szakmai kapcsolataimat, behozhattam külföldi esszéket, tanulmányokat, érvényesíthettem olyan szempontokat, amelyeket hiányoltam a színházról való diskurzusainkból vagy a színházi oktatásból. És mindezek mellett csatlakozhattam az erdélyi színházi közegehez, megjelenítődtem annak terében annak ellenére, hogy akkor éppenséggel nem laktam Erdélyben.

A szerkesztési feladatokhoz való viszonyomat érzelmesség, hevesesség, intimitás jellemezte, ahogyan abban az időben az erdélyi és pesti szakmával való kapcsolatomat is. Ennek az ára az volt, hogy személyes és szakmai, magánélet és munka között elmosódtak az egyébként is hagyományosan lazára engedett határok, és hajlamos voltam – társaim, tanárain példájából is okulva – kizsákmányolni és túlhajtani magam.

A szerkesztői feladataimat a Játéktérnél akkor mondtam vissza, amikor felhagytam a kritikáirással. 2017-ben egyszer csak felébredtem, és eszembe jutott, hogy én 2009-ben nem azért iratkoztam be dramaturgia szakra, hogy színikritikus váljak belőlem. Ez a furcsa és intenzív időszak, amelyben mindenféle színházi munkát elvállaltam, miközben a megélhetés okán egyre egyértelműbben haladtam a színikritikus identitásba való bebetonozódás felé, azonban mégis csak fontos szerepet játszott az alkotói és szakmai identitásom kialakulásában és megerősödésében. A hagyományos színházi képzésrend szigorúan vett alkotói vonala (rendezés, színészet), illetve az intézménybe való korai betagozódás ugyanis nem igazán tette volna lehetővé számomra, hogy olyan sokat lássak és tapasztaljak, mint amennyit így sikerült.

Bár lehetőségem volt izgalmas dolgokkal gazdagítani a lap nemzetközi rovatát, pontosan a szerteágazó szakmai pályám miatt jelentett kihívást tartani azt a ritmust, amelyre szükség volt egy rendszeresen megjelenő lap előállításához. Miközben örültem, hogy friss húsként ott lehetek a lapnál, egyértelműen láttam, hogy könnyebb volna szerkesztőként dolgoznom, ha sokkal szorosabban kapcsolódnék vagy a kritikus szerephez (és ezért kizárólag ennek fejlesztésébe fektetnék energiát), vagy ha valamilyen intézmény alkalmazottja lennék (például egyetemi oktató vagy dramaturg egy színházban). Ezek a fix pozíciók egyrészt adnának valamiféle biztosítékot (anyagot is), másrészt fókuszálnák az erőforrásaimat, és ennek következtében megerősíthetnék a pozíciómat a lap munkaközösségében. De mivel a szabadúszó konstellációban számos szerepet kellett magamra öltennem, hogy úgy-ahogy meg tudjak élni a szakmámból, ez a típusú koncentrált önfejlesztés, amelyet a szerkesztés szépen kiegészíthetett volna, számomra lehetetlen volt.

Ezeket a körülményeket, kölcsönhatásokat, folyamatokat most látom igazán át, pár év távlatából és annak köszönhetően, hogy elkezdtem feldolgozni és felülvizsgálni a munkával és a

Fotó: Márkos Tamás.

szakmával való viszonyomat. Ilyen módon távoli visszajelzésként is szolgálhatnak a gondolataim valamikori szerkesztőtársaim részére, hiszen nem vagyok biztos benne, hogy ezekről a nehézségekről és dilemmákról tudtam (volna) akkoriban velük beszélni annak ellenére, hogy a Játéktér szerkesztői közösségére valamiféle horizontális, nyitottság, barátságosság volt jellemző. Ez tette a közös munkát néha kuszává és nehézkessé, de alapvetően inspirálóvá és tartalmassá is. Mindezek ellenére vagy mellett a ki honnan jött és hová tart kérdése nem tematizálódott úgy, ahogyan most itt bennem megfogalmazódik, az esetleges frusztrációimat pedig nem nagyon tudtam kifogalmazni, segítséget kérni, inkább interiorizáltam őket.

Mindezek a Játéktér tizedik születésnapja alkalmából előhívott gondolatok és reflexiók ma számomra egy olyan alapvető feszültséget domborítanak ki, amely a színházi szcéna szinte minden területét érinti. Van egyfelől egy fiatal nemzedék, energiával és inspirációval teli, és van másfelől egy erre nyitott közeg (most az erre nem nyitott vagy csak színleg nyitott közeget nem érintem), amely kisebb vagy nagyobb mértékben, akarva vagy akaratlanul, már be van betagozódva a színház intézményes struktúrába és konvencióba, amelyek viszont nem föltétlenül kedveznek az innovációnak. A Játéktér is ilyen közegnek látom, amely harcol azért, hogy nemcsak gondolatiságában és elveiben, de formáját tekintve is relevánsan tudjon a színházhoz mint olyanhoz viszonyulni, de amely alapvetően mégis csak egy hagyományos konstrukció béklyójában operál (print alapú, negyedévente megjelenő színháztudományos periodika, ennek kiegészítéseként szolgáló online felülettel). Ennek az egyébként a szerkesztőségben emlékeim szerint is gyakran tematizált feszültségnek a megoldásában én a rövid másfél évem alatt szinte egyáltalán nem vettem részt, legfeljebb ötletekkel tudtam szolgálni. Hogy miért nem tudtam proaktív lenni, azt most értem csak igazán meg, amikor megvizsgálom, hogy milyen pozícióból, milyen erőforrásokkal és érdeklődéssel voltam jelen a lap életében.

Számomra egyszerre hihetetlen és becsülendő, hogy mindezen nehézségek ellenére ez a lap még létezik, és hősiesen több szerepet is vállal az egyszerre szűkülő és diverzifikálódó erdélyi magyar színházi térben: hogy értő kritikával illesse a régió színházát, és megszólítsa, megjelenítse annak szereplőit, hogy elméleti munkákat és tudományos kutatásokat publikáljon, és szakmai vitáknak adjon teret, hogy támogassa a pályakezdőket (itt a Játéktér-díj meg a Játéktér-táborok jutnak eszembe, mindkettőben volt részem!) stb. Lehet, hogy pontosan ez a szerteágazó érdeklődés, amiben a legjobban hasonlítottunk én és a Játéktér: az önkiszipolyozásra hajlamos, állandó anyagi bizonytalanságban élő, energiáit mindegyre túl gyorsan felhabzsoló, sokféle szereppel egyensúlyozó és emiatt vagy ennek ellenére mindegyre marginalizálódó, kritikus gondolkodású, (többnyire) női színházi szabadúszót ismerem fel.

Bakk Ágnes Karolina

Kettős lét

A 'szerkesztő' kifejezést mai napig izlelgetem. A szöveggel való bensőséges kapcsolat kialakításához és a nem látható szövegek feltáráshoz talán kevesebb érzékem van, viszont két ismeretlen összekapcsolása és az ezekből születő inspiráló helyzetek felismerése – ez az, ami igazából lelkesít engem. Amikor a Játéktér korábbi főszerkesztője, Varga Anikó megkeresett, hogy belépnék-e a szerkesztőségbe mint a nemzetközi szövegek szerkesztője, a megtiszteltetésen túl igazából az is lelkesített, hogy tanulmányaimat, ismereteimet arra használhatom, hogy kontextust teremthessek egy-egy beválogatott külföldi szövegnek, és az otthoni közönség számára kis rést nyithassak azon témák felé, amelyek megmozgatnak. Szándékosan 'otthoni'-t írok, hiszen már több mint egy évtizede Budapesten élek – de a honvágyam tartós, és a felkérés által is szerettem volna több szóállal kötődni az otthonomhoz.

Persze, mint minden feladat, ez a szerkesztői munka is bizsergető, és egyben ijesztő. Bizsergető, hiszen milyen remek érzés izgalmas szövegek között kurkászni, elbábelődni azzal, hogy mivel mit érdemes összeilleszteni, de ijesztő is, mivel főképp felelősségteljes: sokszor ideák, trendek – színházon belül és kívül – csak egy-egy régióban érvényesek, és ha lefordítjuk, illetve megmutatjuk, más környezetben kevésbé értelmezhető a miértjük, súlyuk viszont lenne.

Erre példa a kedvenc témám, az immerzív színház. Igazán immerzív színházi előadást világszinten csak kevés társulat – nagyon ritkán – tud bemutatni, hiszen hatalmas díszlet-, előadó- stb. igénye van, emiatt rendkívül költséges. Így mennyire érdemes mélyen tárgyalni erről, esetleg teljes szekciókat szentelni ennek a Játéktérben? Költségvonzatán túl a környezeti kárai is nagyok lehetnek, ugyanakkor a teljes érzékeinket elborító színházi előadás olyan feledhetetlen élményeket nyújt, amelyek sok esetben teljesen más irányú gondolkodást is tudnak kínálni. Viszont 'otthon' nem megvalósítható, teljesen irreális. Mi számíthat ilyenkor lehetséges értelmezési keretnek?

Másik oldalról az is kérdés, hogy mennyire érdemes a virtuális valóság és a színház kapcsolatával sokat foglalkozni: mennyire veszi el a színház színházi jellegét, ha nincsen fizikai közelség? Erdélyi városok kisebb színházai és társulatai számára mennyire fontos átgondolni, hogy mit hozhatna az életükbe, ha virtuális valóság keretezné a színházi élményüket? (Eltételezve attól, hogy az eszköz még alig elterjedt.)

Szerkesztőként számomra ezek szoktak az izgalmas és fájdalmas kérdések is lenni: de minden alkalommal szívesen keresem rájuk a választ – vagy a középutat.

Fotó: Lakos Máté.

Zsigmond Andrea

Mesterségem címere

#periféria #vagyunk

Tizenöt évvel ezelőtt vagyunk.

Léteznek irodalmi folyóiratok Erdélyben. Felbukkan bennük itt-ott egy kevés színház.

Léteznek színházi lapok – Budapesten, Bukarestben. Felbukkan bennük itt-ott, nyomokban, Erdély.

De alapvetően, az erdélyi színházi élet jelenségei periférikusak mindjők számára. Nem elég látható egy irodalomra fókuszáló folyóirat számára, ami a színházban zajlik. Nem elég látható egy fővárosi színházi lap számára, ami Erdélyben zajlik. Nem prioritás. Nincs, aki erről írjon.

Létezett még kis ideig a Fügöny.ro, amit Bodó Ottó alapított, majd miután az megszűnt, jött létre és virágzott több évig a Hamlet.ro, amit Hegyi Réka vitt a hátán. Első fecskék. Internetes orgánumok, a Transindexbe csatlakoztatva. (Ahogy később a Játéktér is.) Mindkettő behalt. Em-lékszem Réka egy gesztusára: a saját zsebéből vett ki pénzt, hogy egy cikket, amit a Hamletre írtam, kifizesen. Ekkor éreztem azt, hogy kész...

Csoda-e, hogy félttem az alapítás gondolatától. Kötő és Rita erejét, bátorságát, a jövőbe és belénk, szerkesztőségi tagokba vetett bizalmát csodáltam, de úgy éreztem, nem vagyok eh-hez elég. Nem tudok eleget tenni a felkérésüknek, hogy Kolozsvár centrummal, itteni egyetemi kapcsolataimat mozgósítva, becsatornázzak embereket, cikkeket az induló folyóiratba. Nekem most – akinek a tanári munka mellett épp meg kell írnia a doktori dolgozatát, muszáj! – nincs erőm plusz vállalásra.

Az évek során több munkatársnál felbukkant ez a kenyérkeresés mellé ráadásként kapott doktori-kényszer motívum – Demény Péternél, Boros Kingánál, Bakk Ágnesnél, Varga Anikónál, vagy Bartha Katalin Ágnesnél, aki talán jövőtől csatlakozik a csapatunkhoz. Jankó Szép Yvette esetében már okosak voltunk, megvártuk, hogy megvédje a disszertációját, utána csaptunk le rá a felkéréssel: csatlakozzon a szerkesztőséghez. Sokunk már létező vagy megcélzott munkahelye ugyanis a doktori címet sürgetően igényelte, és ennek összehozása a fiatal éveinkből nagyon sokat elrabolt – nekem tíz nyaramat, legalábbis így tartom számon. Minden más a munkahely és a doktori tanulmányok fölé vállalt ráadás.

De amint elindult a Játéktér folyóirat, hiába a nyafogás, hogy jajdemennyire nincs erre időm: nem tudtam nem belecsatornázni az ötleteimet, a kitarításomat. Nem tudta nem beindítani a fantáziámat.

„Szolgálat” – unalmas szó. Ódivatú. Kötő József korosztályát idézi. Brrr.

Mostanában fogadtam el, hogy hát, igen, mi, negyvenesek is konzervatívak lettünk. Örökölt hagyott ránk Kötő József és Sebestyén Rita egy folyóiratot, és ezt nem szívesen hagynánk veszni. Toljuk a szekerét. Ezzel bizony szolgálatot teszünk.

A periféria látszani kezdett. Látszik, hogy vannak Erdélyben is emberek, akik a színházról gondolkodnak. Van a Játéktér internetes felületén egy Szerzőink rovat. A kedvencem. A hiányyaival együtt. Ott együtt vagyunk. Akiknek a színházról véleménye van. Akiknek a színházzal dolga van.

#utak #sávok

Előbb arra gondoltam: a színházi könyveknek nincs visszhangjuk. Az irodalmi folyóiratok közölnek bár könyvkritikát, de jobbra verseskönyvről, prózáról, irodalomtudományi munkáról. Drámakötetről nincs bátorságuk írni, vagy nem elég érdekes a számukra. Színháztudományi kötetről pláne.

Megalapítottuk hát a könyvrecenzió rovatot, amelyet előbb Demény Péter vitt, és én csak bedolgoztam a keze alá külső munkatársként. Azután, amikor ő kilépett, átvettem, és közel tíz éven át én gondoztam a rovatot.

Abban reménykedtem, ha kortárs drámákat tartalmazó köteteket ismertetünk, hátha felkapják erre a fejüket rendezők, igazgatók, és a színházak darabválasztásait megkönnyítjük. Csalódtam: nem kapták fel rá a fejüket.

Csalódtam a másik rovatomban is. A csikszeredai Székelyföld folyóiratnál kb. húsz éven át gondoztam a Forgószínpad rovatot, amelyben nagyívű interjúkat közöltünk. (Ezért nem vállaltam a Játéktérnél is interjúkat, azidő alatt.) Szerettem a kiválasztott alanyokat, a riportereket, a megszületett szövegeket. Csakhogy egyszer csak beláttam: igazán őszintén nem fognak beszélni az alanyaink. Ami igazán bántja őket, azt elhallgatják. A nyilvánosság veszélyes lehet a számukra.

Úgy meg nem volt értelme heteken, hónapokon át sokoldalú szövegekkel bíbelődnöm, hogy valami máz rajta legyen az eredményen. Valami idegen anyag.

A saját anyag, a kis, játékos formák, az igen. A rövidke Talált kép, aminek az örvén megpróbálhattam olyan vidéki szerzőket is belopni a Játéktérbe, akik amúgy nem tartoztak a csapatunkhoz. A képes #erdélyiszínház #holvanez sorozat, amelynek keretén belül simán csak fotókat

Fotó: Apai Emese.

közöltünk színházépületek szegleteiről, és az olvasóink tippeltek, hogy melyik városban is jártunk. Végre volt egy kis interakció!

Újabbban meg a Műhely rovat munkálataiban veszek szorgalmasan részt, a Játéktér online felületén. Ahol fiatalok látják megjelenni első írásaikat. Szeretek arról gondolkodni a diákjaimmal, miről írnának. Hogyan írnának. És segíteni nekik, hogy megtalálják a hangjukat.

A tanítás így fonódik össze, lám, a szerkesztéssel. A szerkesztőségen belül amúgy hálószerűen fel lehetne rajzolni, ki kinek volt diákja, tanára, évfolyamtársa... Egymást tanítjuk keresztül-kasul. Mindig, meg-megállva.

A hivatalos tanítás kiegészítéseképpen írunk is kell. Nem csak szeretnénk, néha, de kell is. Nemcsak a diákoknak, akik színházi újságírást tanulnak, de a tanároknak is, akiknek színháztudósi színekben kell tündökölniük. Ez egyetemi előírás. Kérem.

És nem mindegy, milyen szintű lapban publikálunk. Ezért vezettük be a Játéktérrel évekkel ezelőtt a Central and Eastern European Online Library-be (a CEEOL-ba). Ezentúl pedig azon munkálkodnánk – amint lenne erre fordítható időnk –, hogy a folyóiratot ERIH+-ossá tegyük. Ami a következőt fedi: European Reference Index for the Humanities. Tudom, tudom. Ne is vesztegessünk erre több betűt.

#intézmény

A Játéktér mint folyóirat hasonlít a kőszínházhoz. A kényszerek tekintetében. Ahogy a bemutatók dátuma például előre adott, ugyanúgy, az évi négy lapszámot ki kell hozni. Ha sikerül addig elég jó szöveget összehozni, ha nem. Ha van kapacitás a működtetésre, ha nincs.

A folyóirat e tekintetben a független színházhoz is hasonlít. Fenn kell tartani a intézményt. Az a maroknyi ember mindent csinál, ameddig bírja. Lehetőleg egy állás mellett, mert a folyóirat szerkesztése az időt viszi, de a pénzt nem hozza.

Ezért sántít az összehasonlítás más kulturális folyóiratokkal. Néha összevetik a Játéktérrel székelyföldi havilapokkal. Amikor azokat támadják, hogy túl sok a szerkesztőik között a férfi. De hát a Játéktérnél meg csupa nő vannak! – mondják, tehát nincs itt semmi látnivaló.

Csak hogy azok a folyóiratok havi jövedelmet biztosítanak. Mint a profi színházak. A Játéktérrel ellentétben. Ami e téren inkább műkedvelő társulatnak számít.

Szerencsére mi, nők kondicionálva vagyunk az áldozatos munkára. A társadalom által természetesnek tekintett szolgálatra.

#aláfölé

Sokszor beszélgettünk a szerkesztőségben a folyóirat irányultságáról. Hogy kicsit ilyen, kicsit olyan. Emitt magazinos, amott tudományos. Merre egységesüljön? Mire volna igény a régióban – mert „igény, az vóna rá”. Mire van valódi igényünk nekünk?

Az én álláspontom az volt, hogy maradjon, amilyen. Amilyenek vagyunk. Mert eklektikusak vagyunk, akik szerkesztjük, akik írjuk. Magunkat mutassuk fel. Magunkon átszűrve a régiót.

Közülünk mindenkinek más a motivációja. Van, aki nyugati irányvonalakat szeretne megmutatni az erdélyi olvasóknak. Más erdélyi irányvonalakat a nyugati olvasóknak. Vagy az Erdélyen belüli terepeket, szereplőket egymásnak. A szerkesztőt a színészollégáknak.

Nekem a centrum–periféria a vesszőparipám. Hogy például mi, a folyóiratban belül, figyelünk-e eléggé a periférikusabb színházakra? Mit árul el a fedőlapunk: mely intézmények nem voltak soha a borítónkon, és vajon miért?

Mi a helyzet a Játéktér-díjjal, amit öt évig működtettünk: azonos eséllyel indultak benne az alkotók? Nem voltak-e előnyben azok, akik jobban szem előtt voltak – Kolozsváron, Marosvásárhelyen, Sepsiszentgyörgyön?

De periférikus egy műfaj is lehet, egy téma is. Szoktunk értekezni az előadások feliratozásáról? Egyik szerzőnk megtette. Vagy az előadásokat promózó kis videókról? Másik szerzőnk erről gondolkodott. Esetleg arról, mi fán terem az irodalmi titkár? Vagy mi az, hogy munka? Nyugaton, keleten?

Lapszámaink az esztétizáló kérdésfelvetésektől arányaikban egyre inkább elmozdultak a jogi, társadalmi, pszichológiai terepek felé. Nem véletlenül.

#idő #kinekazideje

Tudjátok, hogy mennyit kap egy magánóráért egy tanár? Egy órányi munkájáért a bébiszitter? És szintén egy órányi munkáért a szerkesztő?...

Mennyi idő megszerkeszteni egyetlen szöveget? Felkérést ötölni ki és fogalmazni. Meg-egyezni. Határidők betartatásán hosszan ügyködni. Kalapálni sok oldalon át a szerző néha nyakatekert mondatait. Tenni-venni a címet. Utánanézni adatoknak, értekezni a szövegről több ízben a szerzővel. Eljárni a fotók ügyében, egyeztetni a szerződésről, honoráriumról, tiszteletpéldányról. Bemutatkozó szöveget kérni a szerzőtől, fotóval. Szinopszist írni a szöveghez, lefordíttatni. Lesni a nyomtatott és online megjelenést, sokat bosszankodni, és a végén hosszan, akár éveken át örülni.

Régen észre sem vettem: minden időmet a munka tölti ki. Munka egyenlő élet. Amióta gyerekekkem lett, láthatóvá vált, hogy azokat az órákat, amiket a Játéktérre fordítok, tőle veszem el. Tőle, és még valakitől, aki vigyáz rá addig, amíg én a havi online gyűlésekre járok, amíg bosszankodom a kitekért szószerkezeteken, amíg e-mailezek a tördelővel, amíg válogatok a képek között, amíg messengerezek a határidők kitolásáról, amíg nyugtatom a kollégát, hogy elkészülhet időben a pályázati elszámolás.

Köszönetet kell tehát mondanom azon családtagjaimnak, akik a Játéktérnél dolgoznak, láthatatlanul. Láthatatlanabbul, mint én, a szerkesztő, akinek a neve bár nincs odaírva a szövegeknél, amiket rendeltem, találtam, javítottam, menedzseltem, de az impresszumnál, juhé, szerepelhetek.

#éjtnappátéve

Jó lenne aludni. Jó lenne vakációra menni. Hagyni a dagadt ruhát másra.

De akkor le kéne mondani az örömről is.

Az együttgondolkodásról a többi szerkesztővel. Arról, hogy a csapattársak elfogadnak, mindenek ellenére. Hogy alakítanak rajtam. Hogy nem fásulunk be, hogy segítjük egymást kinyílni.

És le kéne mondani a létrehozásról. Arról, hogy nélkülünk nem kerül napvilágra. Nem bukkan a fényre – amit gondolunk, amit érzünk a színház közelében. Nem lesz.

Nem lehet majd szavunk.

György Andrea

Függő

Nem sokkal azután kezdtem el a Játéktérbe írni, hogy a fiam megszületett. Otthon babáztam, folyamatosan villogott az agyamban a kérdés, hogy vajon jó anya vagyok-e, amikor Varga Anikó elküldte első „Lenne-e kedved írni az X előadásról” kezdetű üzenetét. Akkor már néhány éve nem publikáltam színházról, és önbizalomhiányomban arra gyanakodtam, hogy végleg elfelejtettem írni. Hatalmas izgalommal kezdtem neki a munkának, szenvedtem vele kegyetlenül, és úgy éreztem, sosem készülök el a szöveggel, annyit csiszolgattam rajta. Emlékszem, Anikó értő figyelme, határozott, de kedvesen megfogalmazott javaslatai (ebben is utolérhetetlen!) mennyire bátorítóan hatottak rám.

Az elkövetkező években az időszakos kritikairás kiszakított a hétköznapiakból, lefárasztott, ám fel is töltött, egyértelműen terápiás hatásának bizonyult. Függő lettem, vártam a „Lenne-e kedved...” -üzeneteket, kellettek nekem, mint testnek a kenyér. Valószínűleg ez lehet a magyarázat arra, hogy 2020-ban több héten át egy vendéglő folyószámlája helyett a Játéktérnek utaltam a családomnak megrendelt napi ebédmenü árát, egészen addig, amíg Kovács Gábor menedzser

finoman érdeklődni kezdett, hogy vajon mi-nek köszönheti a lap nagyvonalú anyagi támogatásomat?

Nagy dolgok vannak készülőben – mondta több mint tíz évvel ezelőtt Sebestyén Rita, és igazat szólt: megnyílt a színházról való beszélgetéseknek egy újabb fontos tere, elindult az egyetlen erdélyi magyar nyelvű színházi lap. A Játéktérbe írni, legújabbban pedig a kritika rovat szerkesztőjeként dolgozni számomra öröm és megtiszteltetés.

Fotó: Pethő László.

Jankó Szép Yvette

Játék-e ez a tér?

– beugró szerkesztő balla(b)dája –

Kint is vagyok, bent is vagyok – eddig leginkább ezt játszhattam vele, a térrel, ahová át-átrepült egy-egy szöveglabda a saját, talán túl szűkre szabott gondolatudvaromból. Átmászni sokáig eszembe sem jutott utánuk, sem számba venni a kerítés túloldalán landolt ezt meg azt: kritikának látszó gondolatburjánzást, a kritikáság látszatát is kerülő szösszenetet, szabadversként olvasható monodrámá-fordítást és visszhangtalanul pattogó előadásszöveg-átültetést. Pedig biztosan gyűlt belőlük egy kisebb halomra való az azonosítatlan berepülő tárgyakkal zsúfolt sarokban. Most már ez a sorsuk, ott kallódnak, tűrik a nyomdafestéket, én pedig az ingem ujját, hogy utánuk kapaszkodjam, áthuppanjak a túloldalra megnézni végre, jó játék-e a tér, megtérül-e a játék... vagy ez az egész csak önmaga farkába harapó kergetőzés marad a saját szavaimmal? Egyelőre nagyon úgy néz ki, hogy ez utóbbi.

Ülök a kerítés tetején, a semmiben kalimpál a lábam, kint sincs senki, bent sincs senki... vagy várjunk csak! Van valami mozgolódás a láthatáron, de sűrű a homály. Vajon épp elsötétül vagy kivilágosodik a szerkesztős-ég?

Fotó: Mărcuțiu-Răcz Dóra.

Varga Anikó

Visszanéző

Sebestyén Rita alapító-főszerkesztő felkérésére csatlakoztam 2013 őszén a Játéktér szerkesztőségéhez a kritika rovat felelőseként. Rita színházi érzékenysége, a tehetsége, hogy fellelkesítsen és egybehozzon embereket, megragadott. Két lapszám múlva, 2014 tavaszán, részben amiatt, hogy Magyarországról külföldre költözött, Rita főszerkesztőnek javasolt. Az erdélyi színházhoz való korlátozott hozzáférhetőségem miatt nem volt egyértelmű, hogy vállalni tudom a felkérést, jó ideje már Budapesten életem, tapasztalatlanak is éreztem magam, de megerősítő volt a kollégák – Ungvári Zrínyi Ildikó, Zsigmond Andrea, Dunkler Réka – bizalma, és kihívásnak éreztem közösen arról gondolkodni, hogy egy a formáját még nem kiérlelt, friss folyóiratként milyen szerepet tölthet be a Játéktér az erdélyi magyar és a tágabb színházi közegben.

A Játéktér nem volt előzmények nélküli. Közvetlenül előtte működött netes színházi portálként a Hegyi Réka vezette Hamlet.ro, más erdélyi irodalmi vagy kulturális-közéleti folyóiratok és újságok pedig erős színházi rovatokat vittek. Ami újszerű volt a Játéktérben, hogy nyomtatott folyóiratként, a szerkesztőségi felállásból adódóan és öndefiníciója szerint olyan szakmai orgánus és megszólalás ígését hordozta, ami eltért a rövid publicisztikai műfajokat vivő portáloktól, színházi rovatoktól, teret adva színháztörténeti és -elméleti, illetve nemzetközi színházról szóló, terjedelmesebb írásoknak.

De eltért a klasszikus kritikai lapok modelljétől is, amennyiben számolt az erdélyi magyar színházi közeg adottságaival, például azzal, hogy benne a szakmai szerepkörök kevésbé különülnek el egymástól, így alkotói és elméleti megközelítések, gyakorlatok közt nagyobb lehet az átjárás. Szerkesztőként ennek a nehézségeit és izgalmas hozadékait egyaránt tapasztaltam. Azt is, hogy egy-egy szerepkör (pl. a kritikusi vagy dramaturgi) az aktorok kis száma, az intézményi helyzetek hiánya és a fluktuáció miatt nehezen termel ki elmélyült szakmai tudásokat, ahogyan azt is, hogy a művészeti kifejezőmód több területe közti átjárás érzékeny nyelvet és olyan pozíciókból való megszólalásokat tesz lehetővé, amelyek nem egyértelműen (voltak) részei a diskurzusnak: alkotók elképesztő reflektáltsággal írtak és beszéltek színházi folyamatok belső dilemmáiról. A klasszikus kritikai lap modelljétől való eltérés kapcsán az is inspirált, amit Rita hozott be kezdetben, amikor a szoros értelemben vett folyóiraton túlmutató felületként gondolt a Játéktérre, kapcsolódó művészeti projektekkal és workshopokkal (pl. Representations of the Other vagy az Otherness).

A Játéktér platformként való felfogása a későbbiekben is szervesen engedett meg olyan eseményeket, amelyek a kritikai gondolkodást a kritikusi szakmánál tágabban értették. Mi is szerveztünk lapbemutatót, kritikairó műhelyt, szakmai beszélgetést, de emellett olyan színházcsináló táborokat is, amelyek az erdélyi színházban kevésbé bevett esztétikákra, alkotói módszerekre fókuszáltak. A két táborunk programja – kettőt sikerült összehozni a pandémia előtt – a színház egynemű definícióját igyekezett kitágítani, elmozdulva a kortárs tánc, performansz vagy politikai színház irányába, de elméleti előadásoknak és művészetszervezési műhelyeknek is teret adott.

Ezek a kezdeményezések hiányérzetből is fakadtak. Kritikusként azt éltem meg az erdélyi (kő)színházi előadásokat nézve, hogy a kilencvenes-kétezres években progresszívnek számító – főként vizuális – színházi fogalmazásmód konzerválódott, kiüresedett, és hajlamos látványos-

ságként eltakarni az invenció nélkül ismétlődő rendezői gesztusokat, a futtában készült művészi értelmezéseket. Kivételes előadások, szerencsés alkotói együttállások, biztató intézményi kezdeményezések persze mindig akadtak, összességében mégis az volt a benyomásom, a színháznak nehéz újrafogalmaznia magát a tizenöt-húsz évvel ezelőttihez képest megváltozott társadalmi és gazdasági helyzetben; az újragondolás kockázataitól, a művészi és intézményi status quók megrendülésétől való félelem pedig bénítóan hat.

Ezzel vagy a hasonló hiányérzetekkel nem voltam egyedül, mindamellett a szerkesztőségben, a közeg részeseiként, tisztában voltunk azzal, hogy a személyes tényezők mellett bonyolult kulturális és társadalmi tényezők formálják a változás lehetőségeit. Épp emiatt jutottunk igen korán arra, hogy a tematikus szerkesztés segíthet árnyaltan feltérképezni az erdélyi színházi kultúrát, s hogy milyen szerkezeti és esztétikai problémákat érdemes szakmai módon megvitatni. Volt műfajt (pl. bábszínház, alkalmazott színház), volt az intézményi struktúrát (városi színházak rendszere, kisszínházak vs. nagyszínházak) és szakmai szokásrendét (mester-tanítvány viszonyt) tárgyaló számunk, más témákat színházi aktualitások dobtak elénk (mint a hatalmi visszaélés/bántalmazás vagy a fenntarthatóság kérdéseit).

Tízéves működése során a rengeteg támogatás mellett számos kifogás érte a Játéktérre, kívülről és belülről egyaránt. Hogy nem születik elég kritika, nem vagyunk ott mindenhol, nem írunk mindenről, nem reagálunk elég gyorsan, nem vagyunk könnyen olvashatók. Ezek a visszajelzések frusztrálóak voltak, hiszen tőlünk független szakmai tényezőkre, illetve a személyes teherbírásunk és az anyagi lehetőségeink korlátaira mutattak (oké-oké, de ennyi erőforrásból hogyan hozhatnánk ki többet-jobbat, amikor így is sokat dolgozunk, gondoltam bosszankodva). Másrészt az elvárásokat jó jelnek tartottam. Azt mutatták, van tétje a lapnak, érdemes azon gondolkodni, hogy csinálhatnánk jobban.

A fejlesztés belső motivációja és külső kényszerek miatt rengetegszer futottunk neki a szakmai és szervezeti működést felülvizsgáló beszélgetéseknek. Elfáradtunk, összekaptunk magunkat, úgy éreztük, nem bírjuk tovább, majd egymás segítségével átlendültük ezen vagy kiszálltunk – így ment ez. A mostani átalakulás, amiben a főszerkesztésről, szerkesztésről lemondva tanácsadóként kísérem továbbra a lapot, ennek a folyamatnak a része. Nem elvben jelent majd újat a közösségi felállás, hiszen eddig is konszenzusos döntések alapján működött a szerkesztőség, de a munka és az ezzel járó terhek elosztásának szempontjából ez a válasz mutatkozott a legélhetőbbnek. Drukkolva követtem ezt a változást. Ha illúzióim nincsenek is azt illetően, milyen nehézségekkel jár a lapcsinálás,

Fotó: Rend Orsi.

rádásul a 2012-es induláshoz képest válságosabb kontextusban, az alapélményem, hogy a Játékteret különböző emberek szakmai és emberi közösség iránti vágya hozta létre és működtette valójában; akkor is, ha ezek a vágyak csak töredékesen váltak valóra.

A Játékter nem jöhetett volna létre Kötő József önzetlen támogatása és közbenjárása nélkül. Sebestyén Rita merész álmai nélkül, amik beszélgetésre, megértésre sarkalltak, és rámutattak a vakfoltjainkra. Ungvári Zrínyi Ildikó és Zsigmond Andrea elhivatottsága és kollegiális kitartása nélkül nem létezne a hosszútáv. László Beáta lelkesedése, emberek iránti kíváncsisága hajtotta évekig az interjú rovatot, a baráti beszélgetések személyesen is sok erőt adtak számomra. Dunkler Réka mindig biztos alap volt, bármilyen gonddal fel lehetett hívni. Adorjáni Pannával kaland volt együtt gondolkodni, briliáns szövegei nélkül szegényebb lenne a Játékter. Ahogyan az lenne Bakk Ágnes nemzetközi színházi tudása, hatékony munkája nélkül. Kovács Bea élessége és igényessége megemelte a kritika rovatot, de Beával olyan témákat is jó volt kutatni, hogy milyen modelljei vannak a tudásátadásnak, hogyan él-hal az erdélyi színházban a mester-tanítvány viszony. Biró Réka kezdetben az online kommunikációval foglalkozott, aztán átvette az online lap szerkesztését, majd más feladatokat – nagyon sokat jelentett a munkatársi közelsége, nyugodtsága. A Deák Katalin közösen szerkesztett tematikus lapszámuk a mentális jóllét szerepét vizsgálta az alkotófolyamatokban, egy az erdélyi színházban kevésbé tárgyalt problémaként. Sajnáltam, hogy Kati rövid ideig dolgozott velünk, fontos, jó interjúk születtek a munkája során. Kovács Gábor menedzser elviselte a hektikusságunkat, újból és újból a segítségünkre sietett, amikor szükségünk volt rá – kevésszer köszöntük meg neki, pedig az ő részéről sokat jelentett a kiszámíthatóság. Benedek Levente borítói felfuttatták a lapszámok utolsó 100 méterét, ezeket izgulva vártuk. Kovács Emőke szakszerű korrektúrájára évekig hagyatkozhattunk, ahogy Albert Mária önzetlen segítségére, szinopszisfordításaira. És ehhez hasonlóan Molnár Rozi tördelői munkája, türelme biztosságot adott. Gálovits Zoltán, Bogdán Zenkő és Biró Réka nélkül nem született volna meg a két Játékter-tábor, ahol igazán jól, felszabadultan éreztük magunkat. Felbátorított résztvevőket és eszközöket adott nekik, hogy saját alkotói útjukon elinduljanak. Sok-sok szerző és szakmabeli kolléga hozzájárulása, támogatása nélkül nem létezne olyan színvonalú lapként a Játékter, mint amire folyamatosan törekedtünk. És persze nem menne tovább a régi szerkesztők mellé újként belépők, György Andrea, Jankó Szép Yvette és Marton Orsolya bizalma nélkül. A következő szülinapokig ők írják tovább ezt a sort.

Szabó Réka

„A SZÍNHÁZBAN A RECEPT NEM VEZET SEHOVÁ”

A Vlad Mugur-triptychonról

La *vorbă cu Vlad Mugur* (Beszélgetés Vlad Mugurral) címmel jelent meg 2020-2021-ben – az azóta sajnálatosan elhunyt – Florica Ichim trilógiája a Cheiron kiadónál, a Camil Petrescu nevét viselő román kulturális alapítvány gondozásában. A *Teatrul azi* könyvek sorozatába illeszkedő kötetek Mugur életét és életművét különböző nézőpontok szerint, különböző témák köré csoportosítva közelítik meg.

Az első, a címét a trilógiának is kölcsönző kötet a húsz évvel korábban, szintén a *Teatrul azi* folyóirat gondozásában megjelent beszélgetőkönyv javított kiadása (sajnos a javítás nem terjedt ki a magyar és német nevek helyes írásmódjára és a képaláírások pontosságára). Tekinthejtük ezt a belső nézőpont kötetének is, amelyben Mugur elmesélésében részletesen végigkövethetjük életének alakulását gyermekkorától, az első színházi élményeitől kezdődően szinte az életútja végéig (Mugur a kötet eredeti megjelenése utáni évben halt meg). Egy élő, provokatív, a végtelenségig nyúló dialógus ez két, egymást igazán jól ismerő barát és színházi ember közt a szocializmus buktaíróiról, a szocialista-kommunista párt által nem tolerált alkotói nézőpontokról, az '56-os forradalom hatásairól, cenzúráról, terrorról, fizikai erőszakról, börtönbüntetésről, lehallgatásról, követésről és követelőzésről,

emigrációról és újrakezdésről, valódi mesterekről, pedagógusokról, művészi harcokról, reteatralizációs törekvésekről, azaz színházról és életről, mely esetükben tulajdonképp egy és ugyanaz.

Nem csupán Mugurról alkothatunk emberközeli képet, hanem az ő szemüvegén át (azon a szemüvegen, mely a három kötetből kettő borítóján is megjelenik) mindazokról a művészekről is, akiktől ő maga tanulta a szakmát – a legtöbbet színésztanárairól-mestereiről, Nicolae Bălăţeanuról, Aura Buzescuról mesél –, vagy akik tőle sajátították el azt, és vált belőlük meghatározó alkotó. Ichim tudatosan beilleszt a beszélgetésbe biografikus jellegű leírásokat mindazokról a művészekről, akik Mugur szakmai életében valamilyen fontos helyet foglaltak el.

Krajovai korszaka volt az a mérföldkő, amely nem csupán az ő alkotói szemléletmódját határozta meg, hanem egyben hozzájárult az ötvenes években uralkodó román színházi paradigmák megváltoztatásához is. Huszonkilenc éves korában már a román színházművészet mestereként emlegették. Számára az egyetlen érvényes színházi forma az ún. 'együttes játék' („teatrul de echipă”) volt, amely kapcsán a következőket vallja: „A mi együttes játékunk nem jöhetett volna létre tehetség és ösztönösség nélkül. Avagy, fordítva: ha a tehetség és az ösztönösség egy

La vorbă cu
**VLAD
MUGUR**
Volumul I

olyan csapatban ütük fel a fejüket, amelyben az emberek értékelik és segítik egymást, barátok, olyan rendezők vannak, akik ismerik és felpiszkálják a képességeiket, megérik azokat a műfajokat és szerepeket, amelyek helyzetbe hozzák a színészeket, akkor eltűnik a vaskos színház, a manírok és a pátosz, az alpári humor, az olcsó hatás és a közönségesség. Akkor már, időnként, alkotni is lehet.”¹ A diktatúra nyomása 1971-re még erősebbé vált, a „kis kulturális forradalom” meghirdetésével a kul-

1 „Teatrul de echipă pe care îl făceam nu ar fi existat fără talent și fără instinct. Sau, poate, invers. Iar când talentul și instinctul se întâlnește cu un ansamblu unit în care oamenii se apreciază, sunt prieteni, își dau sugestii, când au regizori ce-i cunosc și scormonesc calitățile acestor prieteni, când le intuiesc genul și rolul care să-i pună în valoare, atunci dispar și teatrul gros și manierismul și patetismul și comicul gras și efectul ieftin și goanga vulgară. Atunci poate să apară, din când în când, creația.” (Fent a szerző, Szabó Réka magyar fordítása olvasható – szerk. megj.)

KÖNYVRECENZIO

túrpolitika terén is változás történt. Ennek eredményeként sorra betiltják a Mester fontosabb előadásait, a román színház pedig az ideológiai nyomásgyakorlás és a propagandisztikus elvárások miatt gyakorlatilag nagyjai nélkül marad. Közülük Vlad Mugur és Andrei Șerban az elsők közt hagyja el az országot, majd a következő években további nagy rendezők követik őket: David Esrig, Radu Penciulescu, Lucian Pintilie, Liviu Ciulei. Mugur előbb Olaszországba, majd Németországba emigrál, ahol évekig tartó tanulás során sikerült kimunkálnia egy új, a német kultúrában is érvényes színházi nyelvet. Ennek a színházi „kevertnyelvűségnek”, esztétikai és formai interferenciának lehettünk tanúi azokban a rendezéseiben is, amelyeket a 90-es évektől kezdődően rendezett Kolozsváron. Az emigráció nehézségeiről, az újratanulási folyamatról és az új, saját színházi nyelv kialakulásáról a rendező szintén részletesen mesél a kötetben.

Vlad Mugur a beszélgetőkönyvben nem csupán szigorúan szakmai szempontból mutatja meg munkásságát, hanem öniróniával és helyenként szarkazmussal beszél arról, milyen hatást gyakorol az alkotói munkára a szakmai féltékenység és az abból fakadó színházi élet valóságának, mint maga az alkotás.

A trilógia második kötete a Mugur-életmű utolsó darabjára, a kolozsvári román színházban 2001-ben – azaz az első kötet eredeti megjelenését követően – bemutatott *Hamlet*-rendezésre épül. Ily módon mintegy párbeszédben áll a Marta Petreu és Ion Vartic által szerkesztett, 2001-ben az Apostrof és a Kolozsvári Nemzeti Színház kiadásában megjelent *Vlad Mugur, spectacolul morții (Vlad Mugur, a halál előadása)* című kötettel. Gondosan válogatott dokumentációs anyagból ismerjük meg részletesen az előadás létrejöttének körülményeit a színészcastingtól kezdve a bemutató előtti sajtóinterjúkig (bekerültek a könyvbe interjúk, rendezőasszisztensi jegyzetek, Roxana Croitorunak, az előadás dramaturgjának részletes próbanaplója, a színészek jegyzetei, vizszaemlékezései, színes és fekete-fehér fotók).

Mugur részletesen leírja gondolatait Shakespeare *Hamlet*-jéről, rendezői szándékairól, be-

szél előző *Hamlet*-rendezéseiről, a Shakespeare-életműhöz fűződő viszonyáról a kánon felől közelítve, a *Hamlethez* mint jól strukturált drámai műhöz kapcsolódó kritikai attitűdjéről. Utolsó rendezésében „bojkottálta” (sic!) a híressé vált monológokat. A tiszta, direkt játékra, a gondolatok közvetlen közlésére összpontosított, kevesebb romantikával, több nyersséggel, realizmussal. Már a hetvenes években tervezett *Hamlet*-rendezésekor fontosnak tartotta úgy körüljárni az őrülség kérdéskörét, hogy a színészekkel pszichiátriai központot látogat, és pszichológiai tanácsadóval dolgozik a próbákon, hogy minél közelebről megtapasztalhassák és megfogalmazhassák, hol húzódnak a határ normalitás és abnormalitás között. A hetvenes években Mugur próbafolyamatát leltitották: ez is hozzájárult, hogy a rendező végül a kivándorlás mellett döntött.

A 2000-ben színpadra kerülő rendezésben már szabadon dolgozhatott, ekkor viszont a betegsége következményeként a halál témája is főlerősödött. Így lett Vlad Mugur *Hamletje* testamentum, előadás a halálról, a csúnya, koszos és értelmetlen halálról, és egyben meditáció a világi rosszról, de meditáció a művészetről is, amelyről a Mester meggyőződéssel hitte, hogy megóv bennünket a közönségességtől.

Kiemelt fontossággal bír az a számtalan élménybeszámoló, amelyet Mugur munkatársaitól olvassuk a kötet további részében. Helmut Stürmer visszaemlékezéseinek hatására felidéződtek bennem azok a személyes élmények, amelyeket a Mugur-hagyaték kutatása, a rendezői példányok elemzése során tapasztaltam: hogy egy valódi színházi alkotó jelenléte, gondolkodása, művészetének kvalitása, de akár személyiségének vonásai is a hátrahagyott munkáiban, mélyelemzések során bármikor megtapasztalhatók. Egy alkotó ember a munkáin át beenged az életébe, hogy művészetének genézisét, majd pedig a halálát is megtapasztaljuk. Mugur megmutatta alkotótársainak, hogy hogyan integrálódik a személyiség az alkotásba, hogy lesz ebből személyes és művészi megtapasztalás, és hogyan megy szembe ez a megtapasztalás azzal

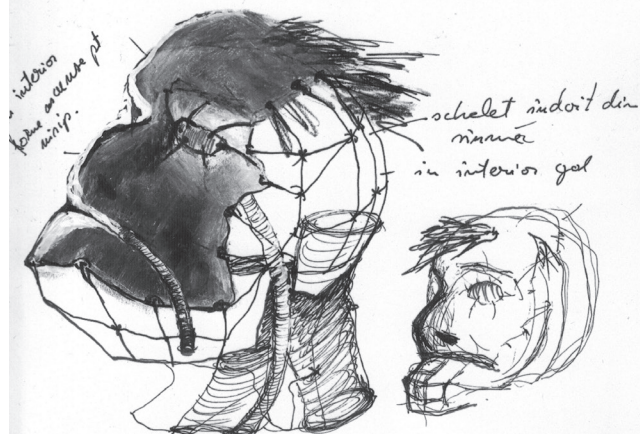
a művészi stílussal, amely addig a védjegyként volt ismert.

Az első két kötet olyannyira részletesen beszél Mugurról, hogy a *Meşterul* (A Mester) alcímet viselő, a külső szubjektív nézőpontot bemutató harmadikba gyűjtött följegyzéseket, portrékat már úgy olvassuk, mintha a rendező munkásságának minden mozzanatánál mi magunk is jelen lettünk volna. Néhol szándékosan, néhol csak a teljesség megőrzéséért a kötet újra és újra elismétli a „mester” fogalmának fontos jellemzőit, hol a rendező, hol a színész, hol pedig a munkafolyamat külső megfigyelőinek, színházkritikusoknak a szemszögéből. Olyan szakmabeli barátok, alkotótársak visszaemlékezéseit idézi közben a könyv, mint Ion Cazaban, Dragoş Galgoţiu, Bács Miklós, Helmut Stürmer, Horaţiu Mălăele, Valer Dellakeza, Irina Mazanitis, Anca Neculce, Valeriu Dogaru, Angel Rababoc, Valentin Mihali, Crenguţa Manea.

La vorbă cu
VLAD
MUGUR
Volumul II

HAMLET

de Vlad Mugur

A harmadik kötetben a rendező részletesen beszél arról, hogy a nagy tragédiák felé fordulva hogyan szabadul meg fokozatosan a szélsőségesen realista színházról, a hatvanas években még uralkodó vígjátéki kliséktől. Fontosnak tartotta, hogy a pályakezdő színészeknek lehetőséget adjon a nagy klasszikus művekkel való megküzdésre, mert aki ezt az utat végigjárja, az szerinte eljuthat ahhoz a színészi állapothoz, melyre szükség van az autentikus kifejezőmód eléréséhez. Az előző két Mugur-könyvben olvasható interjúk itt kiegészülnek az előadásokról megjelent újságcikkkel, kritikákkal, és olyan szövegeket is találunk az új kötetben, amelyek mindezidáig a szerkesztőségekből valamilyen okból kifolyólag nem kerültek a nyilvánosság elé.

Mugur életművét a folyamatos keresés, a saját művészetével és meggyőződésével való állandó szembefordulás jellemzi. Ebben a keresésben kísérte el őt számtalan színész-

generáció. Rendezői látásmódját, színpadi elképzeléseit soha nem a színészek rovására erőltette, hanem csak akkor érvényesítette, ha azzal előtérbe helyezhette őket, így elvezetve őket a kifejezési lehetőségeik legvégső határáig. Rendezői színháza egyben a színészek színháza is – és esetében ebben semmi ellentmondás nincs. Florica Ichim triptichonja épp ezt a nagy szintézist mutatja be.

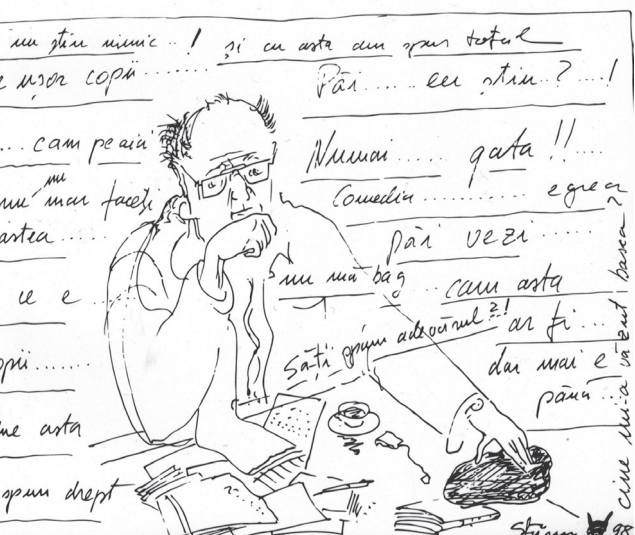
Bár Mugur a körülmények hatására egész életében intézményből intézménybe sodródott, néhány év után – vagy a politika vagy (emigrációja idején) épp a színházi struktúra sajátos működése hatására – mindig máshová szerződött, egész pályáját végigkísérte a csapatépítésre, a műhelymunkára való törekvés.

A kötetekben megjelenő interjúkat, önéletrajzi jellegű elbeszéléseket, írott portrékat olvasva újra és újra megerősödik az olvasóban a hit, hogy bár a színházban mint intézményben a társadalmi-politikai hatások révén állandó és folyamatos a fluktuáció, ez mégsem mehet a művészi színvonal rovására. Amennyiben megengedjük, hogy ez megtörténjen, a színház elveszíti alapvető funkcióját. A művészi színvonalat viszont ezekben az intézményekben is kizárólag az erős értékrenddel rendelkező, összetett gondolkodású, mélyen művelt, szakmájuk iránt elhivatott művészek tarthatják fenn, akikben találkozik a jó ízlés, a tehetség és a művészsakma iránti szenvedély. Nevezzük ezeket a művészeket mestereknek. Abban a pillanatban, amelyben a színház mint a saját közege kultúrájáért felelős intézmény szem elől téveszti elsődleges célját és funkcióját – társadalomformáló erővel bír, ideológiamentes, valódi esztétikai értékeket hordozó produkciók fölmutatása –, fölszámolja önmagát mint művészeti intézményt: ha a színházművészet elhatárolódik önmagától, fölfalja saját értékeit. Az elhatárolódás fogalmáról és formáiról Vlad Mugur életműve is részletesen beszél, fölmutatva annak a színházi alkotómunkára gyakorolt hatásait, következményeit is.

La vorbă cu VLAD MUGUR

Volumul III

Mesterul

Böjthe Pál

LÁZAS IDŐK LETISZTULT FORMÁBAN

A Kötő József-emlékkötetről

Most, hogy ilyen remekül kitalálta magának az ember a pörgő világot, ahol egyik nap eseménye úgy seprí ki az emlékezetből a tegnapot, mintha öröktől fogva létezésnek a nagy tettek, s ezért már réges-régen nem kellene semmit mozdítani a haladás érdekében, szóval ilyen körülmények között fokozottan szükséges lejegyezni az eseményeket.

Ami az egyéni szintet illeti, mint ahogy a régi időkben, úgy a jelenkorban is vannak, akik megkövetelik, hogy tetteiket papírra vessék, s eltekintve a gesztus ízléstelenségétől, talán ezeknek az önimádóknak van igazuk, hiszen csak így tudnak az átlagnál öt perccel tovább fennmaradni a történelem emlékezetében.

Szerencsére az ellenkezőjére is van példa. Olyan emberre, aki jóformán a teljes aktív életét a köz szolgálatában élte le, anélkül, hogy ezt valaha valakin számon kérte volna. Az energiáiból táplálkozók tartásosabb része nem feledkezik meg róla, és tesz is azért, hogy emléke minél hosszabb időre megmaradjon. Így született meg a *Színház, civil társadalom és politikum*¹ című kötet is, amely a Kötő József születésé-

nek 80. évfordulójára tartott emlékkonferencia előadásait tartalmazza.

A megemlékezők közül ki a tanítvány, ki a küzdelmekben szövetségesként jelenlevő társ szemszögéből eleveníti fel az eseményeket, miközben a vegyes álláspont is meglehetősen gyakori. A nézőpontok érdekessége, hogy minden emlékező, az alapvető kapcsolat mellett, saját életkorától függetlenül úgy tekint Kötő József-re mint mentorra. Mint akinek minden helyzetben volt egy olyan ötlete és egy annyi megosztható erőtartálya, amellyel abból a csapatból más nem rendelkezett.

Az írások általában kerülnek a túlzó dicséreteket, mintha azok valahogy nem is illenének Kötő Józsefhez. S mégis, leltárba véve a közelmúlt történéseit, ha korábban nem, de a kötet végére feltétlenül felvetődik az olvasóban, hogy tulajdonképpen itt rendkívüli energiák birtokosáról értekeznek mindenki. Akinek többnyire sikerült a leghetetelebb helyzetekben is megőriznie higgadságát, építő javaslatokkal előállnia, s úgy cselekednie, hogy az ne csak egy szűk körnek, hanem – ha lehet ilyet mondani – pártállástól függetlenül mindenkinek jó legyen.

Kötő József munkatársakat látott a körülötte levőkben, s talán kimondottan az egyetemi katedrát, vagy hajdanán a zsoboki iskolát leszámítva, sohasem a tanár–diák kapcsos-

1 Bartha Katalin Ágnes (szerk.): *Színház, civil társadalom és politikum. Írások, tanulmányok Kötő József emlékére*. A születésének 80. évfordulójára tartott emlékkonferencia előadásai, 2019. augusztus 16. EME–EMKE, Kolozsvár, 2021.

**SZÍNHÁZ,
CIVIL TÁRSADALOM
ÉS POLITIKUM
ÍRÁSOK, TANULMÁNYOK
KÖTŐ JÓZSEF
EMLÉKÉRE**

latból indult ki. Megtörténhet, hogy akár már ott sem. Meglátta az emberekben, hogy egy adott terv érdekében ki miben tudja a legtöbbet nyújtani.

Szerteágazó érdeklődési körének, tevékenységének megfelelően az emlékezők Kötő József megannyi foglalatosságát elevenítik fel. Az érdekesség az, hogy bár többen is áthaladnak legalább nagy vonalakban pályafutásán, mindenkinek sikerül valami olyasmiről is beszélnie, amiről a társaknak nem. Vagyis a nagy közös élmény mellett mindenkinek jutott egyéni is Kötő Józsefből, s ez erősíti azt az alapfeltevést, hogy nem volt egy hétköznapi ember.

Hétköznapi volt elérhetőségében – kitartásával, emberségével meg rendkívüli. Ezekről, a mindennapi élet szolgálatába állított kiemelkedő képességekről lehet olvasni majdnem 190 oldalon.

Ha Kötő József színes egyéniségét veszszük alapul, no, meg azt, hogy ő maga színháztörténész (is) volt, akkor gond nélkül rábó-

linthatunk, hogy helyet adtak a kötetben 18., valamint 19. századi színházhoz köthető eseményeket taglaló tanulmányoknak is. A történeti témák alapos körüljárása nem idegen Kötő József szellemiségétől.

Az írássá szerkesztett felszólalásokból meglehetősen kisugárzik az őszinteség. A legहितesebbek azok a szerzők, akiknek sikerült a legtermészetesebben visszaadni a közös élményeket. Sok kiemelkedő történet van, amelyre több évtizedes távlatból őszintén rá lehet csodálkozni: micsoda emberek, micsoda idők!

Olyan is szerepel a kötetben, aki valamilyen belső kényszerre mindenről akar tudósítani, mintegy felhívni a figyelmet, hogy kimerítő választ tud adni bármely kérdésre. Hát, ez mondjuk nincs így, s egy olyan sokoldalú ember esetében, mint amilyen Kötő József volt, nem is sikerülhetett. Más arra ragadja meg az alkalmat, hogy általánosságokba csomagolt nagy kérdésekről próbáljon értekezni, ami nem hiba, de nem erősíti a kötet egységességét.

A megemlékezéseket tartalmazó könyv keménykötésű kiadvány, amelyre jó ötlet volt az egykori nyári színikör tervrajzát rátenni. Viszont nem biztos, hogy a magyar nemzeti színekben pompázó, játékos betűtípussal kiírt cím a leg sikerültebb. Ha a tervező arra gondolt, hogy az, akiről az egész szól, színes egyéniség volt, s ezzel próbálta a címet szinkronizálni, úgy csupán ötlet szintjén mondható elfogadhatónak a látvány. Különben, ha a borítólapon nem lenne ott Kötő József neve, anekdotikus cikkek gyűjteményére gondolnék, s semmiképp nem komoly téma köré épülő szövegtömbre. De lehet, hogy csak én látom így.

Alapjában véve azonban sikerült elérni a célt, tartós emléket állítani egy nagyszerű embernek. Valószínűleg nem kevés energiát emésztett fel ezt az emlékülést megszervezni, a felszólalásokat írássá szelídíteni, majd az egészet kötetbe rendszerezni. De érdemes volt a szép munkát elvégezni, méltó Kötő József emlékéhez.

Sebestyén Rita

VAKFOLT

tiszta fikció
2010

HATÁR 1 – Senki földjén – Ty és határőr

- H Csak így, gyalogosan?
- Ty Nem szabad? Elnézést, azt hittem, március egy óta itt is szabad.
- H Ne aggódjon, csak barátkozom.
- Ty Értem.
- H Útlevele?
- Ty Tessék.
- H No lám, no lám. Milyen szépen beszél még mindig.
- Ty Sokat felejtettem. Már két éve.
- H Azért megőrizte az útlevelét, mi?
- Ty Hogyne, persze. Nem is vagyok magyar állampolgár, tudja, még mindig román állampolgár vagyok.
- H Hiába a szép magyar név, mi?
- Ty Hát igen, hiába.
- H Beszél magyarul?
- Ty Hogyne, az anyanyelvem.
- H Aha, ezt mondják mindig. De azért románul is beszél.
- Ty Kicsit akcentussal beszélem, he-he-he. Pedig nagyon igyekszem.
- H Persze, most már hallom én is, tudja, most hogy már beszélünk egy ideje.
- Ty Hát, nem tudom.
- H Nézzenek oda. Maga aztán sétál a világban!
- Ty Ezek olyan ösztöndíjak, tudja. Ülök a könyvtárban naphosszat.
- H Aha! Ezt ne nekem mesélje, nem én vagyok a tanára, ha-ha-ha. Az a fickó is, akinek a kocsijából kiszállt, innen 20 méterre, azt hiszi, nem láttam?
- Ty Egy barát, ő is itt született.
- H Azért a határig nem eszi el a fene.
- Ty ...
- H Szép kis barátai vannak.
- Ty Huszonöt éve elment az országból, pánikrohamot kapott a határ előtt.
- H ...
- Ty Ki kellett szállnom.
- H ...
- Ty A szüleim várnak a másik oldalon, kocsival, tényleg, csak átsétálok. Mindjárt itt lesznek, mindenhol késnek, tudja.

- H Ne ijedjen meg, megnézem ezt az amerikai vízumot, ni. Ilyen kis határátkelőn ritkán lát ilyet az ember.
- Ty Persze, csak nyugodtan. Színekben játszik – vagy hogy mondják ezt.
- H Úgy, úgy. Érdekes. Beugrom vele az irodába, megnézzük.
- Ty Menjek én is?
- H Itt marad.
- Ty De az útlevelem!
- H Azt mondtam, itt marad.
- Ty Rendben. Soká tart?
- H Mondtam, hogy ne idegeskedjen. Főleg, ha nincs oka rá. Mert nincs oka rá, igaz? Jó emberismerő vagyok, kiszúrtam én már olyat is, aki a kutyája nyakörvébe rakta a cuccot.
- Ty Milyen cuccot?
- H Na, nem fogok itt ötleteket adni.
- Ty De hát én nem...
- H A vonalon ne lépjen túl, ellenőrizzük az összes vízumát. Csak formalitás, meg kíváncsiság. Marad! ... Hé, V., gyere csak, nézz oda, vízum, Nicosiából! Láttál ilyet? Mert a kisasszony bizony igen. Ez a gyalogos itt, né! Ez, hát! Sétálgat a világban. Ha-ha-ha, oda nem gyalog ment. Ha-ha, kisasszony, gyalog ment oda is, meg Schengenbe? Nem, ez csak hozzánk jön gyalog. Á, nem árt ez senkinek. Nézd csak. ... Hé, maga maradjon ott, csak megnézzük egy kicsit közelebbről.
- Ty Ez gyorsan ment, köszönöm.
- H Mondtam én.
- Ty Persze, köszönöm. Tudja, már a végén szinte aggódtam.
- H Nem kell, nem értem, miért nem hisz nekem.
- Ty Köszönöm.
- H Ne köszöngesse folyton, mert idegesek leszünk.
- Ty Nézze, megérkeztek a szüleim, ott integetnek.
- H Tiszta szerencse, hogy ilyenkor, kánikulában, délidőben kevesen vannak a határon, nem? Most legalább láthatja a szüleit, nem?
- Ty Igen, tiszta szerencse.
- H És hogy pont ilyenkor jön egy gyalogos, aki melleleg bejárta a földet, mi? Én soha nem voltam még itt sem, meg itt sem, meg itt sem.
- Ty Higgye el, én sem láttam sokat belőlük, kevés az ösztöndíj, csak a könyvtárig és vissza.
- H Én még soha, a követségen sem jártam.
- Ty Sajnálom.
- H Ne sajnálja, jól élünk mi itt. Sok érdekeset látunk. Mint maga, például. A magafajták öregbítik hazánk jó hírét. Hogy odamennek, és szépen tanulnak, bizonyítanak. Mindig csodáltam az ilyeneket. Ha belegondolok, az sem baj, hogy magyar. Mert csak román valahol, na, nem? Aztán mutogatja az útlevelét, megy tanulni, és mindenki azt mondja, mégiscsak rendes emberek ezek a románok, nem csak kéregetni mennek, meg hattyút enni a parkban. Ezért aztán nekem nincsenek is előítéleteim a magafajtákkal szemben, tudja. Szeretem az ilyeneket, mint maga, tudja? Magának sokkal könnyebb, mert magyar. Ide játszik, oda játszik, mindenholonnan leföli a tejet, mi?
- Ty Mehetek?
- H Hé, V., a hátizsákot gyorsan nézzük át, csak formalitásból, jó? Pisilni nem kell?
- Ty Kérem?
- H Mondom: pisilni nem kell?
- Ty Hát, most már megyek, nem? Innen húsz perc alatt hazaérek. Csak integetek, tudja.

H Bánom is én, csak kedves akartam lenni. Akkor hazaviszi. Türelmetlenek a szülei.
 Ty Rég találkoztunk.
 H Akkor ezt a pár percet már kibírják, nem?
 Ty Rágyújthatok?
 H Né, már, csak nem cigarettázik? Igaz is, ahogy megnézem az arcát, látszik rajta, látszik az arcán, hogy cigarettázik. Tudja, csak pár perc elég, és kiismerem az emberemet. Előbb még hátizsákos kis tanuló lány, aztán egy szó erről, egy szó arról, erre nézek, arra nézek. Engem akarnak átverni? Nem is fiatal már, hiába a hátizsák, hé! Hát nem most szállt ki a vén kujon külföldi szeretője kocsijából? Cigarettázik! Azt a könyvtárakban nem szabad, hé! Ennyit még én is tudok. Mert felgyullad. Miket mesél itt nekem? És még a románt is akcentussal beszél. Pedig román útlevele van. Ez magának tisztelet?
 Ty Vannak ezek a nehéz hangzók, tudja, ami kevés nyelvben, az á és î, ezek mindig elárulnak minket.
 H Sétáljon hátra, oda V.-hez.
 Ty Miért?
 H Fogja a cuccát.
 Ty Miért is pontosan?
 H Nesze, itt az útleveled, és sétálj oda hátra, hálátlan ribanc.
 Ty Rendben. Bekötöm a zsákom.
 H Hordd el magad! Nem fogok itt rád várni, azt hiszed, nincs jobb dolgom? Az ember megszakad a munkában miattatok! V., forgassátok ki ezt a büdös kurvát, hogy megemlegesse, de még a bugyija korcát is, világos? A rohadt kurva, a mocskos, rohadt kurvája, te akarsz engem kioktatni, mi?

HATÁR 2 – Ty és Utastárs

Ty Elnézést, felébresztettem.
 Ut Nem tesz semmit, úgyis mindjárt itt lesznek a határőrök.
 Ty Milyen különös, hogy éjszaka érünk a határra. Hiába a hálókocsi, az ember mégsem alszik semennyit sem.
 Ut Maga nem román, igaz?
 Ty Nem.
 Ut Hallom az akcentusán. De azért szépen beszél románul.
 Ty ...
 Ut Hol járt?
 Ty Éppenséggel most indulok: Budapesten élek és Bukarestbe megyek, fesztiválra.
 Ut Akkor végig együtt leszünk. Én most érek haza, Bukarestbe.
 Ty Budapestről?
 Ut Hát, végül is ott is megálltam pár napra. De tudja, most mentem nyugdíjba: vegyész-mérnök voltam, és az sok felelősséggel jár. Elfáradtam az egész élettől. Úgyhogy rögtön nyugdíjba vonulásom után vettem egy kedvezményes Európa-körút jegyet, és három hónapig jártam az országokat.
 Ty Akkor már nagyon hazavágyhatott.
 Ut Pont maga mondja?
 Ty Ha-ha, tényleg.
 Ut Nem vágytam olyan nagyon: most megint folytathatom ott, ahol abbahagytam, csak épp a saját cégünkben, a férjemmel.

Ty Az én férjem is vegyész mérnök.
 Ut És maga?
 Ty Már nem is tudom. Talán színházzal foglalkozom: hol csinálom, hol kutatom, hol tanítom. És ezt is mind hol itt, hol ott.
 Ut Az nagyon nehéz. Akkor meg kellett tanulnia együttélni a kudarcokkal.
 Ty A kísérletek sem mindig jönnek össze.
 Ut Pont azért tudom. Rokon szakmánk van.
 Ty Lehet.
 Ut És most a nemzeti fesztiválra jött?
 Ty Igen, képzelje, én képviselem Magyarországot, pedig nem is vagyok magyar állampolgár, hanem román.
 Ut Szép karriert futhatott be, ha magát delegálják.
 Ty Nem. Csak senki más nem akart most jönni. Vagy nem volt ideje, vagy nem volt elég fontos neki.
 Ut Értem.
 Ty Elnézést, nem akartam megbántani.
 Ut De hiszen maga éppen hogy jön.
 Ty Ja, tényleg.
 Ut És folyton elnézést kér.
 Ty Valahogy felvettem.
 Ut Tegye le. Bosszantó.
 Ty Elné...
 Ut Már jönnek.
 Ty Milyen nagy hanggal vannak.
 Ut Lesegíti a bőröndömet?
 Ty Hogyne.
 Ut Nézze, ha már kibontottam, ez itt a névjegyem.
 Ty Köszönöm.
 Ut Arra az esetre, ha aludnánk Bukarestig: keressenek meg egyszer, a férjével. Szükségünk van egy jó vegyészre.
 Ty Hát, nem hiszem, nem beszél románul.
 Ut Az nem baj, ha tud angolul.
 Ty Tud, persze, de miért gondolja, hogy pont az én férjem lenne alkalmas?
 Ut Elég öreg vagyok hozzá.
 Ty Leveszem az én bőröndömet is.
 Ut Nem fog felhívni, ugye?
 Ty Nyissuk ki az ajtót, itt vannak.

HATÁR 3 – Ty és T

T Te, ezek Kalasnyikovokkal mászkálnak.
 Ty Igen? Az a híres Kalasnyikov?
 T Igen, az.
 Ty Azt hittem, sosem láttam még olyat, de ezek szerint évek óta ismerem.
 T Semmi értelme ilyet adni a kiskatonák kezébe. Veszélyes is – nézd meg, szinte kamasz: mi van, ha eldurran az agya, és mindenkit ki akar irtani?
 Ty Még nem fordult elő ilyesmi. Legalábbis itt nem. Azt hiszem, tudnék róla.

- T Ez megfélemlítés. A girhes határvadászok kezébe Kalasnyikovot adni. Mintha katonai junta lenne. Az egyenruhája meg lerohad. Olyan, mint egy dél-amerikai határvadász.
- Ty Túlzol. És ülj le, légy szíves, ne bámuld kilógva az ablakon, mert azt nem szeretik. Ülj le. Itt megvárjuk szépen, amíg jönnek.
- T Pontosan erről beszéltem. Megfélemlítenek, és nem is tudsz róla. Ha a körúton flangálna egy ilyen, kommandó vadászná le.
- Ty Nem is tudnak megfélemlíteni; mostanig nem tudtam, hogy Kalasnyikov. Mitől félttem volna?
- T Azért a nagy puskától mindenki leül a seggére.
- Ty Logikus.
- T Mit kalimpálnak a kerekeken?
- Ty Nem tudom. Vasúti ellenőrzés, vagy azt ellenőrzik, van-e benne valami.
- T Csak megnézem.
- Ty Szóval ez az a váratlanul feltörő izgágaság?
- T Nincs abban semmi, ha az ember meg akar közelebbről nézni ezt-azt.
- Ty Ez most nem olyan. Csak várunk. Gyorsan ellenőriznek, és továbbmegy a vonat. Közreműködünk.
- T Te meg minek álltal fel?
- Ty Kinyitom az ajtót. Már itt vannak a vagonban.
- T Közreműködünk.
- Ty Igen, oda akarok érní, ezért ne hepciáskodj, légy szíves.
- T Csak elemzem a helyzetet.
- Ty Nincs szüksége dekonstrukcióra, ez csak az, ami. Mégiscsak valahol a kelet–nyugat határ, kell az erősítés, minket pedig békén fognak hagyni, és hamar továbbmehetünk. Feltéve, hogy nem kötekedsz, mert akkor mégis anyádnak lesz igaza, és a határőröknél töltjük az éjszakát, zárkában.
- T Veled már történt ilyen?
- Ty Jézusom, nem, és most sem fog. Nincs kalandvágyam, csak mennék, és ebben te sem fogsz megakadályozni.
- T Mit kiabál?
- Ty Nem kiabál, kéri, hogy állj fel, mert szét akarja szedni az ülést.
- T De kiabál. Olyan érdesen beszél.
- Ty Lépjünk ki, hogy legyen helye, hozzák a kutyákat is.
- T Úgy nézünk ki, mint a drogdílerék, úgy nézünk ki?
- Ty Add ide az útleveled, és most már hallgassunk jótékonyan, míg ennek vége.
- T Leviszi a vonatról.
- Ty Mint mindenki másét. Elektronikusan ellenőrzik.
- T Ez itt a protokoll?
- Ty Ezt a szót értik, ne dobálózz vele.
- T Hozzák már vissza. Az útleveleket.
- Ty Persze. Mondtam.
- T Ha én ezt tudom, sokkal hamarabb jövök. Őrület. Egy szakadt kalasnyikovos elviharzott az útlevelemmel a bódéba.
- Ty Azt hiszem, mégiscsak elérjük, hogy a határőröknél töltsük az éjszakát. Abban a bódében.
- T Miért, nem szabad tudnom, hogy az Kalasnyikov?
- Ty Azért nincs veszélyérzeted, mert nem tudod, mi folyik körülötted.
- T Mi folyik? Te mondtad, hogy nem kiabál, hogy nem is lövésre tartják azokat a, na, azokat.
- Ty De azért mégis ott vannak.

- T Akkor belátod, hogy ez manipuláció. Megfélemlítés, mint Dél-Amerikában.
- Ty A latin szavakat és a földrészek nevét is értik.
- T Rettenetesen félsz.
- Ty Én nyugodt vagyok, de te majd kiugrasz a bőrdőből.
- T Ne viccelj, három óra Intercityn, és ilyen kalandok! Ha én ezt hamarabb tudom, nem utazgatok olyan messzire. Na, ezt most a képembe kiabálta.
- Ty Igen.
- T Mit mondott?
- Ty Ne idegeskedj. Tedd el az útleveled, több ellenőrzés nem lesz.
- T Mit üvöltözött?
- Ty Nem üvöltözött: neolatin nyelv, temperamentumos, nem olyan lagymatag, mint a miénk.
- T Szerintem meg üvöltött, és valami nem tetszett neki, igaz?
- Ty Nem igaz.
- T Utánamegyek, megkérdem.
- Ty Csak tessék, de szerezz magadnak tolmácsot. Én továbbmegyek.
- T Úristen, mit üvöltöznek ezek velem!
- Ty Ül le, innen tíz perc alatt megérkezünk.
- T Nem azért jöttem ide, hogy üvöltözzenek velem! Hogy a székemet is szétszedjék! A gatyámat is kikutassák! Elindultunk!
- Ty Nem kutatták ki a gatyádat.
- T Majdnem.
- Ty És mégsem, pedig mindent megtettél érte.
- T Borzasztó így élni. Fegyverrel fenyegetnek. Szétszedik a fenekem alatt székem.
- Ty Te mondtad: ez a protokoll. Vicces volt különben, azt kérte, álljunk föl, hogy kibontakozhasson.
- T Vicces kiskatona, Kalasnyikovval az oldalán.
- Ty Aha.
- T Végigment a vagonon, minden ablakot megvert az öklével, és üvöltött. Az arcomba kiabált.
- Ty Igen. Jó utat kívánt.

SZAKMABELIEK 1 – H és G (Ty hallgat)

- G H., ez a csaj, ez veled van?
- H Igen, mondtam, hogy bezállhat, van még egy hely.
- G Ismerjük egymást?
- H Ott volt végig, ne hülyéskedj.
- G Szálljatok be. Te előre, hogy legyen kivel beszélnem.
- H Csak bekötöm magam.
- G Hé, beraktad a csomagod hátra? Nehogy az öledben fogd, kisanyám, háromszáz kilométeren keresztül, mert ezek képesek rá, érted?
- H ...
- G Na, mit szólsz? Na, hát mit szólsz, öregem? Gondoltam is rögtön, de jó lesz, hogy veled utazom, mert öregem, muszáj ezt valahogy kibeszélni.
- H Mihez mit szólok.
- G Hát ezekhez, mi?
- H Te is láttad. Ott ültél az előadásokon.

- G Hát, ez az, öregem, ott ültem, mint akit megbüntettek, nem? Ne csalj! Láttam, hogy bóbiskoltál.
- H Én már láttam az előadásokat.
- G Bóbiskoltál! Bóbiskoltál! Vagy szégyelled bevallani itt a kicsaj előtt?
- H Jól van, bóbiskoltam.
- G Mit szólsz ahhoz a nagyfenekűhöz?
- H Melyikhez?
- G Micsoda beugratás, mi? Volt ott néhány nagyfenekű, nem? Nem is értem, ezek elvileg éheznek, nem? Az meg ott a nagyjelenetben telibe tárja a nagy fenekét.
- H Amatőr volt.
- G Amatőr volt az egész, öregem, botrányos. Nálunk lekergetnék ezeket a színpadról, na, nem? Itt meg fizetésért marháskodnak.
- H ...
- G Szégyen, hogy ezeknek még fizetnek is érte, hát nem? Meg kellene ezeknek mondanivaló, hogy menjenek előbb fogorvoshoz meg nőgyógyászhoz, meg mit tudom én, még milyen gyógyászhoz, hogy emberi külsejük legyen, meg fussanak reggelente, azután gondolják meg, hogy színpadra álljanak, vagy ne. Hát nem?
- H Miért, szerinted hányan futnak Magyarországon?
- G Mit tudom én, nem gyűjtöttem statisztikát.
- H Hát én se.
- G Csak gondoltam, megbeszéljük, nem? Öregem, hát nem lehet ekkora seggel színpadra menni! Ki mondja meg ezeknek, ki mondja meg, mi? Te miért nem mondod?
- H Azt kellene mondjam, hogy ne menjen ekkora seggel színpadra?
- G Hát valaki csak meg kell hogy mondja, nem? Eljönnek Magyarországra, és mekkora égés az egész, öregem! Mekkora égés!
- H ...
- G És akkor lesik, hogy majd hátha valaki meghívja őket ide vagy oda, hogy majd mehetnek haknizni vagy turnézni.
- H ...
- G Nem mondom, akarok én segíteni ezeken a szerencsétleneken, de hát így nem lehet. Ezek nem színpadképesek! Odamegy az ember, és olyan lelkesek, meg minden, öregem, megértem, hogy szeretsz közéjük járni, na, de mégsem hozhatja őket az ember haza, nem? Hogy veszi ki magát? Csak égne a bőr a képemen, nem, öregem?
- H ...
- G Azt mondják, egy lakásban élnek fiúk-lányok, érted? Biztos össze-vissza dugnak, öregem! Te biztos tudod.
- H ...
- G Az a nagyseggű, az nem megvetni való, na, de nem lehet az ember olyan becstelen, hát nem? Most mondjam azt, hogy bocsásd meg, babám, hogy megbasztalak? Aztán semmi szerep?
- H ...
- G És a végén én vagyok a feketeseggű, mert megmondtam az igazat.
- H ...
- G Ezeknek úgymint mindegy, össze-vissza dugnak, mint a nyulak.
- H ...
- G Öregem!
- H ...
- G Na, mi van, öregem, hát csak meg kell ezt beszélni valakivel, na, nem?

H ...
 G Gondoltam, veled őszinte lehet az ember, öregem.
 H ...
 G Öregem! Na! Hé!
 H ...
 G Mi a fenének nem szólsz, hogy elaludt, nem látod, hogy én az utat figyelem! Az istenit, hát mászhatunk fel az első fára, én vezetek, érted?
 H ...
 G Én vezetek, érted?

SZAKMABELIEK 2 – G és Ty

G Mondja H., ha esetleg úgy van, akkor segítek valami állásban vagy ilyesmi.
 Ty Igen, pontosan így van.
 G Tudni kéne, hogy mihez értesz, kisanyám. Ismerlek valahonnan, nem?
 Ty Egyszer elhozott engem, autóval.
 G Aha, persze, te vagy az a hátul kuksolós, nem?
 Ty Azt hiszem, H. említette...
 G Önéletrajzod van?
 Ty Persze. És próbaírás.
 G Olcsó papír? Azért ilyen sötét.
 Ty Ezt ajánlották, reciklált. Sokkal drágább, mint a többi.
 G Jössz a román szavakkal te is. Mióta élsz itt?
 Ty Nehéz megmondani, sokat jövök-megyek.
 G Akkor megtanulhatnál magyarul.
 Ty ...
 G Mik ezek a hátravetett szó szerkezetek itt?
 Ty Elnézést, ezt már olyan sokszor mondták, és soha nem értettem. Volna szíves elmagyarázni, mi az?
 G Hát, olyan németes. Látszik, hogy nem tudsz jól magyarul.
 Ty Már hogyan tudnék, csak magyarul tudok írni.
 G Úgy se, kisanyám, úgy se. Mit kezdjek én egy ilyennel?
 Ty Elnézést, de írást is tanítottam.
 G Hol?
 Ty Hát Kolozsváron.
 G Ez a baj, hogy ott mindenki rögtön pozícióba kerül, van fogalmad, mennyit kellett nekem gürcölni a pozícióért? Az nem olyan egyszerű itt, na nem? Hogy mindjárt egyetem után az ember fejéhez vágják. Aztán jöttök, és nem tudtok semmit.
 Ty Lenne szíves mégis megmondani, mi az a hátravetett szó szerkezet?
 G ...
 Ty Gyorsan tanulok, megjegyzem egyszer és mindenkorra, és több ilyen hibát nem vétek.
 G ...
 Ty Az a németes, tudja, az imént említette.
 G Jó, hát folyton ilyen hibákat vétesz, hát, nem tudom, na, most nyelvtani elemzést vársz, mi vagyok én?
 Ty Mindig ezt mondják.

- G Igen, ez olyan szólás, na. Nézzél utána, mit tudom én. Milyen állást akarsz, ha ennyit sem tudsz?
- Ty Gondoltam, kijavítom a hibákat legközelebbre.
- G Legközelebb, te aztán elszánt vagy, nem? Nagyon akarsz, nem?
- Ty Hát, jó lenne, hozzá vagyok szokva, hogy van munkám.
- G Majd utánanézőnk, valami fordítás vagy ilyesmi. Na, meghívlak, jó? Kisasszony, nekem a szokásosat, megebédelünk, jó, olyan sovány vagy, ki kellene kerekedni, nem? Majd én vigyázok rád.
- Ty Köszönöm, nem vagyok éhes.
- G Ja, ezt ismerem, mindig ez van az erdélyiekkel, hogy nem éhesek. A másik meg, mikor megbeszéljük a találkozót egy kávézóban, és kisanyám, hát, ott álltok mínusz húszban a kávézó előtt, nem? Mert kicsit késik az ember, nem? Hát nekem itt dolgom van, nem csak úgy lődörgök! Nem tudok rögtön rohanni, na nem? És akkor ott álltok mínusz húszban a kávézó előtt, mert ha bementek, akkor megkérdi a pincér, mi kell, és akkor fizetni kéne.
- Ty Elnézést, nem akartam felidegesíteni.
- G Hát ezért mondtam, kérjél, amit akarsz, a vendégem vagy, nem nagyon lesz ebből semmi, már látom.
- Ty Nem?
- G Ezzel a hozzáállással? Meg vagy te húzatva, kisanyám?
- Ty Akkor inkább mennék.
- G Na, még van húsz perced, míg eszünk, mit szólsz? Mit kérsz? De csak akkor, ha a vendégem vagy, úriember vagyok én, na nem?
- Ty Akkor legyen a sült krumpli majonézzel.
- G Kisasszony, legyen szíves! Szalma és majonéz! Tudod is te, mi az a majonéz!

SZAKMABELIEK 3 – L és Ty

- L Na, akkor idefigyelj, én nem a levegőbe dolgozom, világos?
- Ty Hogyhogy?
- L Minek nyúljátok le a fordításaimat, hm?
- Ty Nem nyúltam le semmit.
- L Most voltam valami fesztiválon, és szembejön a nevem a plakáton. A saját nevem!
- Ty Egészen biztos, hogy nem én voltam.
- L Micsoda rendszer ez? Azt sem tudom, ki marja össze a fordításomat, mindig így csináljátok Erdélyben? Hogy ne kelljen fizetni?
- Ty Hát tény, hogy nincs pénz, de én nem tudok róla, hogy személy szerint illet tettem volna.
- L Lenyúljátok, ingyen, mert telefonálni sem telefonáltok!
- Ty Elnézést, én nem foglalkozom kortárs darabokkal.
- L Mert akkor már fizetni kellene, hát ez a szerzői és fordítói jogok meggyalázása.
- Ty ...
- L Ott még nem hallottatok ilyesmiről?
- Ty Hidd el, velem is előfordult, hogy egyszer csak ott volt valahol a szövegem, és néha még a nevem sem.
- L Nem értem, hogy lehet ezt ilyen civilizálatlanul.
- Ty Mondom, én azon az oldalon állok, ahol te. Tőlem is elveszik, szerintem szégyellnek szólni, hogy nincs pénz, és azután ilyen sután alakul.

- L De annyira hülyék vagytok, hogy felteszitek a nevemet a plakátra.
 Ty Melyik színház volt az?
 L A zs.-i színház.
 Ty Én ott soha nem is dolgoztam.
 L És ha nem tudnátok, ha felteszitek a nevem a plakátra, akkor a törvény értelmében fizetnetek is kell.
 Ty Még elérhetőségüket sem tudom, de szerintem keresd fel őket.
 L Egy perc alatt ki lehetne vasalni a pénzt, ha itt lennétek, de hát kinek a keze tud kinyúlni a határon túlra!
 Ty Igazán sajnálom. Inkább félszegség ez, mint rosszakarat. Beszélni kell velük.
 L Ezek után? Tudod, ki áll veletek szóba?!

KOLLÉGIUM 1 – Ty és J

- J Mindenképpen reggel kell menned, de ne túl korán; annak sincs semmi értelme – van, aki már ötkor odaáll. És kettő-háromkor jut be.
 Ty Tiszta hülyeség. Akkor már inkább kilencre megyek, és bejutok ötkor, amire zárnak.
 J Nem egészen. Ha kilencre mész, biztosan nem jutsz be ötig.
 Ty Miért is? Ötkor zárnak, nem? Addig le kell zavarjanak mindenkit, akit beengedtek a kapun.
 J Elvileg kilenckor nyitják a kaput, és elvileg ötkor zárnak, de ez nem jelenti azt, hogy bemehetsz, ha kilencre mész, és hogy ötkor végzel.
 Ty Miért? Benn rekedek a purgatóriumban vagy a black hole-ban, vagy mi lesz már? Hülyítesz, ugye? Szívatsz.
 J Ha ötre mész, nem történik egyéb, mint hogy az épület előtt, a letaposott fűvön áldogálsz hatodmagaddal úgy hétig, és akkor tényleg békaptad.
 Ty Rendben, és ha hétre megyek?
 J Az ideális. Akkor pont fix az első két-háromszázban vagy, ami azt jelenti, hogy a kilenc óras kapunyitáskor beférhetsz az asznapi eresztésbe. De csak akkor, ha kicsit gyurakodsz, és nem engeded, hogy elébed álljanak.
 Ty Mert sor van?
 J Mert nincs sor, te tajdag. Mert őkik egymást. Hamarabb mész, ott dagasztod magad kilencig, és kilenckor úgy berontasz, hogy versz le mindenkit a lábáról. Na?
 Ty Végül is. Egy napot ki lehet bírni.
 J Egy napot az eszed tokját. Egy napot. Majd beszélünk, ha visszajöttél, akkor lássalak újra, hogy teszed az angolt.
 Ty Megvan minden iratom: orvosi papírok, leszármazás, hogy magyar vagyok, fordításban, hitelesítve.
 J Központi hitelesítőnél?
 Ty Anná!
 J És mégsem érted, mi? Akkor már kiadtad a kéthavi ösztöndíjadat azért, hogy három lapot lefordítsanak.
 Ty Leszarom, egyszer kell az életben. Ha nekik ez olyan nagy üzlet, felőlem fordíthatják kizárólagosan azt a pár mondatot.
 J Annak örülök, hogy itt lakunk egy folyosón, és még láthatom a hervadt képedet, egy-két hét meg hónap meg év múlva is.
 Ty Választ adnak kilencven napon belül, törvényben van.

- J Hogyne. Csak közben kérnek kiegészítést, ilyen-olyan igazolást, közben a többi papírod szavatossága lejárt, akkor azt újra kérik, s mehetsz megint az ingyenelekhöz, vagyono-kért félrefordíttatni, és így körbe-körbe, míg meg nem unod, hülye fehérlép. Én másfél éve várom a választ, s nekem senki nem mondhatja, hogy nem tudom, hogy megy ez. Kívülről idéztem nekik a törvényt. Na, akkor utasítottak vissza először.
- Ty (Nagyarcú fasz. Biztos azokat is cseszegeted.)
- J Nézel, de majd meglátlak holnap este, mikor hazajöttél, s mikor lesed, hogy csináld legközelebb, hogy sorra is vegyenek. Mert ha ötig nem végeznek, akkor ott maradnak még, ha kedvük tartja, de ha nem, hát akkor avesz, kiraknak, és kezdheted újra a kö-vetkező fogadónapon.
- Ty Befurakszom.
- J Be. Látszik rajtad. Tényleg.
- Ty Add vissza a doszáromat, nem akarom, hogy átnézd.
- J Nesze. De vigyél magaddal vizet meg szőlőcukrot, amit szopogassál. Mert te elájulsz, innen látom, hogy elájulsz.
- Ty Köszönöm a támogatást, igazán.
- J Zsebkendőt is. Engem úgy négy-fél öt körül szokott elkapni a zokogás, a legnagyobb megrökönyödésemmre, pedig mekkora egy nagy marha vagyok.

KOLLÉGIUM 2 – Ty és CC

- CC Nem te vagy D. Á., ugye?
- Ty Nem. Ő az egyik ünnepelt.
- CC Affenébe. Mindegy, ezt most már táncoljuk végig.
- Ty ...
- CC Tudom én jól, itt a listája a májusban születetteknek, F. N., D. Á. és H. Z.
- Ty Azt hittem, meghívott vagy.
- CC Miért, ez valami zártkörű buli?
- Ty Nem, dehogy, csak éppen nem úgy nézel ki, mint aki műszakis lenne az első kilenc emeletről. Meg utálnak is minket rögtön, ahogy megnyomjuk a liftben a tízes gombot.
- CC Azt gondolom. Nekem is leesett az állam, micsoda luxusszállót kanyarítottak ide a tizedikre. Nem mondhatjátok, hogy nem költ rátok a magyar állam.
- Ty Hogy őszinte legyek, láttam már luxushotelt.
- CC Na, akkor lehet, hogy te vagy az én emberem.
- Ty Nem inkább D. Á.? Tudod, az ünnepelt.
- CC Ő is. Mind az embereim lehetek.
- Ty Nagyszerű. Úgyis állást keresünk. Gyakorlatilag mindannyian.
- CC Itt ragadni, mi?
- Ty Még nem tudom, mennyi időre.
- CC Mind ezt mondjátok, vigyázz, sokat tudok.
- Ty Lehet, hogy nem tudok eléggé vigyázni.
- CC Aztán mind itt maradtok.
- Ty Igen, lehet.
- CC Biztos, anyukám, innen még senki sem ment haza.
- Ty Ha csak ki nem ugrott a tizedikről.
- CC Ha-ha-ha, ezért szeretem az ilyen munkát, hogy ilyen jófej határon túli értelmiségi csa-jokkal rázza az ember.

Ty ...

CC Te melyik vagy?

Ty Melyik micsoda?

CC Melyik határon túli ösztöndíjas?

Ty Ty.

CC A belső zsebemben vagytok mind, majd a szünetben megnézem, mit tanulsz.

Ty Akár most is, ha akarod.

CC Még beszélgetünk.

Ty Értettem.

CC Szóval össze-össze jöttök havonta megünnepelni a születésnaposokat?

Ty Összejövünk. Bár ez eufémizmus, mert folyamatosan össze vagyunk zárva itt a tizediken.

CC Akkor bölcsész vagy.

Ty Majd a listád.

CC Ne félj, az nem hazudik.

Ty Rögtön gondoltam. Mert én szoktam.

CC Egy bölcsész? Naná!

Ty Mikor táncolsz D. Á.-val?

CC Majd ha veled megbeszéltem, amit kell.

Ty Beszélgetünk. Te mondtad. Lábjegyzetben ki is?

CC C. C., megfelel?

Ty Ó, hát a tévéből vagy ismerős!

CC Hagyjuk az ovációt.

Ty (Nem szántam ovációnak, te barom.)

CC Azért tegeződhetünk.

Ty Megtisztelsz.

CC Ötletem van arra, amit mondtál.

Ty A lábjegyzetre?

CC Arra, hogy itt is maradj meg haza is menj, és munkád is legyen, és olyan autód, amelyet csak álmodtál.

Ty Akkor sofőrrel megtoldva kérem, mert én nem tudok vezetni.

CC Ti vagytok a krém, az intelligencia, mindenünk, a nemzet kincse. Van fogalmad, mekkora szolgálatot tehetsz?

Ty Azt hittem, folyamatosan azt teszem: képzem magam, oktatok is, majd újra. Majd, ha lehet.

CC Ne ilyen kispályásan, anyukám, ne ilyen kispályásan.

Ty Na, jó, a Yale-re is elfogadok meghívást.

CC Sose juttok ti a Yale-re, anyukám, soha! Ez a tizedik nem arra épült, erről az emeletről senki nem megy a rohadt Yale-re, efelől kezeskedem.

Ty Mégis honnan tudtad, hogy ma buli van?

CC Miért nem a névsort kérded?

Ty Mert azt sejtem, honnan tudod.

CC Onnan tudom a bulit is, pont onnan. Mindent tudunk rólatok, anyukám, azt is, ha fingsz.

Ty Ez se a legjobb szakma. Bár öltönyös. Itt senki sincs öltönyben. A dress code-ot nem tudtátok kideríteni?

CC Bárki lehet még öltönyben, anyukám. Bárki, csak az eszedet használjad.

Ty Erőttem. F. N.-nel már táncoltál?

CC Igen.

Ty És ő mit mondott?

CC Mire?
 Ty Erre a szövegre.
 CC Hülyének nézel?
 Ty ...
 CC H. Z.-vel is foglalkozunk majd, csak őt nem lehet felkérni.
 Ty Vágom. Ő fiú.
 CC Meg fogjuk oldani. Mindenkivel beszélünk, sorra.
 Ty És mi a feladat?
 CC Na, ugye? Aki látott már luxushotelt, az kérdezni is tud.
 Ty Hermeneutika.
 CC Kiirtjuk a geciket.
 Ty Ez egyértelmű.
 CC Ez a mai határon túli értelmiség feladata, érted? Nem ám itt poshadni, könyvtárban kuksizni, anyukám, Ez neked az elhivatottság? Bulit csaptok a szülinaposoknak, mint a jóllakott napközisek, anyukám? Tea nincsen kimérve?
 Ty Valami gyengébb minőségű bor, esetleg.
 CC Te játszol velem.
 Ty Esküszöm, nem, valami ördögi dolog ez, hogy nem tudok eléggé felnőni a helyzethez. Családi örökség. Komolyan. Infantilis maradtam.
 CC Gondolkozz azon, amit mondtam.
 Ty Nem tudok, mert nem értettem belőle egy bűdös szót sem.
 CC Kipipállak a listámon.
 Ty Nagyon köszönöm.
 CC Melyik az a D. Á.?
 Ty Nem látom, talán lefeküdt.
 CC Azt nem lehet. Akkor melyik a szobája?
 Ty ...
 CC Csak azt a csokrot odaadom, tényleg, ott van a munkatársamnál.
 Ty Jé, tényleg, ő nem táncolgat.
 CC Na, voltam itt, beszéltem is, majd keressetek. Itt a névjegyem.
 Ty A csokor?
 CC Add oda valamelyiknek. Aztán ne felejtse el a geciket.
 Ty Hogy is tehetném?

KOLLÉGIUM 3 – telefonbeszélgetés Ty és J

J Na, mi van, kimaradsz a buliból?
 Ty De ki ám!
 J Iratokat meg miért nem adtad be? Kiakasztottak?
 Ty Majd beadom, ha lejárt az ösztöndíjam.
 J Te szakasztott hülye. Akkor nem kapod meg a letelepedést.
 Ty Miért nem?
 J Mert nem tudod felmutatni, hogy van miből megélni.
 Ty Keresek állást.
 J Nagy hülye vagy, hogy elköltöztél, itt mindent megoldunk, helyben. Segítjük egymást. Mi nem jó neked ebben?
 Ty Depressziós dolog, hogy folyton egymás levében fővünk.

- J Az hát. F. is említette ma reggel, hogy azt hiszi, idegösszeomlása van. Aztán sétált tovább szépen nyugodtan a folyosón. Mosolygósan.
- Ty Hát, ezért nem.
- J Azért megosztanánk a vörösboros kólát. Ha más nem, egy titkárnői állást kisuvasztunk neked a tanszéken.
- Ty Annyira kecsegtető.
- J Te vagy az oka, miért nem részecskefizikát tanulsz.
- Ty Mert te olyan sokra mentél vele. Tied tudják, mekkora az adósságod?
- J Majd szép sorban, apróra. Nem kell elkapkodni.
- Ty Nem kapkodszt, azt látom.
- J Most nem engem vesézünk.
- Ty Mindig engem vesézünk.
- J Mert folyton lődörögsz. Ahelyett, hogy a dolgoddal törődnél.
- Ty Mégis milyen dologgal törődjek.
- J Mikor voltál könyvtárban utoljára?
- Ty ...
- J Látod, össze-vissza kavarsz, de semmi nem történik mégsem.
- Ty Hol kezdjem?
- J Honnan tudjam? Itt állok a folyosón, reggel van, vörösboros kólával indítok, és F. mosolygósan közölte az imént, hogy idegösszeomlása van. Esetleg költözz vissza. De gyorsan, mert ez az utolsó tantuszom.
- Ty Hová vissza? Nem merek visszamenni. Már nem merek, túl sok idő telt el.
- J A kollégiumba, te tongyó! Látod, K. is milyen szép karriert csinált itt, pedig olyan hülye az istenadta, rajtad is túlsz. Ide viszi a főnöke, meg oda viszi. Az ösztöndíjról sem mondott le, pedig hidd el, az picula a fizetéséhez képest. Aztán ő is itt lakik még mindig, spórolásból.
- Ty Micsoda élet!
- J S nem kapják el, te.
- Ty Gondolom, most ezen vagytok.
- J Naná. Valahogy csak kikavarom, hogy csinálta, s akkor utánacsinálom én is.
- Ty Leteszem, nehogy leessen az utolsó tantuszod.

EGYETEM 1 – X tanár úr irodája – Ty és X

- X Akassza föl a kabátját. Ne a vállára, az akasztóra. Végre. Üljön le nyugodtan. Szóval?
- Ty Igen?
- X Én kérdelem, hogy miért is van itt?
- Ty Szólt a tanszéki titkárnő, hogy be kell jönnöm, fogadóórára.
- X Akkor még egyszer a nevét.
- Ty Ty.
- X Megvan. Megvan, ez az! Maga nem fog idén végezni.
- Ty Dehogynem, letettem az összes vizsgámat, egyéni hallgatóként.
- X Nem is járt hat félévet. A hat félév a doktoriskola feltétele. Nincs abszolutórium.
- Ty Eggyel előbb ha lapozunk. Ott a korábbi két félév. Az hat félév összesen.
- X Aha, hát elvileg. Igen. Azonban nem ez a lényeg. Nem jók a vizsgák.
- Ty Nem értem.
- X Mi az, hogy érdemjegy? Nálunk nincs is érdemjegy.

- Ty Kértem érdemjegyet, mert nem tudtam, mit kell, hát vizsgán kértem érdemjegyet.
 X Nincs érdemjegy.
 Ty Elnézést, a témavezető tanár úr sem tudta ezek szerint.
 X Ő sem és maga sem. Azért maga tájékozódhatott volna.
 Ty Eszembe sem jutott, hogy nincs érdemjegy.
 X Csak *megfelelt* és *nem felelt meg* van.
 Ty Hát, ez mind maximális érdemjegy, ezért gondolom, megfelel a *megfelelt*-nek. Nem? Hogy megfeleltem.
 X Nem. Ez egyszerűen értelmezhetetlen.
 Ty Bocsánat.
 X Ne kérjen bocsánatot, ez ontológiai kérdés.
 Ty Akkor átmentem?
 X Nem. Vagyis részben. De idén nem végezhet.
 Ty Mégis, mit tehetnék? Nincs tovább ösztöndíjam, az csak három évre szól.
 X Mondjuk, ismétljen egy évet.
 Ty Az lehetetlen, lejárt az ösztöndíjam, vagy hazamegyek, vagy munkát vállallok, de nem tudok heti egy napot
 X Volt három éve rá, de nem használta fel.
 Ty Egyéni voltam, csak a témavezetőmhöz jártam, hat félév, ott a kreditszám, minden vizsga, maximális jegy.
 X Megint ez a jegy. Ki kellene rúgnom ezért. Még egyszer: mi a neve?
 Ty Ty.
 X Sosem hallottam. Életemben nem láttam magát.
 Ty De hiszen a tanár úr ott volt, amikor felvettek.
 X Mondom: életemben nem láttam magát.
 Ty Értem.
 X Akkor legyen úgy, hogy megengedem, hogy egy évet ismétljen. Aztán járjon be doktori órákra hetente, a rendes diákokkal. Még soha nem láttam az óráimon.
 Ty (Mert semmi köze a kutatásomhoz.)
 X Még soha nem láttam az óráimon. Ez így nem fog menni. Ismétljen egy évet.
 Ty Nem tudom megoldani. Nem tudok bejárni.
 X Nézze, itt szabályok vannak, nem lehet ennyire össze-vissza, érti? Valamit nem fogott fel. Komoly kommunikációs gap van közöttünk.
 Ty Nem értem.
 X Nekem ennyi időm volt.
 Ty Értem.
 X A kabátja.
 Ty Viszontlátásra.
 X Q-ka, itt megy egy évismétlő, vedd el tőle az indexét, légy szíves, jó? Még nincs ebéd-idő?

EGYETEM – Y tanár úr irodája – Ty és Y

- Y Ez a védés, ez lenyűgözött minket.
 Ty Örülök.
 Y Rég láttam ilyen eleganciát.
 Ty Ez jó.

- Y És honnan vannak a barátai?
 Ty A barátaim?
 Y Igen, tudja, az a magas turbános, meg a másik, a különös kalappal. Virágot hoztak magának. Nem tudják, hogy itt nem szokás?
 Ty Nem tudják. Nem ismerik a comme il faut-t, ha-ha.
 Y Igen, különlegesek. Hol lehet ilyen barátokra szert tenni?
 Ty Nem is tudom.
 Y Mondja, hol lehet ilyen barátokat szerezni?
 Ty Hát, azt hiszem, egyikük felhívott egyszer valami szöveg miatt, képzelje, földim, váradi ő is. Tudja, tanár úr, nem erdélyi, hanem váradi. Sőt, váradi román, és tökéletesen beszél magyarul, mit szól?
 Y Hát, ezek a csodabogarak, ezek a maga barátai. Mondom, olyan elegáns volt az egész.
 Ty Igen, a másik barátom pedig perzsa.
 Y Tényleg nem értem, hogy csinálja.
 Ty Sehogy. Nem tudom, nem gondolkoztam rajta.
 Y Szép volt az egész.
 Ty Nagyon jó ezt hallani.
 Y Van valami állás, docensi, úgy két év múlva.
 Ty Két év múlva? Istenem, addig éhen halok.
 Y Dehogy hal éhen. A maga férje bankár, nem?
 Ty Nem. Nem bankár.
 Y De jól keres.
 Ty Hát, nem tudom, mit értünk alatta.
 Y Meg lehet pályázni olyan struktúrán kívüli állásokat, docensi pozíciót. Két év múlva.
 Ty Köszönöm.
 Y Olvasta a legújabb kutatásokat?
 Ty Nem, és most már nem is vagyok ösztöndíjra jogosult, nem tudom, hogyan...
 Y Q-ka, átugrik magához Ty. egy könyv-előjegyzésre!
 Ty Köszönöm. Bár nem is tudom, hova tegyem, most, hogy kész a dolgozat.
 Y Hát, megyünk tovább, nem? Aki tanítani akar.
 Ty Akarok, de már nincs állásom sehol, nem tudok tovább...
 Y Q-ka, írja az előjegyzést, ahogy Ty. mondja! Megrendeljük a tanszéknek, rendben? Q-ka felhívja, ha megérkezett, aztán ha meguntta, visszahozza.

EGYETEM – Z tanár úr irodája – Ty és Z

- Z Megtarthatom ezt a példányt?
 Ty Hiszen a tanár úré.
 Z Majd lehet, hogy felhasználom. Idézem magát.
 Ty Köszönöm.
 Z Nem tudok másban segíteni.
 Ty Rendben.
 Z Miért jött ide? A román színház sokkal jobb.
 Ty Nem tudom. Azt hittem, biztonságosabb.
 Z Meg fogom próbálni.
 Ty Igen?
 Z Meg fogom próbálni. Hogy ajánljam.

Ty Köszönöm.
 Z A viszontlátásra.
 Ty A viszontlátásra.
 Z Várjon!
 Ty Igen, tanár úr.
 Z Nem fogom. Nem ajánlom. Maga összetörik. Én nem akarom.
 Ty Értem, tanár úr.
 Z Összetörik. Nekem nincs közöm hozzá. Menjen vissza.

ÖSZTÖNDÍJBIZOTTSÁG 1 – Ty és Ö

Ö Szóval szeretné meghosszabbítani az ösztöndíját?
 Ty Igen, a folyosón – a kollégiumban – hallottam, hogy ez lehetséges.
 Ö Na, látja, milyen jó magunknak, hogy ott lakhatnak, együtt.
 Ty Azt hallottam, hogy hosszabb-rövidebb távra lehetséges.
 Ö És mégis mit hallott?
 Ty Van olyan, aki újabb három évre megkapta.
 Ö Hohó, de messzire szaladt ez a csikó!
 Ty Végül is logikus: sokan elvégzik a képzést, megszerzik az abszolutóriumot az első három évben, majd megírják a dolgozatot a következő háromban.
 Ö Annyit azért nem kérhetünk! Mit is gondolnának rólunk?
 Ty Na, jó, annyit azért nem.
 Ö Egy évben kiegyezhetünk?
 Ty Egy évben.
 Ö Rendben van, legyen egy év, felvezetem ide a dossziémba, Ty.-hez.
 Ty Nagyon köszönöm. Ennyi volt?
 Ö Aztán van hová hazamenni Erdélyben?
 Ty Nem vagyok erdélyi.
 Ö Nem értem, miért akarja mindenki megtagadni a hovatartozását.
 Ty Nem akarom megtagadni: egyszerűen csak nem vagyok erdélyi. Határmenti vagyok, és az nem Erdély. Amikor elmentem Kolozsvárra az egyetemre, én sem értettem azt, hogy lepallni, elpallni, mánus, ejsze. Nekem is pont olyan nehéz és érthetetlen volt, mint magának lenne.
 Ö Jó, jó, nem kell idegeskedni.
 Ty És rögtön kiszúrták minden buliban, hogy nem vagyok erdélyi, és rögtön mondták is, és hát, nem hiszem, hogy ez az otthonosság feltétele.
 Ö De azért szereti a hazáját?
 Ty Melyiket? Mit? Mit értünk alatta?
 Ö Hát Erdélyt.
 Ty Szeretem.
 Ö És mégis, melyik város?
 Ty Úgy érti, ahol születtem, és ami nem Erdély?
 Ö Úgy.
 Ty Várad.
 Ö Ahá. Onnan nem volt még diákunk.
 Ty Nem nagyon, mert inkább román egyetemekre mennek, ott, a közelben.
 Ö Na, végre értjük egymást! Mi ez a térkép itt a hátam mögött?

- Ty Nem tudom, nagyon rossz voltam földrajzból. És nem is kapcsolódik semmi módon a kutatási területemhez.
- Ö Kapcsolódik az egész életéhez. Mit gondol, mit jelölnek ezek a színek? A halványsárga, a kék, az égőpiros?
- Ty Nem tudom.
- Ö Zöldecске?
- Ty Fogalmam sincs, olyan, mint egy nagy forgósél a Kárpát-medence fölött.
- Ö A népesség-eloszlást. A magyar népesség eloszlását.
- Ty Váradon égőpiros.
- Ö Mert égető a helyzet.
- Ty Amennyiben?
- Ö Amennyiben vészesen fogy a magyar lakosság.
- Ty Negyven éve dinamikusan fogy.
- Ö Mégiscsak érti a lényegét, nem?
- Ty ...
- Ö Egy erdélyi még itt ragadhat, mondjuk, ha nagyon akar, de tudnia kell, hogy mi ezt nem támogatjuk. Mi azt támogatjuk, hogy mindenki menjen vissza.
- Ty Tudom, aláírtam a papírt róla.
- Ö Mi hivatalosan azt támogatjuk, hogy menjenek vissza, nem is mondhatunk mást.
- Ty Természetesen.
- Ö De ha a magánvéleményemet kérdezi, akkor is csak annyit mondok, hogy nem árulhatja el a hazáját.
- Ty (Te is határon túli vagy.)
- Ö És ez számomra különösen fájdalmas kérdés, mert én is határon túli vagyok, csak hát jöttem kutatni, aztán megismertem a feleségemet, aztán jöttek az állások, kutatások, és hát valahogy a legjobb szándékom ellenére is itt ragadtam. Úgyhogy meggyőződésből mondhatom, hogy haza kell mennie. Kényes ez számomra, de nem mondhatok mást. A hivatalomnál fogva. És meggyőződésből is.
- Ty Nem tudom még, mit teszek. Az ember nem ígérgethet csak úgy. Ha itt maradok, akkor a megállapodás értelmében lemondok az ösztöndíjról.
- Ö Ne feledje: Várad piros, Várad ég! Négy gyerek, legalább négy gyereket kell szülni minden öntudatos nőnek Váradon, hogy valamelyest megállítsuk ezt a sajnálatos tendenciát.
- Ty Be fogom tartani a szabályokat, ebben biztos lehet.
- Ö Értse meg, jót akarok, a pirossal jelzett területen négy magyar gyerekre van szükség minden családban.
- Ty Köszönöm az informálást.
- Ö És tudja, ha már ott vannak, egy folyosón, gondoljon bele, együtt, hasonszőrűek; akár találhatnának párt maguknak, egymást között, tudja. Ne felejtse, nem véletlen. Maguk összeillenek, egyívásúak. Csak akad ott egy jóvágású legény?
- Ty Csupa jóvágású legény és leány vagyunk.
- Ö Gondolja meg, mekkora nyereség: a határon túl krémje.
- Ty (Év végére egy agysejtünk sem marad, annyi rossz bort iszunk.)
- Ö Na, hát, kutassanak, lakjanak jól, ragadják meg az alkalmat!
- Ty Akkor szeptembertől folytatódik az ösztöndíjam?
- Ö Tudom én, hogy maga nem ostoba.

ÖSZTÖNDÍJBIZOTTSÁG 2 – Ty és Ö

Ty Én vagyok Ty., az égővörös régióból.
 Ö Igen?
 Ty Az ösztöndíj miatt jöttem.
 Ö Nincs két hete, hogy itt járt.
 Ty Nincs. De hát, tudja, beszélgettünk a folyosón.
 Ö Na, csak nem azt akarja mondani, hogy máris megoldódott az élete?
 Ty Nem azt akarom mondani.
 Ö Akkor nem értem.
 Ty Beszélgettünk a folyosón az ösztöndíjakról.
 Ö Figyelek.
 Ty És ugye, én bölcsész vagyok, sosem voltam jó matekból.
 Ö ...
 Ty De a kisebb-nagyobb fogalmát egészen jól értem.
 Ö ...
 Ty Valamilyen oknál fogva én a fele összeget kapom.
 Ö Minek a felét?
 Ty A többiek ösztöndíjának a felét.
 Ö ...
 Ty Három évig az összeg felét kaptam, és most is, szeptemberben a meghosszabbított évben az összeg felét kaptam.
 Ö Nézze, én csak automatikusan átküldtem az osztályra a hosszabbítást.
 Ty Köszönöm szépen. Csakhogy eleve fél ösztöndíjat kaptam. És nem tudom, miért.
 Ö Magának is most jut eszébe szólni?
 Ty Eddig nem beszélgettünk pénzről.
 Ö Ez különös, nem találja?
 Ty De, most már különösnek találom én is. Csak hát, tudja, voltak ilyen-olyan munkáim, így nem tűnt fel.
 Ö Ilyen-olyan munkái? Ez remek. Akkor folytassa az ilyen-olyan munkákat. De ne tudjunk róla, mert törvényellenesek. Tudja, az ösztöndíj arra való, hogy tanuljon, nem pedig arra, hogy munkát szerezzen itt magának sutyiban.
 Ty Nem tudok munkát szerezni sutyiban, mert be kell járnom az egyetemre, és meg is kell még írnom a dolgozatot.
 Ö Jól kell gazdálkodni. Az idővel.
 Ty Szóval most, hogy kiestem az ilyen-olyan munkákból, egyszerre látom, hogy kenyérre sem elég a pénzem. Mert ugye az ösztöndíjam a mindenkori minimálbér negyede, és nem fele, mint a többieké.
 Ö ...
 Ty És ez három éve így van, és most kezdődik a negyedik.
 Ö ...
 Ty Létezik olyan, hogy fél ösztöndíj?
 Ö Utánanézek, ezt megígérhetem.
 Ty Gondoltam, megoldjuk, mert ha nem, bizony éhen halok.
 Ö Ne vicceskedjen már.
 Ty ...
 Ö Tudja, mit?
 Ty Igen?

Ö Megemelem az ösztöndíját ősztől a minimálbér felére.
 Ty Nagyon köszönöm.
 Ö ...
 Ty De akár nézzünk utána, hogy szerepel a dossziében.
 Ö Nyárra visszamenőleg meg tudom magának duplázni az összeget, de ez minden, amit tehetek, és higgye el, minden befolyásomat és lehetőségemet latba vetem.
 Ty Elhiszem.
 Ö De ez az utolsó év, és egy perccel sem több.
 Ty Rögtön gondoltam.

ÖSZTÖNDÍJBIZOTTSÁG 3 – Ty és Ö

Ö Á, szóval maga Ty?
 Ty Igen, én vagyok.
 Ö Akkor magától megvonjuk az ösztöndíját.
 Ty Miért? Még van majdnem egy évem, nemrég ítélték meg.
 Ö Maga Ty. N.?
 Ty Igen.
 Ö Akkor maga az, akitől megvonjuk az ösztöndíját.
 Ty Mi az oka?
 Ö Még kérdi? Az ilyeneket börtönbe kellene küldeni. Maga Ty. N., határon túli ösztöndíjas, és közben beadta itt a letelepedési kérelmét, férjhez ment, elköltözött, satöbbi. Azt hiszi, nem állunk kapcsolatban az idegenrendészettel?
 Ty Ty. N. vagyok, de nem adtam be a letelepedési kérelmem, és nem is mentem férjhez, az viszont igaz, hogy kiköltöztem a kollégiumból.
 Ö Ugye, hogy? Mi kérem, minden stiklit megtudunk.
 Ty Nem stikli, csak elköltöztem egy barát üresen álló lakásába.
 Ö Attól még tudjuk, mi folyik. Itt áll a jelentésben, hogy maga férjhez ment, és kérte a letelepedést.
 Ty Nézze, az nem én vagyok. Talán tévedés történt. Valaki más.
 Ö Egy ilyen ritka névvel, ne vicceljen.
 Ty A teljes nevem Ty. N. H., nézzen utána, hátha mégis tévedés.
 Ö Igen, a teljes neve Ty. N. H., szlovák állampolgár, földrajzot tanul, és múlt hét kedden kérte a letelepedést.
 Ty Ezt írja ott?
 Ö Igen.
 Ty ...
 Ö Megvonjuk az ösztöndíját.
 Ty Meg kell nézmem az útlevelemet; istenem, de szép lenne, ha kiderülne, hogy én nem én vagyok!
 Ö Maga egyszerűen zavarodott.
 Ty Itt van, én vagyok Ty. N. H., váradi és bölcsész, tehát nem lehetek azonos, sajnos, azzal, akit üldöznek.
 Ö De elköltözött.
 Ty Igen, ezért is megvonják?
 Ö Nem, csak jó tudni.

Ty Mit szól, micsoda véletlen, hogy eleve ritka név a Ty. N., erre még rátromfoltunk a Ty. N. H.-val is, és akkor kiderül, hogy abból is kettő van? Nem is tudom, megkönnyebbültem-e, vagy mindjárt sírnom kell.

Ö Ty. N. váradi, elköltözött a kollégiumból.

Ty Azonban nem adtam be a letelepedési kérelmemet.

Ö Még nem.

Ty Ha úgy lesz, szólok, és lemondok az ösztöndíjról, ez volt az egyezség.

Ö Jó, bár úgyis tudni fogjuk.

Ty És mondja, a másik Ty. N. H. városában, ott is ég a térkép?

Ö Hogyan?

Ty Ott is égópiros?

Ö Nem tudom, miről beszél.

ORVOS 1 – S DOKTOR ÚR RENDELŐJE – Ty és S

S Miért van itt?

Ty Hogyan?

S Meg tudja mondani, miért van itt?

Ty Hát, megkaptam a számát egy régi tanáromtól, tudja, H.-tól. Azt hittem, szólt magának. Nem szólt? Nem tudta, hogy jövök?

S Nem azt kérdem, hanem azt, hogy miért jött ide?

Ty Magát ajánlották. Illetve nem ismerek senkit. H. szerint már nehezebb esetet is kipofozott.

S Ezért van itt?

Ty Hát nem?

S Mondja meg maga.

Ty Azért vagyok itt, mert ha nem jövök ide, és nem csinál velem valamit, akkor belefeszem a kádba, és felvágom az ereimet a meleg vízben, és boldogan nézem, ahogy megfesti a vér a vizet, és látom, hogy legalább ennyiben hatással vagyok a világra, és mivel minden reggel iszonyú erőt fektetek abba, hogy ennek a csábító kísértésnek ellenálljak, ezért gondoltam, megkeresek valakit, aki segíthet, mert ha felvágom az ereimet, és boldogan belecsgorgok a kádba, akkor nem is tudom, hogy vitetnek haza a szüleim, pedig most még elevenen sem mehetek haza, mert tudja, a nagyanyámat magukhoz vették, mert a házát elárverezték, de ő nem tudja, azt hiszi, megvan még az ébenfekete bútora, pedig abba már beleszartak, szó szerint, és a térdébe platina-injekciót kap hetente, hogy ne fájjon üvöltésig, ezért csak épp üvöltési szint alatt fáj, és hárman élnek két kisnyugdíjból és egy özvegy nyugdíjból, mert a nagyanyám nem dolgozott soha, illetve példás házi-sárkány volt, látta volna a pompás fogadásokat a félszuterénben, töltött tojásokkal és vékonyra szelt sülttel, de most üvöltésig fáj a térd, és egy fél nyugdíjba kerül hetente a platinainjekció, és amikor én otthon laktam, és az egyetemen tanítottam, a másikon doktoriztam és a színházban dolgoztam, tudja, ezek mind más-más helységben, és az útra meg albérletekre elment a fizetésem és az ösztöndíjam, és mivel nyáron sehol sem fizettek, a szülői panelban kellett három hónapig meghúznom magam, na, ez az, amit már nem bírunk sehogysem, tehát nem vághatom fel az ereimet, ahogy jólesne, és nem is mehetek haza, mert ezek nélkülüm is éheznek már, és mivel itt nincs senki, aki felemelne, ha az utcán összeesek, ahogy egyik hazámbeli ösztöndíjas diák megállapította, mielőtt hazament, engem sincs senki, aki felemeljen, és nagyon közel az összeesés, úgyhogy adjon valamit, amitől nem fogok senkit erején felül költségbe verni, és telefo-

nálni se kelljen miattam, mert összeestem az utcán, igaz, ennek a veszélye nem áll fenn, mint említettem, mármint hogy bárki is bárhová telefonálna, ha én itt összeesnék az utcán, és hát ezért vagyok itt.

S Könnyes a szeme, amikor saját magát magáról beszél.

Ty Észrevettem, hogy sírok.

S Ez bevált, nézze, ne ijedjen meg, hogy a maximális adag duplája, így kezdjük; helyre kell jönnie, rendben?

Ty Rendben.

S Estére meg altató.

Ty Az jó lesz.

S Szedett már?

Ty Nem, de ezt szedni fogom, nekem eliheti. Ha tudná, hogy éjjelente...

S Ez nem terápia, nem kell ennyit beszélnie.

Ty Akkor legközelebb.

S Legközelebb tovább finomítjuk az adagját. Ki tartja el?

Ty Tessék?

S Eltartja valaki?

Ty Miért?

S Rendesen van felöltözve.

Ty Igen.

S Van valami mentora, vagy hogy hívják ezt?

Ty Nem, illetve H., aki megadta a címét.

S Ő tartja el?

Ty Ezt most nem értem.

S Támogatott recept, olcsó lesz.

Ty Köszönöm.

S Havonta jöjjön, úgy olcsóbb a rendelés is.

Ty Nem értem, én kifizetem.

S Ha ragaszkodik hozzá.

Ty Hát persze.

S Jó, de akkor is havonta. Helyre fog jönni.

Ty Tudom.

S Balra a nővér, ahol leadta az adatait, ott fizet.

ORVOS 2 – S DOKTOR ÚR RENDELŐJE – Ty és S

S Más lett a haja.

Ty Levágattam.

S Nagyon jó. És kerek az arca. Valahogy kikerekedett.

Ty Szerintem felpuffadtam, doktor úr.

S Jó ez a gyógyszer, megmondtam. Akar még meghalni?

Ty Nem, de felmondtam a munkahelyemen.

S Felmondott? Miért? Hogy tehet ilyen örültséget?

Ty Felmondtam, mert nem értettünk egyet.

S A főnökével?

Ty Azzal.

S Magára akart mászni?

Ty Hogyan?
 S Magára akart mászni?
 Ty Nem tudom, nem hiszem, csak az erejét fitogtatta. Meg becsstelen az egész.
 S Úristen, hát ezen a földön él, nem? Most honnan lesz másik munkája?
 Ty Már van: lemegyek vidékre, egy kollégiumba, tehetséges roma gyerekeket nevelni.
 S Minek?
 Ty Tehetségkutató program, a roma gyerekeknek. A romák társadalmi mobilitása nagyon kicsi.
 S Minek megy ilyen helyekre? Nem akar boldogulni?
 Ty De hát éppen hogy boldogulok, nem?
 S De maga nem roma, remélem. Vagy az? Megtévesztett a szőke haja.
 Ty Nem, nem vagyok roma.
 S És hogy került oda?
 Ty Egy volt munkatársam beajánlott az igazgatónak. Mert nem könnyű, egyébként.
 S Magára akart mászni?
 Ty Az igazgató?
 S Igen.
 Ty Mit tudom én, csak egyszer láttam, nem értem ezt az egészet.
 S A mentora tud róla?
 Ty Milyen mentorom, nincs mentorom.
 S Dehogynem, hát aki ide küldte.
 Ty Tud róla.
 S Mit szól?
 Ty Nem tetszik neki. Azt hiszem. Mostanában már nem gondol jókat rólam.
 S Miért, magára akart mászni?
 Ty De hiszen tíz éve ismerem!
 S Mindenki magára akar mászni, ez a baja, nem?
 Ty Nem is tudom, néha előfordul.
 S Hogy mindenki magára akar mászni? Mondom: MINDENKI.
 Ty Nem tudom, nem hiszem, talán. Lehet.
 S Jól néz ki. Egyelőre ne csökkentsük az adagot.
 Ty Nem akarok többet szedni.
 S Miért, nézze meg, milyen jól néz ki.
 Ty Kínos helyzetekbe kerülök. Mindenkire rá akarok mászni.

ORVOS 3 – szuterén – T és M

M Ez nem tűnik sürgősségi esetnek, uram.
 T Nem is tudom, doktor úr: az éjszaka egyik felében megállás nélkül zokogott, most meg órák óta rázza a röhögés.
 M Van ilyen.
 T A légzését hallgassa meg, ha már itt van.
 M A TAJ-kártyáját.
 T Csak nekem van.
 M De nem maga röhög, igaz?
 T Nem, de neki nincs, mert külföldi állampolgár.
 M Nem haldoklik. Nem volt joga kihívni hozzá.

T Gondoltam, megérti.
M Nincs mit megérteni, nem haldoklik. Emberek haldokolnak közben. Valami családtagja?
T Nem. Vagy még nem.
M Értem.
T ...
M Nézze, ebbe nem lehet meghalni, ha erre gondol.
T Voltak percek, amikor azt hittem.
M Hát igyekeznek, az biztos.
T ...
M Ha gondolja, esetleg leszedálom magának. Adok neki valami nyugtató injekciót. De ugye, az sem törvényes, az sem egy egyszerű dolog.
T Valahogy megoldjuk, érti?
M Na, szedáljam le, vagy mehetnek a dolgomra?
T Mi történhet?
M Ha leszedálom? Vagy ha nem?
T Ha nem.
M Mondom: nem fog itt meghalni magának. Majd kifárad. Alszik vagy nem. Mit tudom én, vigye orvoshoz.
T Köszönöm.
M Akkor most szűrjam vagy ne szűrjam?
T Ne szűrja.
M Fasza. Megint átbasztak. Az éjszaka közepén.
T Háromezer elég lesz?
M Mondjuk.
T Jó éjszakát, doktor úr.

KERTVÁROS 1 – két asszony – I és Zs

Zs Aztán, Ikám, az isten éltesse téged!
I Téged is, Zsukám!
Zs Isten éltesse, hogy hívják a nagyobbik fiad nőjét?
I Barátnőjét, Zsukám, úgy mondjuk. Tyukának hívják.
Zs Ez a neve.
I Ez. Adnak divatos neveket Erdélyben is.
Zs Isten éltesse, Ikám, meg Tyukát is meg a nagyfiadat.
I Ja, kell is, mert ezzel most beharaptunk.
Zs Gondolom, Ikám, erdélyiek.
I Te, Zsukám, elmentünk ismerkedni, mert tudod, ezek nem tudnak átjönni a határon, csak ha nagy valutát mutatnak fel, hát, gondoltam, ne jöjjenek ezek, mert én valutát nem adok, meg az a biztos, ha én megyek, mert akkor jövök haza, amikor akarok, érted, Zsukám.
Zs Hát hooogyne, Ikám. Kocc!
I Te, elmentünk ezekhez ismerkedni, hát, már a határon láttuk! Ezt a nyomort! Zsukám! Ezt a nyomort! Ilyet te még nem láttál. Ezeknél se festettek, mióta megvették a panelt, hát ez így igaz, Tyukám, de nem baj, tudod, nem szégyelljük. Azt mondtam mindég, ha a fiam boldogak lesznek, felőlem kifoghatják a világ legszegényebb lányát is. Na, de ilyet! Hogy ez a nagyobbik ez tényleg a világ legszegényebb lányát fogta ki! Szó szerint, Zsukám.
Zs Szó szerint! Proszit!

- I Még egyet, a névnapomra!
- Zs Apjukodnak?
- I Annak nem, mert már becsárdázott. Rajtunk a sor, Zsukám.
- Zs Hát akkor rajta! Kocc-kocc! Ezeknek se adsz?
- I Nem, ezek nem kérnek sose, látod, csak ülnek ott a feljáró lépcsőjén.
- Zs Morcos egy képe van. Fennhordja az orrát, mi?
- I Na, szóval van nekim egy rakás házi receptjük, volt ott terülj-terülj. De én láttam, hogy semmijük nincsen, de semmijük, Zsukám, csak épp jól belakattak minket, de üres volt a spejz, azt láttam a szememmel. Borsodban sincs ilyen, Zsukám.
- Zs Vezetni legalább tud?
- I Nem tud ez, és nem is akar, a szegény nagyfiam furikázza folyton, érted, ide viteti magát, meg oda.
- Zs Ahhoz van esze.
- I Ahhoz. De még munkája se. Aszondja, továbbtanul, de koros ez már ahhoz. Kérdeztük is, mivel jár, érted, mennyi pénzt adnak neki ezért, hát, Zsukám, hát nem is fizetik érte, Zsukám, jön, hogy sírjak, fiam.
- Zs Akkor meg minek a céció. Ikám, minek ez?
- I Ezt kérjük mi is. De a nagyfiamnak ez kell. Mintha a feneketlen kútba dobnád a pénzt, Zsukám.
- Zs Ezek mind feneketlen kutak, he-he-he. Jól megfogták a nagyfiadat, Ikám.
- I És hogy színházban csinál ott valamit, de nem a színpadon. Hát hallottál te ilyet? Na ilyet?
- Zs Mindig hallunk valami újat, látod.
- I Hát, ezt mondjuk mi is éjjel apukámmal, mikor felriadunk. Hogy mi lesz már ennek is a vége? Az ember sosem aggódhat eleget, Zsukám.
- Zs Biztos nem kértek egy kupicával, te – na, nem elfelejtettem a nevét?
- I Tyukámnak mondjuk.
- Zs Ez a neve?
- I Így mondjuk neki.
- Zs Ha nem kérnek, én megyek. Na, jó, hogy megismerkedtünk mindannyian.
- I Tiszta jó, nem? Legalább láttad te is, Zsukám!
- Zs Láttam, láttam, legalább vezetni megtanulhatna. Szülni fog?
- I Tudom én? Hát lehet ezeket kérdezni?
- Zs Nem lehet, Ikám.
- I Isten áldjon, Zsukám!
- Zs Becsülje meg magát. Hangosan mondom, a morcos arcának, mi? Legalább kicsit alád játszok, Ikám.
- I Na, isten áldjon. A faszba bele, apám, minek vetted ki a nagy üveg pálinkát, azt hittem, soha nem húzza már haza a belét!

KERTVÁROS 2 – két asszony – Ty és I

- Ty Ika néni, ne tessen haragudni, visszajöttünk.
- I Látom. Apám, te menj el innen, te most ne maradj. Te is, mamlasz, menjetek ki a kertbe, mind a ketten. Olyan balfasz vagy, mint az öcsém, téged is megölnék a nők, és alkoholizmusban végzed.
- Ty Hadd maradjanak, Ika néni, elnézést, hogy nem szóltunk.

- I A szívem belehasad; hogy meghalok miattatok, arra nem gondoltatok, ugye?
- Ty Elnézést, senkinek sem szóltunk.
- I Anyádéknak se, mi? Itt volt ez a Zsuka is, ennek is mit mondjak? Bolondot csináltok! Ennek a fiának ott ültem az esküvőjén, balról a második sorban. Most hogy adom ezt vissza, erre felelj! Nekem kötelezettségeim vannak. Nem lehet úgy, mint a vadak.
- Ty Nem akartunk senkit megbántani, így volt a legkönnyebb. Az én szüleim, ugye, nem jöhetnek át a határon!
- I Már megint ez! Adok nekik annyi pénzt, amennyit akarnak! Örökbe fogadom őket! Nesztek, pénz, nesztek, apátok évekig nem aludt miatta, hogy mikor jönnek. Megszentvedtünk érte. És akkor ez a hála. Nesztek, annyit adok, amennyit akartok. Anyádnak, apádnak. Jesszusom! Ezek tudták, mi? A te szüleid tudták! Jesszusom, apám, hallod ezt? Az ő szülei tudták!
- Ty Tessék megnyugodni, senki sem volt ott, egyik részről sem.
- I Naná, hogy nem! A családnak hogy nézek most a szemébe! Mi ezüstözött készletet adtunk minden egyes unokatestvér ballagására. Ott voltunk mindenhol, ahol kellett. Ez a kötelesség. A család. Tudod is te, elhagytad őket már milyen régóta! És az a tömérdék metszett kristálypohár: elsőáldozásra, nyolcadikból ballagásra, érettségire! A Balatonon hatvanfős vacsorákat adtam egymás után, mikor a két fiam elvégezte az egyetemet. Mert ezek nem fognak kulizni, érted, nem fognak reszketni, ahogy mi, hogy mi lesz, jaj, mi lesz. És nem adjuk el a Balatont sem meg a házunkat sem, értetted?
- Ty Éppen ezért én gondoltam, hogy írjunk szerződést, miszerint rám nem marad semmi, ha akármilyen történne.
- I Ki kell fújjam magam, engem tovább ne idegesítsetek. Ezt nem bocsátom meg, ezt nem bocsátom meg.
- Ty Annyit még, hogy nekem semmi nem kell.
- I Pedig szívesen adunk, mindenünket odaadjuk, eddig is mindenünket odaadtuk, hát nem, apám, mindenünket a fiainknak adtuk, és akkor így hálálkodnak, így hálálkodnak. Mit tudod te! Le kell menjek a pinyóba, fiam, van ott még egy doboz cigaretta. Te kérsz?
- Ty Egy szállal, igen.
- I Akkor rágyújtunk. Megbontjuk a hétputtonyosat. Méregdrága. Mennyi is volt? Nem tudom pontosan. Nagy napokra van. De ha már beleszartatok!

KERTVÁROS 3 – Ty és T

- Ty Mocsok dög, ezt nem mondtad!
- T Mit nem mondtam? Mit nem?
- Ty Hogy ezek mások! Gyűlöllek! Gyűlöllek, és soha nem fogok megbocsátani!
- T Mit tettem már megint rosszul?
- Ty Jaj, az együttérző! Úristen, de gyűlöllek. Remélem, megdöglök, és visszajárok kísérteni, és pokollá teszem az életedet, rendben?
- T Rendben.
- Ty Átharapom a torkodat, kitépem a beledet, és a kezedbe adom, kinyomom a szemedet, mint egy pattanást!
- T Jahahahajj! Bocsánat, de ez vicces volt.
- Ty Reszkess, mert bosszút állok!
- T Jól van, hát a családom nem pontosan olyan, mint én vagyok.

Ty Nem pontosan olyan? Te rohadék, te strici, te krokodill!

T Ha csak sírsz, akkor komoly maradok, jó?

Ty Megtanultam a terminológiát, a kültelki etikettet, mi? Ráokádni a másikra! Oháááá!

T Jól van, hányj le, ha akarsz.

Ty Most nem tudok. Én nem tudok spontánul. Spontánul csak a nyomorult spanjaid tudnak gecizni.

T ...

Ty Ne vigyorgoj! Kesze-kusza agyú barom! Honnan a faszból jöttél elő?

T Hát, jól van, ilyenek, én is kilógok, látod, ez itt így megy: ülnek, isznak, tévéznek, átmennek a szomszédhoz, isznak, leülnek, felállnak.

Ty Mi az, hogy tudom-e, mi a dobostorta? Do-bos-tor-ta – és szótagolja, baszd meg, mint-ha süket is lennék. És lassan beszélnek, baszd meg, ezek idióták?

T Hát, zavarban vannak tőled. Nem láttak még ilyet.

Ty Milyet nem láttak? Beszélő embert? Olyat, aki nem állat?

T Naaaaa.

Ty Ezek nem emberek, ezek állati szinten élnek, érted, állatok!

T Azt kérdezte, láttál-e már dobostortát?

Ty Azt. És szótagolta: do-bos-tor-ta.

T Biztos azt gondolja, milyen szép kis román tyúkot újított be a fia. Kedveskedni akart.

Ty Do-bos-tor-ta. Tudod-e, mi az, Tyukám? Így, lassan. És nem vagyok Tyukám, basszátok meg!

T Miért nem szóltál?

Ty Mindent diminuálni kell!

T Ez is olyan szó, mint a kalorifer?

Ty Nem pont, ezt egy átlagos műveltségű megérti, ezért nem érted meg te, világos?

T Világos.

Ty Hogy mindent le kell kicsinyíteni. Tyukám, Bukám, Hukám, faszikám! Infantilis állatok!

T Szerintem ne menjünk oda többet.

Ty Hogy fogom ezeket valaha is elfelejteni? Hogy fogom elfelejteni? Hogy lehet bármit is elfelejteni? Hogy csinálod, hogy elfelejtetted őket? Hogy csinálod, hogy nem hallod meg, amikor bőfőgik a faszszágot ki a pofázmányukon? Hogy lehet nem meghallani? Tényleg? Nem hallottad?

T Nem.

Ty De hiszen ott ültél, mellettem. Istenem, hogy lehet elfelejteni? Hogy lehet? Hogy lehet meg se hallani?

T Részemről egyszerű. Süket vagyok a bal fülemre.

Ty Hülyéskedsz.

T Nem. Kamaszkoromban volt néhány tikkem. Előbb a számat rángattam. Utána a jobb térdemet emeltem föl magasra, mint egy parádés ló. Minden lépésnél. Időnként rám jött. Akkor lassan haladtam, meg mondták is, hogy szétverik a pofámat, ha hülyéskedek. Úgyhogy egy évre rá megsüketültem a bal fülemre.

Ty Jézusom!

T Miért? Attól még nem antiszociális az ember. És hallom a lényegét. Csak a balról jövő infó néha kiszűrődik.

Ty Erről se pofáztál nagy lelkesen, hogy süket vagy.

T Nem.

Ty Szégyelled?

T A süketséget nem. Egyszerűen csak nem jutott eszembe.

Ty Tiszta szívás, hogy te vezetsz, és én a jobboldon ülök.
 T Hát az pech, tényleg.

ANYA, APA 1 – Aradon – Ty és Ty anyja

Tyany És ha mégis itt maradnál.
 Ty (Ez örület.) Ez lehetetlen, tíz éve felnőtt vagyok.
 Tyany Teljesen összetörtél.
 Ty Csak elfáradtam. Olyan, mintha folyton vigyázzba állna az ember. Nem ismerek senkit; minden pillanatban vizsgálom. Hát ezért.
 Tyany És van valami közönséges abban, ahogy közlekedsz.
 Ty A frászt!
 Tyany Ez nem stílus.
 Ty Le kell vezetnem a stresszt. Az agressziómat.
 Tyany Azért mondom, pihenj még.
 Ty Nem lehet, nincs hogyan. Mennyit pihenjek még?
 Tyany Hogy haladsz?
 Ty Mivel?
 Tyany A dolgozattal.
 Ty Ja, azzal sehogy.
 Tyany Ezt a slendriánság.
 Ty Mindig eminens voltam. Mindig időre elkészültem, nem?
 Tyany Igen, így volt. Mindig büszke voltam rád.
 Ty Na, látod. Akkor most másképp lesz.

ANYA, APA 2 – kollégiumban – Ty és Ty anyja

Ty Ébredj föl! Kérlek, ébredj.
 Tyany Jaj, mi? Mi az?
 Ty Megbénultam.
 Tyany Várj, felülök.
 Ty ...
 Tyany Most mondd még egyszer.
 Ty Megbénultam.
 Tyany Nem hiszem. Odamegyek.
 Ty Jó, csak gyere gyorsan, mert béna vagyok.
 Tyany Ne izgulj, az nem megy csak úgy.
 Ty Miért is ne? Megharcoltam érte. Megküzdöttem.
 Tyany A bénulásért?
 Ty Igen.
 Tyany A sok idegeskedés.
 Ty Az. Látod?
 Tyany Látom. Nem bénultál meg, csak valami nagy-nagy gyengeség.
 Ty Valami nagy-nagy gyengeség.
 Tyany Igen. Nem lehet folyton pörögni.
 Ty De hiszen nem csinálok semmit. Te mondtad. Képzeld, még a doktori órákra se járok be.

- Tyany Ezt én nem akarom tudni.
- Ty Pedig csak be kellene sétálnom, és beülni, fapofával.
- Tyany Mi ebben olyan nehéz?
- Ty Nem tudom. Nem tudok bemenni. Ez a legnehezebb. Most pedig megbénultam.
- Tyany Idegi kimerültség.
- Ty Pislennem kell.
- Tyany Kapaszkodj a nyakamba.
- Ty Kérlek, ne haragudj.
- Tyany Várj, megtámaszkodom az ágy szélén.
- Ty Nem gondoltam, hogy ezért hívlak ide. Hogy kivigyél pisilni.
- Tyany Ne neved, úgy nem tudlak megtartani.
- Ty Ez nem az a Budapest-látkép, mi? Amit ígértem? Bassza meg.
- Tynay Akkor elengedlek. Kinevetted magad?
- Tya El akartalak vinni az Országházba.
- Tyany Rengeteget jártunk mi itt apáddal. Boldogult fiatalkorunkban.
- Ty Akkor most nem fogsz. Akkor most engem fogsz hurcolászni pisilni. Próbáljuk meg újra, vagy bepisilek.
- Tyany Vegyél erőt magadon, és ne neved.
- Ty ...
- Tyany Hol az én kislányom?
- Ty Elmúlt.
- Tyany Az én erős, szorgalmas kislányom?
- Ty El akartalak vinni vendéglőbe, de nem fizettek ki, basszák meg.
- Tyany Egy úrinő nem beszél így.
- Ty Egy úrinőt kifizetnek. Ja, nem, az valami más. Egy úrinő nem tanul, és nem dolgozik. Akkor te sem vagy úrinő.
- Tyany Egy úrinő nem mászkál folyton és titokban trógerekkel, egyik senki a másik után, nem is akarom tudni.
- Ty Dehogynem. Ezek mind váradiak, képzeld. A szülőföld nosztalgijája. Szerintem ez hajt.
- Tyany Az embernek kedve lenne megkérdezni, hogy ez most a drogos, a börtönviselt vagy a transzvesztita.
- Ty Akkor kérdezd meg.
- Tyany Menjünk pisilni.
- Ty Kérdezd meg, gyerünk, kérdezd meg!
- Tyany ...
- Ty Nem tudom, csak váradiak, lehet, hogy kollekciót csinálók belőlük, ez az új hobbim, jó?
- Tyany Jézusom, még jó, hogy senki se hallja.
- Ty Mindenki tudja. Ebben a kollégiumban nincsenek titkok.
- Tyany Hol van az én lányom? Ez nem az én lányom! Ne nézz így!
- Ty Most hajolj le. Megkapaszkodom.
- Tyany Miért csinálod ezt velem?
- Ty Nem így terveztem, ha erre gondoltál. Nem az volt a tervem, hogy elcsallak pár napra az anyádtól, akit ki kell vinned pisilni, csak azért, hogy most a lányodat kelljen kivinni pisilni. Abszolút nem volt tervben.
- Tyany Kiviszlek, kislányom.
- Ty Az Országház volt tervben, meg vendéglő. A kurva Országház, még be is mentem volna a kedvedért.
- Tyany Semmi értelme ilyen ocsmányul beszélni.

- Ty Dehogynem, kiadom az agressziót. Nem kapok infarktust.
- Tyany Hol vagy te még attól?
- Ty A múltkor elment egy villamos előttem. Az ablakban visszatükröződött az arcom. Nagyon meglepődtem. Azt hittem, öreg vagyok. Hogy ráncos vagyok, és a kontyom ősz. De nem. Fiatal volt az arc. Egy pillanatra azt hittem, valaki másé.
- Tyany Beszélsz összevissza.
- Ty Már nem is kell pisilni.
- Tyany Akkor most mi lesz?
- Ty Visszafekszem. Segítesz?
- Tyany Hogyne.
- Ty Alszunk még?
- Tyany Igen.
- Ty Reggelre elmúlik.
- Tyany Elmúlik, persze. Van itt piac?
- Ty Mit tudom én, nem ettem gyümölcsöt, mióta itt vagyok.
- Tyany Azt kell. A nyomelemek, az a rengeteg vitamin, nem csoda, hogy nem álls a lábadon.
- Ty Hogyne. Majd megkérdezzük a folyosón, csak van valaki, aki eszik gyümölcsöt.
- Tyany Mit eszel?
- Ty Kukoricakonzervet, szóját és narancslevet.
- Tyany Azt ittál mindig, kicsinek is, amikor itt nyaraltunk. Narancslevet.
- Ty Most is azt iszom.
- Tyany Nem győztük utánad cipelni. Mindenhová el lehetett vinni téged, pedig milyen kicsi voltál. Azt mondták, őrültség elindulni egy ilyen kicsi gyerekkel. De téged minden érdekelt. Csak legyen elég narancslé.
- Ty Reggelre összeszedem magam.
- Tyany Hogy jutok ki innen? Mit mond majd a portás, hogy egy középkorú nő ki-besétál a bentlakásban?
- Ty Semmit, legyél határozott. Nekem egyszer még köszönt is. Igaz, akkor nagyon megleptem, mert a kezemben volt a cipőm sarka.
- Tyany Kimegyek a piacra, ahogy felkel a nap, és veszek zöldséget. Könnyű leves, sok finom friss zöldséggel, jó? Az talpra állít.
- Ty Biztosan.
- Tyany Aludj, hogy legyen erőd.
- Ty Jó, feködj vissza nyugodtan, elleszek. Holnapra semmi bajom.
- Tyany Aludj most már.
- Ty ...
- Tyany Istenem, istenem, hol van az én lányom? Az én drága kicsi lányom! Hova lett?

ANYA, APA 3 – Ty és Ty apja

- Tyap Sokba kerül a telefon.
- Ty Nem baj, majd kifizetem.
- Tyap Ez rengeteg pénz, ennél már az is olcsóbb, ha hazajössz.
- Ty Nem tudok most, de ne törődj a számlámmal, jó? Apu. Hallod?
- Tyap Aha.
- Ty Na, most nem emlékszem, hol hagytam abba.
- Tyap ...

- Ty Ja, megvan, ott, hogy akkor mondtam B.-nek, hogy ez nem fair, hogy nekem kell reggeltől estig az amerikaiakkal mászkálni, és semmi más, csak a tiszta megalázás, A. meg csak néz, és hagyja, mintha ez lenne a világ legtermészetesebb dolga.
- Tyap Ugyan! Megalázás! Ereszd el a füled mellett.
- Ty Azt mondták, hogy vegyek nekik metrójegyet, de vigyem vissza az aprót.
- Tyap A micsodát?
- Ty Hozd vissza az aprót. A visszajárót.
- Tyap Ezt nem értem.
- Ty Mintha el akarnám tenni, érted? Mintha én lennék a pincér, aki zsebreteszi a visszajárót.
- Tyap Ugyan már!
- Ty És A. nem szól semmit, pedig már felhívtam sírva.
- Tyap Felhívtad?
- Ty Fel hát. És sírtam.
- Tyap Jaj, nem jó ez a hiszti.
- Ty Nem hiszti, mondták a lányok is az irodában, hogy így nem lehet, hogy ez túlmegy minden határon, és hogy ember az emberrel így nem bánhat. Ez a vén faszi kiéli magát, komolyan. Ha jön az ebéd, elkezd ugráltatni, és diadalmasan körülnéz, hogy milyen fasza legény, hogy megugráltatta a romániai csajt.
- Tyap Ezt csak te képzeled.
- Ty De ha mondom, hogy a lányok is mondták az irodában. B. is folyton mondja, hogy így nem lehet.
- Tyap Ne hagyd, hogy felhergeljenek.
- Ty Folyton mondja, hogy egyik ember a másikkal így nem bánhat. És amikor mindennek vége volt, tegnap este, és vacsoráztunk, és végre egy kis nyugalom, akkor azt mondja ez a barom fasz, hogy most itt van ez a romániai lány, és hallgassuk meg a történetét, milyen volt a forradalom, hogy volt, amikor lőttek, és milyen volt éhezni ott Romániában, és hogy azt hallották, nem volt villanyunk sem. És hogy most meséljek nekik. Érted.
- Tyap Értem.
- Ty Apu.
- Tyap Igen.
- Ty Én jó voltam.
- Tyap Igen.
- Ty Nem tettem semmi rosszat, tényleg, én jó voltam, apu.
- Tyap Ne sírj. Mikor mennek vissza?
- Ty Már visszamentek. Ma felmondtam.
- Tyap Ne beszélj hülyeséget.
- Ty De tényleg. Igaz, B. végül mégsem mondta ki hangosan, hogy ember az emberrel így nem beszélhet. Pedig én megírtam az egyetemi dolgozatait.
- Tyap Miért csinálsz ilyen hülyeséget? Koncentrálj a te ügyeidre.
- Ty Hát, gondoltam, most majd kiáll mellettem. Gondoltam, összetartunk.
- Tyap Egy frászt.
- Ty Meg A. is csak nézett, mint aki szégyell. Ott ültünk, mondtam ennek a vén fasznak, hogy nem vagyok zsebtolvaj, hogy azt mondd nekem, hogy hozzam vissza az aprót, világos? És csak néztek, mintha a szőnyeg közepére szartam volna. És persze mindenki hallgatott.
- Tyap Aha. Felzaklattad magad.
- Ty Apu, én jó voltam, én nem voltam rossz, és nem csináltam semmi rosszat, apu.
- Tyap Gyere haza, így nem lehet beszélni. Miből fizeted a telefonszámlát?
- Ty Nem csináltam semmi, de semmi rosszat, érted, apu?

Tyap Mikor van a legközelebbi vonat?

Ty Nincs vonat, és én jó voltam, és nem tettem semmi rosszat, világos? Világos? Világos?!

SZÁLLÁS 1 – Ty, kis-svábhegyi Házinéni

Ty Gondoltam, kapok legalább egy hónapot, hogy másik szállást találjak.

ksH Elég régóta megy ez, aranyom, figyellek téged.

Ty Mi megy elég régóta?

ksH Hát, hogy mindenféle megszállt itt nálunk. Fiúk meg lányok, meg minden, vegyesen.

Ty De hiszen a néni is gyergyói, azt mondta, jöhetnek. Hát nem együtt hoztuk le a matracot a padlásról? Hát nem azt mondta, micsoda kedves fiatalok?

ksH Csak jönnek-mennek az emberek itt az én lakásomban.

Ty Elnézést, de mindig szóltam, és nem volt akkora átjáróház. A néni mondta, hogy Istennek tetsző segíteni a honfitársainkon, ezt mondta, mikor minket is befogadott, nem?

ksH Te nem is vagy hívó.

Ty Azért befogadom a honfitársaimat.

ksH Meg mindenféle zajt csapsz te itt.

Ty És miért én, miért pont én?

ksH Mert Ócske csendes, ő nem csap zajt, és nem fogad vendéget, és nincs neki senkije. Ez Istennek tetsző.

Ty Értem.

ksH Meg ezek a fura dolgaid, fiam, hogy színházban dolgozol, de nem itt, utazol, meg tanulsz, állítólag, meg hol itt vagy, hol nem. Aztán most meg mész a cigányok közé. Ilyet a csuda se látott még.

Ty (Az nem Istennek tetsző, biztos.)

ksH Ócske összecsomagolta a holmidat, bemegyünk, és szépen elviszed, ezt mi így látjuk jónak.

Ty Kivel?

ksH Hát Ócskével. Ő mondja, hogy már nem akar veled lakni, hogy persona non grata vagy neki.

Ty És miért? És nekem miért nem mondja?

ksH Ezt én nem tudom, fiam, de ha ti persona non grata vagytok egymás számára, akkor én inkább Ócskét választom, mert csendes, és nincs senkije, és csak ül itten, és nem hallatszik ki sírás meg minden.

Ty Összepakolták a holmimat? Hozzányúltak a holmimhoz, és összepakolták?

ksH Nem én voltam, Ócske volt, és nem is én raklak ki, fiam, hanem csak így adja a helyzet, vagy hát akkor inkább Ócske rak ki téged.

Ty A holmijaimban kotorászott, miközben persona non grata vagyok neki?

ksH Nézd, fiam, ezt ti tudjátok, meg annyival is több Ócske nálad, hogy nem kért csak úgy szívességet, hogy jelentsem be hivatalosan.

Ty Na, de törvény szerint minden albérlőt be kell jelenteni hivatalosan. Csak ennyit kértem, hogy beadhassam a letelepedési kérelmemet.

ksH Én meg fizetem utánad az adót, és az hagyján, de a barátnőm mesélte, hogy szeretitek a hozzám hasonló idős hölgyeket kiforgatni a lakásából. Szépen bejelentkeztek, aztán egyszerre már csak ti vagytok a tulaj a lapon.

Ty Kik azok? Kikről beszél a néni?

ksH Hát az olyanfélekről, mint te. Egyszer csak jöttök, késekkel, botokkal, és elveszitek a házat, mindenemet, amim van.

Ty Tudja, mit beszél a néni?
 ksH Hogyne tudnám, fiam, most jövök rá, mibe keveredtem bele.
 Ty Akkor most mi legyen? Ki kell jelentkeznem innen?
 ksH Csak menj már. Fogd a csomagjaidat, és menj. Mondta Ócske is, és én is úgy gondolom, hogy többet ide ne gyere. Csak pénzembe vagy.
 Ty Ha esetleg fizetnék havonta azért, hogy papíron itt maradok, és ha megkérdik, a néni igennel válaszol?
 ksH Valami ilyesmi. Nem gondoltam rá, de jó ötlet. Mennyit tudsz előre adni?
 Ty Csak havonta tudok fizetni. Minden hónap ötödikén jövök, és odaadom a pénzt.
 ksH Talán lehet róla szó. Becsöngetsz, és akkor kijövök a kapuhoz, és beadod a rácson.
 Ty Igazán nagyon köszönöm.
 ksH Vidd a csomagjaidat.

SZÁLLÁS 2 – telefonbeszélgetés – Ty és régi ismerős

rl Hol vagy?
 Ty Hogyhogy hol? A faluban, itt, a roma kollégiumban.
 rl Azonnal gyere föl Pestre.
 Ty Az lehetetlen.
 rl Muszáj, indulj most, vágódj be egy taxiba vagy akármi.
 Ty De miért? Mi történt?
 rl A lakás, ahol a cuccaid vannak!
 Ty Leégett, vagy mi?
 rl Rosszabb. Itt a tulaj külföldről, és mi azt mondtuk neki, hogy nem adtuk ki. Nem láthatja meg a cuccaidat! Rohanj!
 Ty Ha rohannék is: előbb busz, utána Intercity, és az összesen öt óra akkor is, ha elérek minden csatlakozást. Csütörtökön megyek Pestre, a doktori órák miatt.
 rl Azt nem lehet! Engem ki fognak rúgni! Meg fognak nyúzni!
 Ty Hát, nem tudom. Nem tudom, mit tehetek. Dobd ki mindenemet az ablakon.
 rl Az nem úgy megy, te hülye.
 Ty ...
 rl Na, jó, valamit kitalálok.
 Ty Azért majd jelezzetek, hogy vannak-e még bőröndjeim.
 rl Megkérek valakit az irodából, hogy vágtaessen be, és vigye le a cuccaidat a pincébe.
 Ty Jól hangzik, tényleg.
 rl Akkor ez lesz.
 Ty Csütörtökön mehetek?
 rl Meglátjuk, meddig marad a tulaj. Sunyi fasz, nem jelezte előre, hogy jön.
 Ty Akkor hogy legyen a csütörtök?
 rl Majd hívlak, hogy jöhetsz vagy nem. Ez megoldva, rohanok.

SZÁLLÁS 3 – T beszél telefonon, mellette Ty

T Mi az, hogy mindent eldobtatok, mi? Mi az, hogy mindent eldobáltatok?
 Ty Ne kiabálj velem, kérek, így nem érünk célt.
 T Én intézem, rendben? (telefonba) Piti kis tolvajok vagytok, ócska tolvajok!

Ty Jó, ha a kabátot nem, de legalább a jegyzeteimet kérdezd.
 T Kabát? Kabát is volt! Kire jó az? Mi van? Te kis pöcs!
 Ty Jézusom, semmit nem fogunk látni belőle.
 T Azt mondja, a jegyzeteit. Azt csak nem osztogattátok el a családban, mi?
 Ty Na, mi van? Mi van?
 T Most majd üvöltök.
 Ty Értem.
 T Rátok küldöm a zsarukat. Na, és ha nem ő, nem ő fog feljelenteni, jó, te pöcs, nem ő, tudom jól, hogy ő nem fog a rendőrségen ugrálni, majd ugrálok én, mert én is olyan magyar vagyok, mint te, tudod, olyan, és beleverem az orrod a... letette.
 Ty Gondolom, nincsenek meg a jegyzetek.
 T Ja, nem, azok nincsenek.
 Ty Szóval te is olyan magyar vagy, mint ők?
 T Ne kötozködj. Csak a nyelvén beszéltem.
 Ty Tudom. Jólesik kötozködni.
 T Megsértődött, hogy ők nem tolvajok.
 Ty ...
 T Míusz egy kabát. És még mi?
 Ty A téli ruháim. A kabala rézcsergő az ágyam felett és a narancssárga cserge.
 T Mi is az?
 Ty A göndör szőttes, amire allergiás vagy.
 T Na, azért nem sírunk.
 Ty És minden jegyzetem.
 T Hány év?
 Ty Kettő – kettő és fél.
 T Szép ez a szuterén.
 Ty Ugye?
 T És a lufik.
 Ty Először héliumosat akartam, azok valósággal felragadnak a plafonra. De az túl drága befektetés lett volna bútorozás gyanánt.
 T Soha nem láttam még szebb lakást. A színes lufikkal a földön. Hány év újratekdeni?
 Ty Már nem olyan hosszú. Már tudom, hogy mit kell keresnem. Kábé egy év alatt pótolom.
 T Az jó lesz, annyi belefér. Akár másfél is.
 Ty Igen. Ezt az érzést már ismerem. Ami most van. Hogy szét tudnék szakadni. Reggelig ilyen. Aztán holnap már könnyebb. Csak az első nap. Azt kell túlélni ilyenkor.

VÉGE 1 – Ty és B

Ty Te turha, te végbélgáz, te bélsár – ezt mondta az ügyvéd a kínai ügyfeleknek. Mert ezeket a szavakat még nem értik. Egészen jól tudnak magyarul, de ezeket a szavakat persze még nem értik. Egy vagyont fizettek annak a fiatal fiúnak. Az ügyvédnek, aki így szólította őket, mosolyogva, és a kínaiak is mosolyogtak, és rengeteg pénzt fizettek neki, gondolom, mert majdnem tizenöten voltak. Állítólag egy család. De a fiatal fiú – az ügyvéd – ezt is kétségbe vonta, félreérthetetlenül. Ők mind előttem jutottak be, mert volt ügyvédjük. És rengeteg pénzt adtak neki azért, hogy előttem jussanak be. Nem állnak sorba, és nem is kell bizonyítaniuk a magyar felmenőket, mint nekem. És azt beszélük,

ott a hivatalban, az előtérben, míg sorban állunk, hogy soron kívül kapják meg a letelepedési engedélyt. Eszméletlen összegekért.

B Ne meséld ezeket nekem, jó?

Ty Miért?

B Nem bírom az ilyesmit, felejtsd el, ne gondolj rá, jó?

Ty Azt nem lehet, egész nap ott ültem, és hallgattam, ahogy mondja nekik ez a fiatal fiú, mosolyogva: te seggszeleplehellet.

B Túlságosan belekeveredté. A. meg keresett tegnap.

Ty Mit mondtál neki?

B Hát azt, hogy ott vagy, a hivatalban. Nem tetszik neki, hogy folyton lógsz, érted?

Ty De hát szóltam múlt héten, hogy megyek! Direkt szóltam előre!

B Az rendben van, de nem szeretnék a határon túl krémjét elcsábítani.

Ty Nem szeretnék?

B Jó, hát ezt nem én mondom, ő mondja, de azért lásd be...

Ty Akkor minek vett fel?

B Az más, olyan megbízható voltál.

Ty Miért, most nem vagyok az?

B Jössz ezekkel a hülye sztorikkal. Zaklatsz. Meg hazaugrottál Váradra, na, azon is kiborult.

Ty Mi az, hogy kiborult, miért borult ki?

B Véletlenül kicsúszott a számon, na.

Ty De miért?

B Ez nagyon ciki, bocs.

Ty ...

B Nem akartam, csak kicsúszott.

Ty (Istenem, ne hagyd, hogy megkukuljak.)

B Ez olyan kibíráhatatlan. Mondták is a többiek, hogy én mit el nem viselek miattad. Hogy kínszol folyton.

Ty ...

B Hogy nem csinálsz semmit, csak bejársz panaszkodni, na, és akkor tartsam a hátamat. Hát most kicsúszott, mondtam, hogy Váradon leszálltál a vonatról. Lila volt a feje.

Ty Még jó, hogy elviselsz.

B Ja, én olyan természet vagyok, tudod, felteszem a fülhallgatót, aztán mindenki mondhat, amit akar.

Ty Akkor nem kapok munkahelyi igazolást?

B Hát, elintézhetem, de tudod, A. szerint nem támogatjuk az értelmiség kivándorlását.

Ty Azt hiszem, elrontottam a faxot.

B Még ez is. Majd hívom a karbantartót. Ne ütögesd.

Ty Ezt nem hiszem el.

B Ne ess neki. Ez a baj veled. Ezt én már nem tudom sokáig elviselni. Igaza van A.-nak, nagyon nehéz eset vagy, érted?

Ty Aztán az hogy volt, az egyetemen, az érdemjegy, a dolgozatra, megkaptad? Mit szólt H. a munkámhoz?

B Ez nem fair, hogy így felhozod. Ez is olyan ciki, tudod? Te ajánlottad fel, hogy megírod, nem?

Ty Ó, dehogynem, azért gondoltam, megtudakolom, mi lett az érdemjegyünk H.-tól, engem nem sokra taksál mostanában, hogy olyan nyakas vagyok, azt mondja...

B Mert elviselhetetlen vagy, már csak én állok szóba veled, és engem is sajnálnak miattad, hogy micsoda egy kötözködő vagy.

- Ty Szóval, hogy a te neved alatt mit adott a dolgozatomra?
 B Jelest. Túl vagyunk rajta.
 Ty Remek. Azért még várunk néhány jegyre, nem?
 B Most meg felhozod. Pedig odavoltál, hogy te majd megírod. Én láttam rajtad az első perctől, amikor ide beléptél. Láttam, hogy ez lesz az a lány, aki majd megírja a dolgozataimat, mert olyan jó fej. De azt nem gondoltam, hogy ilyen undok dög leszel. Ez nagyon ciki. Te ajánlottad fel. Oda voltál, hogy írhasd.
 Ty Ez igaz.
 B Na, látod.
 Ty Hívd fel a karbantartót, hogy nézze meg a faxot.
 B Ez a baj veled, hogy egy kis hülyeség miatt félórát hisztizel. Ütögeted a faxgépet. Mit mondjak A.-nak, ha ezt is elrontottad?
 Ty (Mondd csak az igazat, annyira szeretsz igazat mondani.)
 B Ezeket nem lehet csak úgy pikk-pakk megoldani, érted? Nem mondhatok mást. Az életet nem lehet csak úgy pikk-pakk megoldani. Nem fogja más elvinni helyetted a balhét.
 Ty Azt látom. Akkor lesz munkahelyi igazolás?
 B Ne nyaggass, nem tudom, ez nagyon ciki, tényleg.
 Ty Jövő csütörtökre kell.
 B Nem tudom, nem is vagyok bent jövő csütörtökön. Eszméletlenül kivagyok, de te csak a faxszal törödsz, meg a kínaiakkal. Nekem meg összeomlik az életem, de csak hallgatlak, csak nyelek, felteszem a fülhallgatót, és megyek, és nyelek, és hallgatlak. Jövő csütörtökön abortuszom lesz.
 Ty Jézusom!
 B Találjatok ki valamit, ha A. betelefonálna, jó?

VÉGE 2 – Y és Ty

- Y Na, lám, na, lám, ki jött hozzánk látogatóba, Q-ka?
 Ty Tanár úr, de örülök.
 Y Üljön le, mi a helyzet, a könyvet visszahozta?
 Ty Igen, köszönöm, és kijegyzeteltem, hátha... Hátha tovább megyek.
 Y Ez a beszéd. Büszke vagyok magára.
 Ty Ezért is vagyok itt. Mármost nem a büszkeség... Szóval azért, hogy akkor, ha lenne valami tanítás, vagy hogy is van az a docensi állás? Nagyon nehéz helyzetbe kerültem. Végül én mondtam fel, de hát ez csak formalitás. A. nagyon begurult rám. Haraggal váltunk el.
 Y Az hiba, látja, A. is itt végzett, már külön kabinetje van az egyetemen.
 Ty Aztán egy hétre rá behívtak a külügyminisztériumba, hogy feljelentés érkezett.
 Y Ugyan már!
 Ty Lehet, hogy semmi köze, de ablaktalan szobában ültem fél napig, míg sikítófrászt kaptam. Akkor elengedtek. Minden indok nélkül.
 Y Nézze... Én ehhez most mit szóljak?
 Ty Lassan minden munkát elveszíték.
 Y Ne beszéljen zöldségeket. Senki nem üldözi magát.
 Ty ...
 Y Nézze, valamilyen módon muszáj lesz akklimatizálódni. Nem kell mindenkiel ujjat húzni. Senki nem üldözi magát, higgye el.
 Ty Szóval akkor, ha lenne valami tanítás...

Y ...

Ty Amit a múltkor említett a tanár úr.

Y Hát, mostanában nincs ilyesmi.

Ty Gondoltam, megkérdem.

Y Nem tudok semmit.

Ty Hát az a múltkori? Hogy valami docensi állás van...

Y Honnan veszi, hogy van, csóóstól végeznek jobbnál jobbak, és kénytelen vagyok szélnek eresztetni őket, miért lenne itt bármi?

Ty ...

Y Próbálkozzon a TTK-n, ott több a pénz is.

Ty Igen, de nem ismerek senkit, és ha legalább egy ajánlólevelet... vagy hogy mi a módja ennek.

Y Hát, hogy mondjam meg én egy kollégának, hogy kit vegyen fel? Milyen jogon szólhatok én ebbe bele, mit gondol?

Ty Nem tudom.

Y Nézze, én meghallgattam, pedig nekünk se könnyű. Egyik pályázatról a másikra élünk.

Ty ...

Y Hát, ez így van. Még a régieket is alig tudom kifizetni. Ezzel kell nekem foglalkozni.

Ty ...

Y Holott a magam pályáját senki nem egyengeti, hát ez így megy. Az ember egyszer bekerül a körforgásba, utána nem lehet kiszállni.

Ty ...

Y Majd meglátja.

Ty Bárcsak ott tartanék.

Y Na, isten áldja!

Ty Viszontlátásra.

Y Magát se fogjuk egyhamar elfelejteni.

VÉGE 3 – Ty telefonál, határozat szövege

... A kérelmező Ty. N. H. ekkor és ekkor, ilyen és ilyen okiratszámmal beadott letelepedési kérelmét ezennel elutasítom...

Ty Hallo! Yes, Ty speaking.

... a csatolt iratok értelmében Ty. N. H. magyar felmenőkkel rendelkezik mind anyai, mind apai ágon...

Ty O, my god, I just cannot believe it! You liked it, really?

... a magyar nyelvet folyékonyan beszéli, és mivel hazájában érettségizett magyar nyelv és irodalomból, nyelvismerete papírral igazoltnak tekinthető...

Ty I am really sorry for my mistakes, this was my first article in English, you know.

... egészségi igazolásai sokáig hiányosak voltak, mivel a tífusz-tesztet nem sikerült teljes bizonyossággal elvégezni, és fent nevezett a Hivatal többszöri felszólítására sem volt hajlandó megjelenni az Egészségügyi Szolgálatnál, hogy a lakosságra veszélyes fertőző betegséget egy ismételt teszttel kizárhassunk...

Ty Your proofreader must have worked a lot, I am sorry.

... Végül kitoloncolás terhe mellett fél éves késedelemmel sikerült a tesztet elvégezni rajta, és így egészségügyi aktáját sikeresen lezártuk...

Ty Sure, I am willing to continue writing in English.

- ... *Munkáltatói igazolást az utóbbi évben több munkáltatótól hozott...*
- Ty My IBAN code? What do you mean by this? No, I am not familiar with these notions... Are you going to send me money?... And a SWIFT code? I see, I have to send you my SWIFT code.
- ... *egyik sem alkalmazta tartósan. Munkaügyei nem rendeződtek megnyugtatóan. Teljes munkaidejű, folyamatos jövedelemről nem tett tanúbizonyságot...*
- Ty Just a minute, I will look up in my... yes, my statement of account. Thanks. Can I send them to you by e-mail?
- ... *ezért a magyar társadalomra nézve tevékenysége nem minősíthető hasznosnak...*
- Ty About the future? What about the future?
- ... *állandó lakhelye nem nyert bizonyítást: egyetlen lakcímen sem igazolták folyamatos lakhatását.*
- Ty Oh, yes, I see. You are right, it is much more simple if I hire a proofreader here. And cheaper for me. Thanks for the advice.
- ... *Fentebbi döntést a Magyar Állam által törvényileg felruházott hatáskörömben hoztam meg.*
- Ty My mother tongue? No, not Romanian. Romania is my homeland, though... Well, that's complicated.
- ... *tizenöt munkanapon belül fellebbezést nyújthat be...*
- Ty What do you mean which language I dream in?

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Adorjáni Panna (Kolozsvár) szabadúszó színházcsináló, zenész, fordító, (szak)író. Kutatási területe és fő érdeklődési köre: kollektív alkotás, feminizmus, hibrid műfajok. A Játéktér világszínházi rovatának szerkesztője volt 2015 és 2017 között.

Bakk Ágnes Karolina (Budapest) a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Doktori Iskolájának hallgatója, a Zip-Scene konferencia és magazin, valamint a Random Error Stúdió alapítója, a Játéktér folyóirat szerkesztője. 2017 és 2019 között a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Rethinking Intermediality in Contemporary Cinema kutatóprogramjában vett részt, ahol a VR és az immerszív színház sajátosságait vizsgálta.

Balázs Etelka (Kézdivásárhely) alapképzésen teatrológiát és újságírást tanult Kolozsváron, majd 2022-ben ugyancsak a BBTE-n a Kommunikációs készségfejlesztés szakon mesterizett. Mesteri disszertációjához olyan, a történelmünket kibírt és átvészelt nővel interjúzott, akikkel addig soha senki. Alkalmanként dramaturg, gyakrabban újságíró, és egy ideje állandóan a Mathias Corvinus Collegium munkatársa.

Bartha Réka (Brassó) kulturális újságíró, kommunikációs tanácsadó. A Babeş–Bolyai Tudományegyetem román tannyelvű teatrológia szakán végzett 2001-ben. Színikritikát, színházi esszét ír kulturális és szakfolyóiratoknak, az Etnikumközi Kapcsolatok Hivatala (DRI) államtitkárának kommunikációs tanácsadója.

Biró Réka (Kolozsvár) dramaturg. A Babeş–Bolyai Tudományegyetemen színháztudományt, majd a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetemen drámaírást tanult. A Kolozsvári Állami Magyar Színházban online kommunikációval és közösségi projekkel foglalkozott. 2019-től szabadúszó.

Böjthe Pál (Kolozsvár) doktorandusz. A Babeş–Bolyai Tudományegyetemen színháztudományt tanult. A Kolozsvári Állami Magyar Színházban évekig előadásvezető volt. Több könyve megjelent, kiadás alatt van pl. második színészmonográfiája.

Deák Katalin (Kolozsvár) dramaturg, illusztrátor. A Babeş–Bolyai Tudományegyetemen tanult színháztudományt. A kolozsvári színházban többek közt közösségteremtő és edukatív (*ESziK vagy isszák?* – edukatív színházi különóra) projekteken dolgozott. 2016-tól szabadúszó.

Demény Péter (Bukarest) író, költő, publicista, műfordító. A Látó szépirodalmi folyóirat szerkesztője és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészkarának óraadó tanára.

Dunkler Réka (Székelyudvarhely) szabadúszó dramaturg, szerkesztő, könyvtáros. A Babeş–Bolyai Tudományegyetemen tanult színháztudományt. A Játéktér munkatársa.

György Andrea (Marosvásárhely) tanár, színházi és irodalomkritikus, a Kritizorok kultúrblog szerkesztője. Doktori tanulmányait az ELTE BTK Filozófiatudományi Doktori Iskola Esztétika PhD Programján végezte, disszertációját a kortárs magyar dráma és színpadi gyakorlat kapcsolatáról írta.

Jankó Szép Yvette (Kolozsvár) teatrológus, tanár és szabadúszó fordító. A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem angol–finn és színháztudomány szakán végzett. Kutatási területei: színházi és drámafordítás, a színházi szöveghasználattal módosított, kortárs finn szerzői színház, kreatív fordítás és alkalmazott színház az oktatásban.

Nagy Enikő (Árkos) kulturális újságíró, a Román Televízió Magyar Adásának szerkesztője.

Sebestyén Rita (London) színházi dramaturgként és szakíróként dolgozott Romániában és Magyarországon. Dániában és Nagy-Britanniában művészeti projekteket kezdett kialakítani és vezetni. A közelmúltban Dániában, Új-Zélandon és az Egyesült Államokban publikált szövegeket. Saját módszertant dolgozott ki a művészetek, a kultúra és a társadalom kölcsönhatásának kezelésére. A Játéktér társalapítója.

Szabó Réka (Budapest) dramaturg, a budapesti Színház- és Filmművészeti Egyetem Drámaelméleti Intézetének tanársegéde. A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Színház és Film Karának doktorandusza, valamint óraadója. 2017 és 2022 között a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának művészeti asszisztense, valamint dramaturgia volt.

Száva Enikő (Székelyudvarhely) újságíró, a magyar közszolgálati média erdélyi tudósítója.

Ungvári Zrínyi Ildikó (Marosvásárhely) színházi szakíró, dramaturg, egyetemi oktató, a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem Teatrológia oktatási programjának tanára. Kutatási területei: test és performativitás, a mindennapok színháza, színházi médiumok, vizuális dramaturgia. Jelenleg futó kutatói projektje test, hatalom, intézmény és nyilvánosság viszonyait exponálja – a kutatócsoport munkájának egyik eredménye a *Test – hatalom – intézmény. A színházi nyilvánosság szerkezetváltozásai Erdélyben* című kötet (szerk. Ungvári Zrínyi Ildikó és Kricsfalusi Beatrix, 2021). A KAB Színháztudományi Bizottságának elnöke, a Symbolon és a Játéktér színházi folyóiratok szerkesztője.

Varga Anikó (Budapest) kritikus. Nyolc éven át – 2014-től 2022-ig – a Játéktér folyóirat főszerkesztője volt. Tanít a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetemen, tagja a dunaPart Kortárs Magyar Előadóművészeti Platform és a Halász Péter-díj kuratóriumának.

Zsigmond Andrea (Kolozsvár) a BBTE Magyar Színházi Intézetének adjunktusa, a Játéktér szerkesztője. A színházról való értekezés terén a beszédter átalakítása, a tartalmi és formai újítások érdeklik.

REZUMATE

CRITICĂ DE TEATRU

Kata Köllő: Forme noi la „dráMA”

Anul acesta, pentru a treisprezecea oară, profesioniștii din domeniul teatrului s-au reunit la Întâlnirea de teatru contemporan „dráMA”, organizată și anul acesta în luna septembrie de Teatrul „Tomcsa Sándor” din Odorheiu Secuiesc, pentru a arunca o privire în lumea dramaturgiei contemporane maghiare și românești și asupra spectacolelor care se nasc din aceste texte. Reportajul lui Kata Köllő ne convinge că, în conformitate cu motto-ul festivalului din acest an („Avem nevoie de forme noi”), întâlnirea de o săptămână a fost într-adevăr bogată în producții teatrale inovatoare și neconvenționale. Köllő face o analiză detaliată a spectacolelor *K. Gedeon tündöklése és bukása* (*Gloria și decăderea lui Gedeon K.*) al Teatrului Figura Stúdió din Gheorgheni și *A sarlatán* (*Șarlatanul*) al Teatrului Csiki Játékszín. Ambele au fost regizate de András Hatházi și au teme similare: explorează legile succesului teatral, subliniind în același timp complexitatea identității actoricești.

Réka Biró: Aici, în mijlocul pustietății

Spectacolul lui András Hatházi, *K. Gedeon tündöklése és bukása* (*Gloria și decăderea lui Gedeon K.*), bazat pe cartea *Formula* de Albert-László Barabási, a fost creat la Teatrul Figura Stúdió din Gheorgheni. În cronică spectacolului care explorează natura și legile succesului, Réka Biró analizează măsura în care creatorii care lucrează cu metode netradiționale au reușit să creeze un spectacol autentic.

Enikő Nagy: Joc fatidic cu dopul

Teatrul „Tamási Áron” din Sfântu Gheorghe a pus în scenă piesa *Hullámszó vőlegény* (*Mirele imprevizibil*), cu ocazia împlinirii a 125 de ani de la nașterea autorului al cărui nume îl poartă. Recenzia lui Enikő Nagy arată cum regizorul István Albu, distanțându-se de teatrul vorbit, a dat viață pe scenă straniei lumii secuiești care plutește între vis și realitate, a operelor scenice ale lui Tamási.

Réka Bartha: O „caricatură” biblică a ceea ce nu este vizibil

Teatrul „Tomcsa Sándor” din Odorheiu Secuiesc a pus în scenă piesa lui Ulrich Hub *Nyolckor a bárkán* (*Arca pleacă la ora opt*), o piesă pentru copii despre imaginea lui Dumnezeu și căutarea lui de către omul postmodern. Réka Bartha scrie despre spectacol în așa fel încât aplică în analiză, pe lângă propriul punct de vedere, și perspectiva unui copil real.

INTERVIU

Enikő Száva: „Teatrul de astăzi nu poate fi ca cel de săptămâna trecută”

Réka Dálnoky este interviuată despre funcțiile sale în cadrul Teatrului Tomcsa Sándor din Odorheiu Secuiesc: funcția de director artistic, din care a demisionat recent, și activitatea ei de organizator al festivalului de teatru de toamnă al teatrului, pe care va continua să îl organizeze în viitor. În plus, se discută despre cultura teatrală a unor țări îndepărtate, despre dramele premiate și despre opțiunile dramaturgice ale lui Dálnoky, despre tema sa de doctorat și despre predarea la Universitatea de Arte din Târgu Mureș.

Etelka Balázs: Ca director artistic, trebuie să cauți adevărul

József Kolcsár a fost contactat de reporter cu ocazia demisiei sale din poziția de director artistic al Teatrului Udvardtér din Târgu Secuiesc, după doisprezece ani de activitate. Conversația evocă fostul nume și profil al teatrului, câteva dintre titlurile spectacolelor, și rolul de „tată” profesional în lucrul cu elevii de liceu. Printre motivele demisiei se numără atât cele familiale, cât și cele profesionale: dorința de a se dezvolta în alte direcții, de exemplu, ca actor.

„SPAȚIU DE JOC” LA 10 ANI DUPĂ LANSARE

Rita Sebestyén: Figura profesorului

Eseul a fost scris inițial pentru o conferință comemorativă în memoria lui József Kötő (respectiv pentru volumul conferinței). Autoarea povestește despre vremurile în care a fost studentă la studiile teatrale la Cluj-Napoca, iar mai târziu asistent universitar, și face un portret al lui József Kötő ca profesor. De asemenea, putem citi în detaliu despre etapele inițiale ale creării Spațiului de Joc. În încheiere, eseul evocă o vizită la József Kötő, aflat pe patul de moarte.

Rita Sebestyén: De ce Spațiu de Joc, programul „Mentor” și proiectul „Otherness”

Autoarea a fost redactorea-șefă fondatoare a revistei. Eseul ei este încadrat de următoarea frază: „Oare suntem capabili să generăm evenimente, experiențe sau întâlniri care să aibă o calitate de turnură?” Textul prezintă o poveste paralelă: întâlnirile cu o cunoaștință a autoarei care a emigrat în America, prezentate în flash-uri.

Réka Dunkler: Impresii în spațiu

În acest eseu, Réka Dunkler povestește cum a participat la lansarea revistei Spațiu de Joc în urmă cu 10 ani. De asemenea, autoarea menționează și faptul că, până în ziua de azi, munca ei este de a organiza și edita știri de teatru. Ea vorbește și despre dificultățile cu care s-a confruntat și despre cum a meritat, cu toate acestea, să rămână în comitetul editorial.

Péter Demény: Floarea-soarelui muncitoare

Péter Demény a fost redactor la Spațiul de Joc pentru o scurtă perioadă de timp, așa că scrie mai ales despre activitatea sa editorială la revista literară *Látó* și despre seria „Cărțile lui Prospero”, creată de el și a cărei responsabil a fost la toate cele trei edituri care au publicat până acum aceste cărți de interviuri biografice cu actori. În scrierea sa onestă, putem citi și ce fel de eseuri îi plac lui Péter Demény: cele „adevărate”, nu rubrici de reviste sau (pseudo-)studii savante.

Kati Deák: Culori în spațiu!

Kati Deák a editat două numere ale revistei și a publicat în aceasta și câteva texte. La lansarea revistei, în urmă cu zece ani, ca student, ea o vedea cam mică, cenușie și prea serioasă. Acum însă apreciază că depinde numai de noi, autorii și editorii, să aducem culori și mai multe nuanțe în Spațiul de Joc.

Ildikó Ungvári Zrínyi: Ce fel de spațiu?

Autoarea prezintă rolul său la înființarea revistei și rubricile de care s-a ocupat ulterior, cea de eseuri și, pentru o perioadă scurtă, rubrica de interviuri. De asemenea, vorbește despre noile genuri pe care le-a introdus în revistă: „mono-monitor”, Focus, Imagine găsită, Glosa. Spune că și-ar fi dorit o revistă care să comenteze probleme la nivel european. În acest scop, a invitat,

în calitate de redactoare, atât autori străini, cât și maghiari și români, menționând în acest sens câteva nume de marcă ale profesiei teatrale.

Panna Adorjáni: Postfață ex-editorială

Panna Adorjáni a editat rubrica de teatru internațional a revistei între 2015 și 2017. Ea consideră Spațiul de Joc un mediu care se străduiește să se raporteze la teatru ca atare într-un mod nou și relevant, dar care, în principiu, operează încă în limitele unei construcții tradiționale. Mărturisește și că sinele ei de atunci și revista se aseamănă din mai multe puncte de vedere, precum tendința de exploatare de sine, nesiguranța financiară constantă, echilibristica între mai multe roluri, marginalizarea, gândirea critică, freelancing teatral (în mare parte) feminin.

Ágnes Karolina Bakk: Existență dublă

Autoarea relatează că este responsabilă pentru orientarea internațională a revistei. Ca atare, punctul ei forte nu constă în lucrul cu textul, ci în crearea legăturilor. Ea este preocupată în primul rând de măsura în care în Transilvania poate oferi un spațiu pentru tendințele din străinătate, cum ar fi, spre exemplu, tema ei preferată, teatrul imersiv.

Andrea Zsigmond: Fișă de post

Autoarea vorbește despre asemănările dintre predare și editare. În continuare, subliniază că acest tip de muncă „nu se merită” din punctul de vedere al timpului investit și al remunerației financiare, dar dă roade (poate) sub un alt aspect – și aici menționează câteva texte pentru care este foarte bucuroasă să le vadă publicate. De asemenea, menționează genurile și temele spre care Spațiul de Joc s-a orientat cu ajutorul său în cei zece ani de existență ai revistei.

Andrea György: Depind

Andrea György vorbește în eseu ei că a început prin a scrie cronici de teatru pentru revistă și despre cât de mult îi datorează editoarei ei de atunci, Anikó Varga. În prezent, autoarea editează secțiunea de recenzii a edițiilor tipărite.

Yvette Jankó Szép: Este acest spațiu un joc?

În acest text ludic al unui redactor ocazional al revistei, autoarea explică faptul că mai întâi „și-a aruncat mingea” în curtea Spațiului de Joc sub formă de recenzii de spectacole, eseuri și traduceri de piese de teatru, iar apoi a ajuns „să urce peste gard” ca redactor. Sau, mai degrabă, se simte încă în vârful gardului...

Anikó Varga: Retrospectivă

Anikó Varga a fost redactoare-șefă a Spațiului de Joc din 2014 până în 2022 și va continua să contribuie în calitate de consilier la munca echipei de redacție. În amintirile sale detaliate, autoarea menționează colaboratori ai revistei și relatează despre relațiile profesionale și umane pe care le-a dezvoltat cu aceștia. Explică și în ce fel se deosebește revista Spațiul de Joc de alte organe de presă din zonă și ce anume o face unică.

RECENZIE DE CARTE

Réka Szabó: „Rețetele nu duc nicăieri în teatru”

Trilogia lui Florica Ichim, *Beszélgetés Vlad Mugurral (La vorbă cu Vlad Mugur)*, a fost publicată în 2020-2021. Primul volum este o ediție revizuită a unei cărți de convorbiri publicate cu douăzeci

ABSTRACTS

CRITICISM

Kata Köllő: New Forms at the drÁMA

This year, for the thirteenth time, theatre professionals gathered at the drÁMA Contemporary Theatre Festival, regularly organized by the Tomcsa Sándor Theatre in Odorheiu Secuiesc in September on a yearly basis, to gain insight into the world of contemporary Hungarian and Romanian dramas and the performances that are born from them. Kata Köllő's reportage convinces us that, in line with the motto of this year's festival („We need new forms”), the week-long meeting was indeed rich in innovative and unconventional Romanian theatre productions. Köllő gives an in-depth analysis of *K. Gedeon tündöklése és bukása (The Rise and Fall of Gedeon K.)* by the Figura Studio Theatre based in Gheorgheni and *A sarlatán (The Charlatan)* of the Csíki Játékszín, the municipal theatre of Miercurea Ciuc. Both are directed by András Hatházi and have similar themes: they explore the laws of theatrical success, while highlighting the complexity of actor identity.

Réka Biró: Here, behind God's Back

K. Gedeon tündöklése és bukása (The Rise and Fall of Gedeon K.) by András Hatházi, based on the book *The Formula* by Albert-László Barabási, was created at the Figura Studio Theatre in Gheorgheni. In her review of the performance, which explores the nature and laws of success, Réka Biró examines the extent to which creators working with non-traditional methods have succeeded in creating authentic performances.

Enikő Nagy: Life-Changing Corkscrew Game

The Tamási Áron Theatre from Sfântu Gheorghe has staged a production of the author's play *Hullámzó vőlegény (Undecided Bridegroom)* to mark the 125th anniversary of his birth. Enikő Nagy's review shows how the director, István Albu, departing from the roots of the spoken theatre, brought to life Tamási's strange Szekler world, floating between dream and reality.

Réka Bartha: A Biblical „Cartoon” of the Invisible

The Tomcsa Sándor Theatre of Odorheiu Secuiesc staged Ulrich Hub's play *Meet at the Ark at Eight!*, a children's play about the postmodern man's image of God and search for Him. Réka Bartha writes about the performance applying the perspective of a real-life child viewer alongside her own in her analysis of the performance.

INTERVIEW

Enikő Száva: „Today You Should Not Create Theatre as You Did Last Week”

The interviewer asks theatre-maker Réka Dálnoky primarily about her functions at the Tomcsa Sándor Theatre in Odorheiu Secuiesc: the position of artistic director, which she recently resigned from, and her work as an organiser of the theatre's drÁMA Festival, held in autumn, which she will continue. The discussion also covers theatre culture in distant countries, award-winning drama and dramaturgical options, along with her PhD topic and teaching at the University of Arts in Târgu Mures.

Etelka Balázs: As an Artistic Director, You Must Seek the Truth

József Kolcsár was contacted by the reporter on the occasion of his resignation from the Udvertér Theatre in Târgu Secuiesc after twelve years. During the conversation, the former name and profile of the theatre are recalled, some of the production titles are mentioned, and the role of the professional “father” is discussed in the context of working with secondary school students. His motives for quitting include family reasons as well as professional ones: the desire to move on, for example, as an actor.

10 YEARS OF THE PLAYING AREA**Rita Sebestyén: The Teacher Figure**

The essay was originally written for a commemorative conference and volume in memory of József Kötő. The author tells about the times when she was a theatre student in Kolozsvár/Cluj-Napoca, and later an assistant teacher, and paints a portrait of József Kötő as a teacher. You can also read in detail about the initial steps in the creation of the Playing Area. The essay concludes by recalling a visit to the dying József Kötő.

Rita Sebestyén: Why the Playing Area, the Mentor Programme and the Otherness Project

The author was the founding editor-in-chief of the Playing Area. Her short essay is framed by the following sentence: “Can we generate events, experiences or encounters that have the quality of a turn?” The text also presents a parallel story: her encounters with an acquaintance who has emigrated to America.

Réka Dunkler: Impressions in Space

In her short essay, Réka Dunkler tells the story of how she was part of the launch of the Playing Area 10 years ago. She also points out that, to this day, her job involves organising and editing theatre news. She also mentions the difficulties and how, despite them, she found it worthwhile to remain on the editorial board.

Péter Demény: The Hardworking Sunflower

Péter Demény was an editor of the Playing Area for a short period of time, so he writes mostly about his editorial work for the literary journal *Látó*, among other organs, and about the Prospero’s Books series, which he was the creator and responsible for at all three publishers that produced this series of biographical interviews with actors. In his honest text, we can also read about what kind of essays he likes: genuine ones, not columns or scholarly studies.

Kati Deák: Colours in the Area!

Kati Deák edited two issues of the Playing Area and also wrote some texts for it. When the magazine started, ten years ago, as a student, she saw it as small, grey, and too serious. Now she says it depends on us, the authors and editors, to add some colour and nuance.

Ildikó Ungvári Zrínyi: What Kind of Space?

The author explains her role at the beginnings of the journal and the columns she was later responsible for: essays and, for a short time, interviews. She also talks about the new genres she has introduced to the journal: one-screen, *Focus*, *Found Image*, *Gloss*. She also says that she wanted to have a journal that could comment on issues at European level. To this end, she has

involved foreign authors, as well as Hungarians and Romanians alike, as editors; in this sense, she mentions some of the most important names in the theatre world.

Panna Adorjáni: An Ex-Editor's Afterword

Panna Adorjáni edited the international theatre column of the *Playing Area* between 2015 and 2017. She sees the *Playing Area* as a medium that struggles to relate to theatre as such in a new and relevant way, but which still basically operates within the shackles of a traditional structure. She sees her then-self and the *Playing Area* as similar in the following ways: a tendency to self-exploitation, constant financial insecurity, balancing multiple roles, marginalization, critical thinking, (mostly) female theatrical freelancing.

Ágnes Karolina Bakk: Double Existence

In his short essay, the author reports that she is responsible for the international focus of the *Playing Area*. Thus, her strength is not the meticulous work with the texts, but establishing the connections. She is interested in the extent to which there is room in Transylvania for foreign tendencies, such as her favourite topic, immersive theatre.

Andrea Zsigmond: The Coat-Of-Arms of My Craft

The author discusses the similarities between teaching and editing. She points out that this type of work does not really pay off in terms of time investment and financial rewards. However, it (perhaps) pays off in other respects – and here she brings up some texts that she is happy to see published. She also mentions genres and themes that she has helped the journal *Playing Area* move towards during its ten years of existence.

Andrea György: Pendant

In her short essay, Andrea György talks about how she first wrote performance reviews for the *Playing Area*, and how much she owes to her then-editor, Anikó Varga. The author currently edits the theater reviews column of the print issues.

Yvette Jankó Szép: Is This Space for Playing?

In this playful text of an occasional editor of the journal, the author explains that she first “threw his ball” into the *Playing Area*’s courtyard through performance reviews, essays and drama translations, but by now she has “climbed over the fence” as an editor. Or rather, she still feels on top of the fence...

Anikó Varga: Retrospective

Anikó Varga was the editor-in-chief of the *Playing Area* from 2014 to 2022 and will continue to work as an advisor at the editorial team. In her detailed recollections, she mentions some contributors by name, and sketches the professional and human relationships she developed with them. In her essay, she also explains how this magazine is different from other media outlets in our region and what gives it its uniqueness.

BOOK REVIEW

Réka Szabó: “In the Theatre, Recipes Lead Nowhere”

Florica Ichim’s trilogy, titled *La vorbă cu Vlad Mугur*, was published in 2020-2021. Its first volume is a revised edition of an interview book published twenty years earlier. Mугur’s life is

JÁTÉKTÉR – erdélyi színházi folyóirat és portál

A lapszám felelős szerkesztői: Dunkler Réka és Zsigmond Andrea

Szerkesztőség: Bakk Ágnes Karolina, Biró Réka (online), György Andrea, Jankó Szép Yvette, Marton Orsolya (online), Ungvári Zrínyi Ildikó, Varga Anikó

Munkatársak: Benedek Levente (borítóterv), Adrian Ganea (logó, dizájn), Molnár Rozália és Gregus Zoltán (tördelés), Zsigmond Andrea (korrektúra), Rigán Lóránd (rezümék fordítása)

Előfizetés: Kovács Gábor (kovacs.jatekter@yahoo.ro)

Színházak hírei: Dunkler Réka (jatekteroffice@yahoo.com)

A folyóiratot alapította 2012-ben Sebestyén Rita és Kötő József. Alapító szerkesztőség: Sebestyén Rita (főszerkesztő), Ungvári Zrínyi Ildikó, Karácsonyi Zsolt. Az alapító szerkesztőség munkatársai: Demény Péter, Zsigmond Andrea, Dunkler Réka, Albert Mária, Szilágyi N. Zsuzsa

Munkatársaink voltak a tíz év során: Adorjáni Panna, Balázs Nóra, Biró Árpád Levente, Biró István, Boros Kinga, Csuszner Ferencz, Deák Katalin, Deák Szidónia, Fekete István, Gál Boglárka, Karácsonyi Zsolt, Ketesdy Beáta, Kovács Bea, Kovács Emőke, László Beáta Lídia, Szócs Katalin

A lap felelőssége abban áll, hogy teret adjon a véleménynyilvánításnak. A lapszámban közölt cikkek a szerzők és a nyilatkozók véleményét tükrözik, amelyek nem feltétlenül egyeznek a szerkesztőség véleményével.

ISSN 2285 –7850

ISSN-L 2285 –7850

A JÁTÉKTÉR A KÖVETKEZŐ KÖNYVESBOLTOKBAN VÁSÁROLHATÓ MEG:

Kolozsváron:

Gaudeamus Könyvesbolt, Lulu Maniu u. 3. szám

IDEA Könyvesbolt, Kossuth Lajos utca (December 21. sugárút) 14. szám

Marosvásárhelyen:

Gutenberg Könyvesbolt, Rózsák tere 56. szám

Csíkszeredában:

Gutenberg Könyvesbolt, Petőfi u. 4. szám

Székelyudvarhelyen:

Gutenberg Könyvesbolt, Márton Áron tér 8. szám

Sepsiszentgyörgyön:

Gutenberg Könyvesbolt, Kossuth Lajos u. 1. szám

Budapesten:

Írók boltja, Andrásy út 45.

Előfizetés 2023-ra:

Éves előfizetés Romániában: 39 RON + postaköltség, Magyarországon: 3500 HUF + postaköltség, az EU további államaiban: 9 EUR + postaköltség.

Támogató tagság részére: Romániában: 80 RON + postaköltség, Magyarországon: 10000 HUF + postaköltség, az EU további államaiban: 41 EUR + postaköltség. Támogató tagjainkat feltüntetjük a lapszámokban, továbbá rendezvényeinkre meghívót kapnak.

Kérjük, előfizetési vagy támogató tagsági szándékát jelezze Kovács Gábornak a kovacs.jatekter@yahoo.ro e-mail címen.

TÁMOGATÓK

Bethlen Gábor Alap

Communitas Alapítvány

Nemzeti Kulturális Alap

Revista culturală finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

MINISTERUL CULTURII

